

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
ANABİLİM DALI

**ÖZEL GEREKSİNİMİ OLAN VE OLMAYAN
ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN ÇOCUK
İLİŞKİLERİ, EVLİLİK UYUMLARI VE BAĞLANMA
STİLLERİ**

Bahar AKSOY

Yüksek Lisans Tezi

Dr. Öğr. Üyesi Hacer KOBYA BULUT

TRABZON-2020

ONAY

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Bahar AKSOY'un hazırladığı "Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stilleri" başlıklı çalışma Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 16/01/2020

Dr. Öğr. Üyesi Hacer KOBYA BULUT
(Danışman)

Doç. Dr. İlknur KAHRİMAN

Doç. Dr. Dilek KÜÇÜK ALEMDAR

Sağlık Bilimleri Enstitüsü'ne/...../20..... tarihinde teslim edilen bu tez Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../20..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ersan KALAY

Enstitü Müdürü V.

BEYAN

Yüksek lisans tezini olarak sunduğum, ‘Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stilleri’adlı çalışmanın KTÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzu standartlarına uygun olarak yazıldığını tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/01/2020

Bahar AKSOY

İthaf

Bu yüksek lisans tezimi, özel gereksinimi olan ve olmayan tüm çocuklara ve değerli ailelerine ithaf ediyorum

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez danışmanlığım süresince; bilgi ve tecrübesi ile beni destekleyen ve motive eden, deneyim ve önerileriyle bana yol gösteren ve benimle birlikte çalışan değerli tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hacer KOBYA BULUT'a, teşekkür ediyor, en içten sevgi ve saygılarımı sunuyorum,

Yüksek lisans eğitimimde bilgi ve donanımlarından yararlandığım ve manevi anlamda her zaman yanımda olan değerli hocam Doç. Dr. İlknur KAHRİMAN'a,

Tez çalışmam sırasında yardımını ve desteğini benden esirgemeyerek beni yüreklendiren çok değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Vildan APAYDIN CIRIK'a

Araştırma sürecinde yardımlarını eksik etmeyen ve sürekli destekleyen sevgili arkadaşlarım Meryem DAĞKIRAN'a, İpek DEMİRCİ'ye, Hatice HAN'a, Saliha Asra BAKİ'ye, Tuğba YILDIZ'a, Elif BULUT'a ve Uğur GÜL'e,

Büyük bir sabır ve özveri ile hep yanımda olan sevgili anneme, babama ve kardeşlerime,

Araştırmama katkılarıyla yardımcı olan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Özel eğitim I, II, III. kademe kurumları, anaokul, ilkokul, ortaokul ve lisedeki Okul Müdürleri ve Rehberlik Hocalarına,

Araştırmaya katılımları ile destek veren tüm çocuk ve ailelerine içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Bahar AKSOY

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL ve ONAY

BEYAN

İTHAF

TEŞEKKÜR

İÇİNDEKİLER

vi

TABLolar DİZİNİ

ix

ŞEKİLLER DİZİNİ

x

KISALTMA, SİMGE ve FORMÜLLER DİZİNİ

xi

ÖZET

xii

ABSTRACT

xiii

1. GİRİŞ ve AMAÇ

1

2. GENEL BİLGİLER

5

2.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Özel Eğitim

5

2.1.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuk

5

2.1.2. Özel Eğitim

5

2.1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuk

6

2.1.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Sınıflandırılması

7

2.1.4.1. Zihinsel Yeterliliğe Göre Sınıflandırma

7

2.1.4.2. Psikolojik Sınıflandırma

7

2.1.4.3. Eğitsel Sınıflandırma

8

2.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

9

2.2.1. Çocuk-Ebeveyn İlişkisi

9

2.2.2. Zihinsel Özel Gereksinimi Olan Çocuk-Ebeveyn İlişkisi

11

2.3. Evlilik Uyumu

12

2.3.1. Ailede Zihinsel Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Evlilik Uyumu

13

2.4. Bağlanma Stilleri

14

2.4.1. Bağlanma Kavramı

14

2.4.2. Bağlanma Kuramı Tarihçesi

15

2.4.3. Yetişkin Bağlanma Stilleri

18

2.4.3.1. Güvenli Bağlanma Stili (Olumlu Benlik-Olumlu Başkaları)

19

2.4.3.2. Saplantılı Bağlanma Stili (Olumsuz Benlik-Olumlu Başkaları)	19
2.4.3.3. Kayıtsız Bağlanma Stili (Olumlu Benlik-Olumsuz Başkaları)	19
2.4.3.4. Korkulu Bağlanma Stili (Olumsuz Benlik-Olumsuz Başkaları)	20
2.4.4. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Bağlanma	20
2.4.5. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Ailesine Yönelik Hemşirelik Girişimleri	21
3. GEREÇ ve YÖNTEM	22
3.1 Araştırmanın Tipi	22
3.2. Araştırmanın Yeri ve Özellikleri	22
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	22
3.3.1. Araştırmaya Kabul Edilme Ölçütleri	23
3.3.1.1. ÖGÇ Kabul Edilme Ölçütleri	23
3.3.1.2. ÖGOÇ Kabul Edilme Ölçütleri	23
3.3.2. Araştırmaya Kabul Edilmeme Ölçütleri	23
3.3.2.1. ÖGÇ Kabul Edilmeme Ölçütleri	23
3.3.2.2. ÖGOÇ Kabul Edilmeme Ölçütleri	24
3.4. Veri Toplama Araçları	24
3.4.1. Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk-Ebeveyn Tanıtım Formu	24
3.4.2. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği	24
3.4.3. Çift Uyum Ölçeği	25
3.4.4. İlişki Ölçekleri Anketi	26
3.5. Soru Formunun Ön Uygulaması	26
3.6. Verilerin Toplanması	27
3.7. Araştırmanın Değişkenleri	27
3.7.1. Bağımsız Değişkenler	27
3.7.2. Bağımlı Değişkenler	27
3.7.3. Kontrol Değişkenler	27
3.8. Verilerin Değerlendirilmesi	27
3.9. Araştırmanın Sınırlılıkları	28
3.10. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar	28
3.11. Yasal İzin ve Etik Kurul Onayı	28
3.12. Araştırma Planı	29
4. BULGULAR	30
5. TARTIŞMA	59

6. SONUÇ ve ÖNERİLER	65
7. KAYNAKLAR	71
EKLER	92
Ek 1. ÖGÇ/ÖGOÇ-Anne Tanıtım Formu	93
Ek 2. Çocuk Ana-baba İlişki Ölçeği	95
Ek 3. Çift Uyum Ölçeği	96
Ek 4. İlişki Ölçekleri Anketi	97
Ek 5. Gönüllü Onam Formu	98
Ek 6. Etik Kurul İzni	99
Ek 7. Kurum İzni	102
Ek 8. Ölçek İzni	105
ÖZGEÇMİŞ	107

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 1. Özel eğitim kavramı	6
Tablo 2. Zekâ derecesine göre psikolojik sınıflandırma	7
Tablo 3. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitsel sınıflandırılması	9
Tablo 4. Grupların kontrol değişkenleri yönünden denkliği	30
Tablo 5. ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı	31
Tablo 6. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı	32
Tablo 7. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin yaşantılarındaki değişikliklerin dağılımı	34
Tablo 8. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin ÇAIÖ, ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	35
Tablo 9. ÖGÇ'lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	37
Tablo 10. ÖGÇ'ye sahip annelerinin tanıtıcı özellikleri ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	39
Tablo 11. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	42
Tablo 12. ÖGÇ'lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	43
Tablo 13. ÖGÇ'ye sahip annelerinin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	45
Tablo 14. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	48
Tablo 15. ÖGÇ'lerin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	50
Tablo 16. ÖGÇ annelerinin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	52
Tablo 17. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması	55
Tablo 18. ÖGÇ'ye sahip annelerin ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki	57
Tablo 19. ÖGÇ'ye sahip annelerin İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki	58

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa
Şekil 1. Dörtlü bağlanma modeli	19
Şekil 2. Araştırma planı	29

KISALTMA, SİMGE ve FORMÜLLER DİZİNİ

Kısaltmalar

ÇAİÖ	Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği
ÇUÖ	Çift Uyum Ölçeği
İÖA	İlişki Ölçekleri Anketi
ÖGÇ	Özel gereksinimi olan çocuk
ÖGOÇ	Özel gereksinimi olmayan çocuk
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

Semboller

KW	Kruskal Wallis testi
Mak	Maksimum
Min	Minimum
p	p değeri
r	rho değeri
Ss	Standart Sapma
t	Bağımsız gruplarda t testi
U	Mann Whitney U testi
$\bar{X}$	Ortalama
X^2	Ki Kare testi

ÖZET

Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stilleri

Araştırma özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların ebeveynlerinin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapıldı. Araştırmaya Mart-Eylül 2019 tarihleri arasında Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı özel eğitim I, II, III. kademe kurumlarında eğitim gören 100 özel gereksinimi olan çocuk (ÖGÇ), anaokul, ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim gören 114 özel gereksinimi olmayan çocuk (ÖGOÇ) olmak üzere toplam 214 anne dâhil edildi. Araştırma verileri, Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk-Ebeveyn Tanıtım Formu, Çocuk Ana-baba İlişki Ölçeği, Çift Uyum Ölçeği ve İlişki Ölçekleri Anketi kullanılarak yüz yüze görüşme tekniği ile toplandı. Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler ve bağımsız gruplarda t testi, Mann-Whitney U testi, Kruskal Wallis testi, Ki-Kare ve Spearman Korelasyon testi kullanıldı. Araştırmaya katılan ÖGÇ'nin yaş ortalaması 12.78 ± 3.80 ÖGOÇ'lerin 10.03 ± 3.25 yıldır. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin çoğunun ortaokul ve babaların lise mezunu olduğu ve çocuklarının temel bakımından annenin sorumlu olduğunu belirlendi. ÖGÇ'nin cinsiyeti, anneden sonra bakımdan sorumlu olan kişiye göre çocuk anne-baba ilişkisi arasında anlamlı bir fark belirlenemedi ancak ÖGÇ'nin yaşına göre çocuk anne-baba ilişkisi gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdi ($p < 0.05$). Anne-çocuk ilişkisi ile bağlanma stilleri arasında pozitif, evlilik uyumlarıyla negatif yönde ilişki olduğu belirlendi ($p < 0.05$).

Sonuç olarak ÖGÇ'nin tanısı konulduktan sonra, annelerin çocuklarıyla olumlu çocuk ilişkiler kurmasını, babaların olumlu evlilik ilişkilerini ve çocuklara güvenli bağlanmalarını sağlamak amacıyla hemşireler ÖGÇ'ye ve ebeveynlerine eğitimler planlamalı ve ebeveynlerine ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan destek sağlamalıdır.

Anahtar sözcükler: Bağlanma, Çocuk, Ebeveyn-Çocuk İlişkileri, Evlilik İlişkileri, Özel Eğitim

ABSTRACT

Child Relationships, Marital Harmony and Attachment Styles of Parents of Children With and Without Special Needs

The research was conducted to determine the factors affecting the relationships, marital adjustment and attachment styles of the parents of children with and without special needs. The study between March and September 2019 a total of 214 mothers were included, including of 100 children with special needs (ÖGÇ) who are educated in private education I, II, III institutions and 114 children without special needs (ÖGOÇ) who are educated in kindergartens, primary schools, secondary schools and high schools.

The data were collected by using a face to-face interview technique The Child with and Without Special Needs-Parent Identification Form, Child-Parent Relationship Scale, Dyadic Adjustment Scale and Relationships Scale Questionnaire with were used as data collection tools. Descriptive statistics and independent samples t-test, Mann-Whitney U test, Kruskal Wallis test, Chi-Square and Spearman Correlation Test were used to evaluate the data obtained from the study. The mean age of the participants was 12.78 ± 3.80 years, and the mean age was 10.03 ± 3.25 years.

The mean age of the ÖGÇ was 12.78 ± 3.80 years and the ÖGOÇ was 10.03 ± 3.25 years. It was determined that the mothers of ÖGÇ and ÖGOÇ are middle school and spouses high school graduates and the mother is responsible for the basic care of their children. There was no significant difference between the child's parent relationship according to the gender of the ÖGÇ and the person responsible for care after the mother but there was a statistically significant difference between according to the age of the ÖGÇ ($p < 0.05$). There was a positive relationship between mother-child relationship and attachment styles and a negative relationship with marital adjustment ($p < 0.05$).

As a result, after the diagnosis of ÖGÇ, mothers to establish positive child relationships with their children nurses should plan trainings and provide support to the ÖGÇ and their parents in order to ensure that their spouses have positive marital relationships and secure attachment to children.

Keywords: Attachment, Child, Marital Relationship, Parent Child Relationship, Special Education

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Ailenin tamamlayıcısı çocuk sahibi olmaktır. Bir çocuğun dünyaya gelişiyle, aile hayatında değişimler meydana gelir. Çocuğun sağlıklı gelişmesinde ve sosyalleşmesinde ebeveynlerin önemli sorumlulukları vardır. Ebeveynler sağlıklı çocuklar yetiştirmede anahtar konumundadır. Bebeklik dönemi, çocuğun gelişimine şekil veren en önemli dönemdir. Doğumdan sonra bebeğin sağlıklı gelişimi için birbiriyle ilişkili dört faktör vardır: Bunlar; zarardan/tehlikeden koruma, bakım verme, emzirme ve güvenli bağlanmadır (1, 2). Güvenli bağlanma, ‘çocuk ve temel bakıcı arasında gelişen, çocuğun bakıcı ile ilişki kurması, bakıcıyı araması ve ona karşı yakınlık arayışı davranışlarında bulunmasıyla belirginleşen, özellikle stres durumlarında fark edilen, dayanıklılığı ve devamlılığı olan, ömür boyu süren duygusal bir bağ’dır. İlk bağ ebeveynlere karşı oluşur, daha sonra buna diğer insanlar eklenir (3).

Bağlanma süreci; bebeğin doğumuyla başlar, ilk 24 aya kadar temel gelişimini tamamlar (4). Bağlanma durumu ebeveyn ve bebek arasında kurulan etkileşimin kalitesine göre farklılık gösterir ve 4 şekilde kendini gösterir. Bunlar, güvenli bağlanma, kayıtsız, saplantılı ve korkulu bağlanmadır (5). Güvenli bağlanma, bebeğin ihtiyaçları için sinyal göndermesi ile bakım veren ebeveynin buna uygun cevabı sonucu oluşur. Güvenli bağlanma, çocukların çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasını, çevreyi keşfetmelerini sağlar, sosyal ve zihinsel gelişimlerine olumlu katkı sağlar (6-8).

Ebeveynler arasında sağlanan güvenli bağlanma, çocuğun bilişsel becerilerinin gelişimini, benlik saygısını, arkadaş ilişkilerini, problem çözme yeteneğini, sosyal becerilerini, empati kurma yeteneğini ve çeşitli alanlarda başarılı olmasını olumlu bir şekilde etkiler. Sumbas ve diğerlerinin (2017) çalışmasında anne ve babasına güvenli bağlanan çocuklar kendilerini daha olumlu algılamaktadır. Başka çalışmalarda da güvenli bağlanan bireylerin; sosyal hayatlarında daha başarılı, daha rahat ikili ilişki kurabilen, kendine güvenen, sosyal çatışmalarda problem çözmeye daha yatkın, araştırmaya ve kendini geliştirmeye açık bireyler oldukları belirtilmiştir (9-11).

Ebeveyn ve çocuk arasında güvenli ve güvensiz bağın oluşmasında olumlu ve olumsuz faktörler bulunur. Gebeliğin planlanan zamanda olması, gebe kalmaya hazır olma, gebeliğin problemsiz bir şekilde ilerlemesi, bebeğin hayal ettiğine yakın olması, istenilen cinsiyet, kolay doğum, sağlık personeli desteği, babanın ilk bir yıl içinde bebeğin bakımına katılması, doğuma hazırlık, emzirme, doğumda herhangi bir komplikasyonun olmaması,

bebek ile oyun oynama, annenin bebeğiyle aynı odada olması, erken ten tene temas, evlilik uyumu, sosyal destek ve aile merkezli bakım gibi faktörler bağlanmayı olumlu yönde etkilemektedir (12-15). Sezaryen doğum, bebekten ayrılma, olumsuz yorumlar, bebeğin zor mizacı, sosyal destek sistemlerinin yokluğu, anne ve bebeğin aynı odada kalmaması, artan çocuk sayısı, ailenin yükünün artması, çocuklara ayrılan zaman azlığı, maddi olanağın yetersiz olması, kültürel farklılıklar, istenmeyen gebelik, anne-baba arasındaki uyumsuzluk, babaların evliliği olumsuz algılayışları, evlilik uyumunun bozulması, babanın sert, tutarsız, aşırı kontrolcü vb. gibi tutumlar içinde olması, zorlu bir gebelik süreci, zor doğum, gebelik sürecinde stres yaşama, ebeveynlik konusunda deneyimsiz olma, doğumun anestezi ile gerçekleştirilmesi, preterm bebek, hasta ya da engelli bebek nedeniyle özel gereksinimi olan çocuğun (ÖGÇ) olması bağlanma sürecini olumsuz etkilemektedir (9).

Rogers ve diğerlerinin (1993) yaptıkları çalışmada, güvenli bağlanma ile otizmlili çocukların bilişsel gelişim arasındaki ilişki incelendi. Otizmin çocuk ve ebeveyn arasındaki bağlanmaya engel olmadığı ancak otizmlili çocuğun gelişim düzeyindeki gecikmelerin güvenli bağlanmayı değiştirebileceği belirtildi (16). Lopez ve Rich'in (2011) engelli çocuğa sahip anne ve babaların bağlanmalarını karşılaştırdı ve babaların annelerine göre engelli çocuklarına daha güvenli bir şekilde bağlandıklarını bildirdi (17).

Ebeveynleri arasında güvensiz bir bağ oluştuğunda, çocuğun araştırma ve keşfetme davranışında azalma, bilişsel gelişiminde yavaşlama, davranış problemleri, zayıf motor ve sosyal davranışlar, kalıcı dil bozuklukları ve yeme bozuklukları görülmektedir (4, 9, 18, 19). Muris ve diğerlerinin (2001) çalışmasında güvenli bağlanan çocukların bağlanmayanlara göre daha düşük kaygı ve depresyon semptomları göstermektedir (20).

Bağlanmayı etkileyen faktörlerden biri de ÖGÇ'ye sahip olmaktır. Doğuştan veya sonradan meydana gelen nedenlere bağlı olarak zihinel ve/veya fiziksel engeli olan bireylere özel gereksinimi olan birey denir. Dünyada yaklaşık 1 milyar insan nüfusunun yaklaşık %15'i bir engel ile yaşamaktadır. Türkiye'de ise Ulusal Engelli Veri Tabanı'na göre özel gereksinimi olan birey sayısı 1.559.222'dir (21-26).

Milli Eğitim (2018-2019) istatistiklerine göre özel eğitimin örgün eğitime kayıtlı olan 398.815 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 252.835'i erkek, 145.980'ni kız öğrencidir. Bunların 224.728 erkek, 128.882 kız öğrenciden oluşur (26). ÖGÇ'nin aileye katılımı, ebeveynlerin yaşamını etkileyen bir durumdur. ÖGÇ'nin doğumu, aile yaşamındaki alışılmış düzeni ve babaların evlilik ilişkilerinin değişime neden olmaktadır. ÖGÇ'nin

katılımı ile başlayan bu durum, ciddi psikososyal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Anne babaların birbirlerini suçlamaları, evlilik uyumunun bozulması, ne yapacaklarını bilmemeleri, yeni duruma uyumda güçlüklerle karşılaşmaları, aile düzeninin bozulması, sağlık bakım profesyonellerinden yardım alınmaması, ev rutinlerinin değişmesi, ebeveyn rollerin bozulması, uzun süreli bakım sağlanması, tıbbi giderlerin artması, gelir azlığı, aile içi ilişkilerin bozulması, sosyal destek azlığı, toplumun ÖGÇ'ye ve ailesine olumsuz bakışı ebeveynlerin yaşamını önemli ölçüde etkiler. Bu durum ebeveynle çocuk arasında güvenli bağ kurulmasına engel olur (6, 27).

Şentürk ve Saraçoğlu'nun (2013) çalışmada, ÖGÇ olan annelerin ÖGOÇ annelere göre, aile ve evlilik uyumlarının bozulduğu, depresyon düzeylerinin yüksek olduğu, bakımda eş desteğinin olmadığını ve babaların ÖGÇ'ye karşı ilgi göstermediklerini ve algıladığı sosyal desteğin düşük olduğu belirtildi. Ayrıca çalışmada, her iki grupta da çocuk doğumuyla eşler arası ilişkinin etkilendiği fakat doğumdan sonra ilişkide meydana gelen değişiklikler ÖGÇ'ye sahip ailelerde daha çok hissedildiği bulundu (28). Ende ve Güdücü'nün (2015) çalışmasında ise ÖGÇ ebeveynlerinin evlilik uyumunun düşük düzeyde olduğu ve yaşam memnuniyetlerinin az olduğu bulundu (29).

Bağlanmanın niteliği 'bakım veren kişi ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi' ile ilişkilidir. Bebekteki fiziksel, sosyal ve duygusal yetersizlik ebeveyne bağlanma sorununu getirebilir. ÖGÇ, sosyal etkileşim alanında belirgin güçlükler yaşamaktadır. Bu güçlükler ebeveynin güvenli bağlanmasını olumsuz etkilenmektedir. Yapılan bir çalışmada, güvenli bağlanan otistiklerin dil gelişimin daha iyi olduğu ve ebeveynleriyle daha iyi iletişim kurdukları görülmektedir (8, 30-32). Bir çalışmada ÖGÇ anneleri ile ÖGOÇ annelerinin etkileşimleri karşılaştırıldı. ÖGÇ'lerin anneleri çocukları ile daha az etkileşime girmekte ve çocuklarına daha az tepki göstermektedir. Aynı zamanda anneleri ÖGÇ'yi daha fazla yönlendirmekte ve çocukla etkileşimlerinden daha az doyum sağlamaktadır (33). Hoffman ve diğerlerinin (2009) otizmlili olan ve olmayan çocukların annelerin stresini ve güvenli bağlanma değerlendirdikleri bir çalışmada ise otizmlili çocuğa sahip annelerin çocuklarına daha az yakınlık gösterdikleri ve stres seviyelerinin daha yüksek olduğu bulundu (34). Rutgers ve diğerlerinin (2004) yaptığı bir çalışmada ise, çocuklarında otistik bozukluğu olan ebeveynlerin olmayan ebeveynlere göre güvenli bağlanmanın daha az olduğu bulundu (35). ÖGÇ'lerin ebeveynleri ile diğer yapılan çalışmalarda ise ailelerde boşanma ve eşlerden birinin evi terk etme, hatta ebeveynlerin birinde intihar girişimi, alkol ve madde

bağımlılığına sıklıkla rastlandığını ortaya koyuldu (36). Toros'un (2002) çalışmasında bedensel/zihinsel engelli çocuğı olan annelerin depresyon puanlarının yüksek olduğunu ve yüksek olan annelerin evlilik uyumlarının bozulduğunu buldu (37).

Bu bilgiler doğrultuda bu çalışmanın amacı, ÖGÇ sahibi olan ve olmayan annelerin çocuk ilişkileri, evlilik uyumlarını ve bağlanma stillerini belirlemektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Özel Eğitim

2.1.1. Özel Gereksinimi Olan Çocuk

Özel gereksinimi olan çocuk (ÖGÇ), öğrenme kabiliyeti ve fiziksel özellikleri normalin altında veya üstünde olan çocuklardır (38, 39). ÖGÇ, süregen, fiziksel, gelişimsel, davranışsal veya duygusal durumlarda yüksek risk altında olan ve sağlık ile ilgili hizmetlere gereksinim duyan çocuklardır (40).

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde ÖGÇ “özel eğitim gerektiren birey” adı altında “çeşitli nedenlerle, kişisel özellikleri ve eğitim yeterlikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı olarak farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır (41).

Ülkemizde ÖGÇ'nin sınıflandırılması ‘zihinsel yetersizliği olan birey (hafif-orta-ağır-çok ağır)’, ‘işitme yetersizliği olan birey’, ‘görme yetersizliği olan birey’, ‘ortopedik yetersizliği olan birey’, ‘sinir sisteminin zedelenmesi yetersizliği olan birey’, ‘dil ve konuşma güçlüğü olan birey’, ‘özel öğrenme güçlüğü olan birey’, birden fazla alanda yetersizliği olan birey’, ‘duygusal, davranışsal ve uyum güçlüğü olan birey’, ‘süregen hastalığı olan birey’, ‘otizmlili birey’, ‘dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan birey’, ‘üstün veya özel yetenekli olan birey’ olarak yapılmaktadır (41-44).

2.1.2. Özel Eğitim

Özel eğitim, ÖGÇ'lerin bireysel ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamak için profesyonel olarak yetiştirilmiş personeli tarafından, bireysel olarak planlanmış öğretim programları ile çocukların bireysel ve gelişimsel özelliklerine uygun ortamlarda tasarlanmış bir eğitim hizmetidir. Bu eğitim hizmeti, özel gereksinimi olan çocukların; eğitim ihtiyaçlarını, bireysel gelişimlerini en iyi şekilde, kabiliyetleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarını sağlamak amacıyla verilmektedir (44). Eripek (2002) özel eğitimi Tablo 1'de şu şekilde tanımlamaktadır.

Tablo 1. Özel eğitim kavramı

Kime?	Farklı eğitim gereksinimlerine göre bireysel olarak hazırlanmış eğitim programlarını gerekli kılan bireyler,
Neyi?	ÖGÇ'ye normal gelişim gösteren akranlarının edindiği birçok temel beceriyi öğretmek
Nerede?	ÖGÇ'nin eğitimleri büyük bir bölümünü normal sınıflarda, özel sınıf, gündüz-yatılı okullarda sürdürmektedirler. Normal sınıflarda eğitimlerini sürdüren çocuklara destek özel eğitim hizmetleri verilmektedir.
Nasıl?	Özel ve olağan öğrenciler için farklı öğretim yöntemleri yoktur. Öğretmenlerin, öğretimi sistematik bir şekilde planlama, uygulama ve değerlendirme becerilerine sahip olmalıdır.

Yukarıdaki Tablo 1'den yola çıkarak özel eğitim, ÖGÇ'nin eğitim ihtiyacı ve ilgi alanları doğrultusunda bireysel ve gelişimsel özellikleri göz önüne alınarak planlanan, uygulanan ve değerlendirilen çocuğun bağımsız bir birey olarak yetiştirilmesini amaçlayan öğretim hizmetleridir (45, 46). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü Avrupa birliği ve Türkiye verilerine göre, dünya nüfusunun yaklaşık %15'i özel gereksinimi olan bireyler oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle dünya genelinde özel gereksinimi olan 1 milyar birey bulunmaktadır. Türkiye'de ise Ulusal Engelli Veri Taban'ına göre özel gereksinimi olan kişi sayısı 1 559 222'dir. Bunların %27'si 0-21 yaş grubunu oluşturmaktadır (47). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2019) tarafından yapılan engellilerin sorun ve beklentileri araştırmasına göre ise 0-14 yaş grubundaki çocukların %62.2'sinin dil ve konuşma güçlüğü, %27'sinin işitme yetersizliği, %43.5'inin zihinsel yetersizliği, %8.8'sinin ortopedik yetersizliği, %15.2'sinin birden fazla alanda yetersizliği, %8.2'sinin süregen hastalığı, %12.5'sinin duygusal, davranışsal ve uyum güçlüğü, %6.5'inin görme yetersizliği olan birey olduğu bildirilmektedir. TÜİK (2019) tarafından yapılan engellilerin sorun ve beklentileri araştırmasına göre 6 yaş ve üzeri özel gereksinimi olan bireylerin %41.6'sı okuryazar olmadığını, %22.3'ünün ilkokul, %18.2'si okuryazar olduğunu, %10.3'ünün ortaokul ve %7.7'sinin lise ve üzeri eğitim durumuna sahip oldukları belirtilmektedir (48). Milli Eğitim 2018-2019 istatistiklerine göre özel eğitim örgün eğitiminde 398.815 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 252.835'i erkek, 145.980'ni kız öğrencidir (26).

2.1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuk

Ülkemizde 2010 yılı TÜİK araştırma sonuçlarına göre %29.2 oranında zihinsel özel gereksinimi bireylerin olduğu ve bireylerin %7.4'ünün 0-6 yaş grubu çocuklardan oluştuğu belirtilmektedir (48).

Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Engelliler Birliği (AAIDD) zihinsel yetersizliği, ‘zihinsel işlevlerde ve uyumsal davranışta sınırlamalar ile karakterize bireyin muhakeme, öğrenme, problem çözme, sosyal ve kavrama becerilerini kapsayan yetersizlik’ olarak tanımlamaktadır (49). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY)’ne göre (2018) zihinsel özel gereksinimi olan bireyler “Zihinsel fonksiyonlar ile kavramsal, sosyal, pratik uyum, öz bakım becerilerinde sınırlılıkları olan, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamayan yaşam boyu bakım, gözetim, özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireydir” şeklinde belirtilmektedir (41).

2.1.4. Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Sınıflandırılması

Zihinsel yetersizliği olan çocuklar heterojen bir gruptur. Birbirleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bundan dolayı zihinsel yetersizliği olan çocukların sınıflandırılması “Eğitsel, Psikolojik ve Zihinsel Yeterlilik” durumuna göre yapılmaktadır.

2.1.4.1. Zihinsel Yeterliliğe Göre Sınıflandırma

Dünya Sağlık Örgütü’nün zihinsel yeterliliğine göre zekâ derecesi, 50-69 arasında olanlar ‘Hafif Derecede Zihinsel Engelli’, 35-49 arasında olanlar ‘Orta Derecede Zihinsel Engelli’, 20-34 arasında olanlar ‘Ağır Derecede Zihinsel Engelli’ ve 20’nin altında olanlar ise ‘Çok Ağır Derecede Zihinsel Engelli’ şeklinde sınıflandırılmaktadır (50).

2.1.4.2. Psikolojik Sınıflandırma

Zekâ derecesine göre psikolojik sınıflandırma aşağıdaki Tablo 2’de belirtilmektedir.

Tablo 2. Zekâ derecesine göre psikolojik sınıflandırma

Psikolojik Sınıflandırma	
Seviye	IQ Değeri
Hafif Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	50-70
Orta Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	35-55
Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	20-35
Çok Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	0-20

Hafif Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Hafif derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler zekâ bölümü puanı 35-55 arasında, zihinsel-kavramsal-sosyal becerilerindeki hafif yetersizliği olan, genellikle okula başlayana kadar anlaşılmayan, yazma-okuma-konuşma ve matematiği anlama gibi temel akademik kabiliyetlerini kazanmada gecikme görülen normal okulların özel sınıflarında ya da çocuğa verilen destek hizmetleri ile normal sınıflarda eğitim görmektedir. Bu bireyler ilerleyen zamanlarda basit işlerde çalışabilir ve az destekle ya da desteksiz yaşamlarını sürdürebilirler (45, 46, 51).

Orta Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Orta derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler zekâ bölümü puanı 50-70 arasında, zekâ yaşları 6-8,5 arasında, genellikle 3-6 yaşlarında fark edilen, zihinsel-kavramsal-duygusal-sosyal ve temel akademik beceri kazanımı sınırlı olan, bireysel günlük aktivitelerinin ve iş becerilerinin öğrenilmesinde yoğun olarak özel eğitime ve destek eğitim hizmetine gereksinim duyan bireylerdir (41, 52, 53).

Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler ise zekâ bölümü puanı 20-35 olan, doğumda ya da erken bebeklik döneminde fark edilen, zihinsel işlevle birlikte motor ve dil kaynaklı problemlerin eşlik ettiği, temel bakım ihtiyaçlarını bağımsız veya gözetimle yapabilen ve temel bakım ve iletişim becerileri öğrenimi için hayat boyu sürecek yoğun özel eğitime ve destek eğitim hizmetine gereksinimi olan bireylerdir (52).

Çok Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Çok ağır derecede zihinsel yetersizliği olan bireyler ise zekâ bölümü puanı 20'nin altında, zihinsel yetersizliğine ek olarak başka yetersizliklerin eşlik ettiği, kavramsal/duygusal/sosyal ve temel akademik becerilerinin kazanılamamasına bağlı ömür boyu ailelerin bakım ve gözetimine gereksinim duyan bireylerdir (52).

2.1.4.3. Eğitsel Sınıflandırma

Tablo 3'de Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetlerinin Yönetmeliği'nin yapmış olduğu zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim gereksinimlerine göre sınıflandırılması belirtildi. Bu sınıflandırmada çocukların zekâ puanlarına göre yapılmakta fakat psikolojik sınıflandırmaya göre IQ puanları daha esnek tutulmaktadır (52).

Tablo 3. Zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitsel sınıflandırılması

Eğitsel Sınıflandırma	
Seviye	IQ Değeri
Eğitilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	50-75
Öğretilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	25-50
Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	0-25

Eğitilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan bireyler, zekâ puanı 50-75 arasında olan, okul çağında fark edilen, 3. veya 4. sınıfa kadar okuma-yazma-anlama-matematik gibi akademik becerileri öğrenebilen, sosyal beceri kazanabilen ve kişisel bakımınlarını kendileri karşılamaktadır. Bu çocuklar özel eğitim olanaklarıyla normal ilkokul programlarından yararlanabilmektedir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların yaklaşık %85'i eğitilebilir sınıfındadır (52).

Öğretilebilir Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Zekâ puanı 25-50 arasında olan, 3-6 yaşlarında fark edilen, zihinsel-kavramsal-duygusal-sosyal ve temel akademik beceri kazanımı için yoğun özel eğitime ve destek eğitimine gereksinimi olan, temel akademik becerilerde güçlük çeken, günlük kendi bakımını yapabileceği, sosyal uyum, temel iletişim kurallarını ve becerilerini öğrenebilmektedir. Çeşitli sebeplerden ailesinin veya başkalarının desteklerine gereksinim duymaktadır (52, 53).

Ağır ve Çok Ağır Derecede Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Doğuştan fark edilen, zekâ puanları 35 ve daha altında olan, birtakım kişisel bakım becerilerini öğrenebilen, zihinsel yetersizliğe ek olarak başka yetersizlikleri sebebiyle yaşam boyu yoğun bakıma ve yardıma gereksinim duyan çocuklardır. Bu çocukların multidisipliner bir yaklaşımla desteklenmesi sağlanmalıdır (52, 54).

2.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

2.2.1. Çocuk-Ebeveyn İlişkisi

Aile; toplumdaki en küçük birimdir. Bireylerin yaşam döngüsüne göre yetiştikleri ve aynı zamanda hayat sürecinin büyük bir dönemini geçirdikleri en etkili ve önemli

kurumlardan biridir (45, 55, 56). Toplumun en küçük birimi olan aile çocuğa; ‘paylaşma, sevmeye, sosyal uyum sağlama, saygı, sevilme, hoşgörü, yeni roller edinme becerilerini’ kazandırır. Bu becerilerin yanı sıra aile bireyin ekonomik, fiziksel, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarının sorunsuz olarak yürütülmesi, bireylerin yaşamlarını sağlıklı olarak sürdürmelerinde oldukça önemlidir (57). Bir çocuğun doğumuyla birlikte ailenin yaşamında değişimler meydana gelmektedir. Yaşam içerisinde sahip olunan rollerin yanına ebeveyn olma rolü eklenmektedir (1, 58-60).

Çocukların ilk ilişkisi kurduğu bireyler ebeveynleridir. Çocuklar hayata dair ilk bilgi ve becerilerini ebeveynlerinden öğrenmektedir. Çocuğun ebeveynleri ile ilişkilerinden elde ettikleri kazanımları, hayatındaki diğer kişilerle ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Ebeveyn-çocuk ilişkisi çocuğun gelişimi üzerinde son derece önemlidir (61). Ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin sağlıklı olması için ebeveynlerin kendi aralarındaki ilişkisinde iyi olması gerekmektedir (61). Ebeveynlerini çocukla kurduğu olumlu ilişki çocuğun temel güven duygusunun gelişmesini sağlamakta ve böylece kişiliğinin temeli sağlıklı oluşmaktadır (62). Çocuk ile ebeveynleri arasındaki ilişkinin sıcak ve samimi olması çocuğun ileriki dönemlerde sosyal ilişkilerinin olumlu olmasına olumsuz yönde ise sosyal ilişkilerinde çatışmalara yol açmakta ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (63, 64). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu olması çocuğun çevresini güvenli ve yaşamaya değer ya da güvensiz, korkulacak bir yer olarak görmesine neden olmaktadır (65).

Yapılan çalışmalar, ebeveynin çocuğun gereksinimlerine karşı duyarsız ve umursamaz olması çocuk ile ebeveyn arasında güvensiz bağın, beklenti ve ihtiyaçlarına duyarlı ve ilgili olması güvenli bağın oluşmasını sağlar. Bu oluşan bağ çocukların psikolojik ve davranışsal açıdan işlevselliğini etkilemektedir. Ebeveynle arasında güvensiz bağ oluşan çocuklar sağlıklı arkadaşlık ilişkileri kuramayan, beraber oyun oynamakta zorluk çeken, endişe, korku, güvensizlik ve stres gibi olumsuz duygusal sorunlar görülmektedir (66). Güven duygusu olan çocukların duygusal olarak büyüebilmekte ve sağlıklı ilişkiler kurabilmektedir. Erikson çocuk ve ebeveyn arasında oluşan temel güven duygusu ile okul başarısı arasında ilişki olduğunu savunmaktadır. Çünkü temel güven duygusu kazanan çocuk, okulun kendisine sunduğu yeni öğrenme aşamalarını korkmadan uyumlu bir şekilde karşılayabilmekte ve başarılı olmaktadır. Temel güven duygusuna sahip olmayan çocuklar ise başarısız olmaktadır (67-69).

3-6 yaş döneminde çocuklar, ebeveynlerini kendilerine model almaktadır. Çocukların gelecekteki yaşam tarzları, hareketleri, edindikleri değerler ve tutumlar ebeveynlerini yansıtmaktadır (70). 6-12 yaş döneminin ilk yıllarında çocuklar daha yavaş gelişim göstermektedir. Sosyal çevresinden farklı bir çevreye girdiği için uyumlarını zorlaştıran duygusal problemlerle karşılaşabilmektedir. Ebeveynler bu dönemde çocukları ile yapıcı ilişkiler kurmalıdır. Böylece çocuklarının bilişsel gelişimini sağlayacak faaliyetlere katılmaları artmaktadır (71). Ergenlik döneminde çocukta fiziksel değişimlerle birlikte duygusal değişimlerde meydana gelmektedir. Ergenlik döneminde çocuk arkadaşlarıyla birlikte daha çok zaman geçirmek istemektedir. Anne babasıyla sürekli çatışma yaşamaktadır (72). Sonuç olarak çocuğun sağlıklı sosyal, duygusal ve fiziksel gelişiminde ve bulunduğu çevreye uyumunda ebeveyn çocuk ilişkilerinin önemlidir (70).

2.2.2. Zihinsel Özel Gereksinimi Olan Çocuk-Ebeveyn İlişkisi

Ebeveynler doğacak olan bebekleri için zihinsel ve bedensel olarak sağlıklı bir birey olacağı beklentisi içindedir (73, 74).

Ancak bu beklentiler istedikleri gibi olmayabilir ve beklenen çocuk sağlıklı olarak dünyaya gelmeyebilir. Çocuğun özel gereksinimi olarak doğduğunu ya da ilerleyen zamanlarda çocukta özel gereksinimi olma durumunun ortaya çıkması veya bu durumun fark edilmesi, ebeveynlerde hayal kırıklığına, şok duygusuna, kaygı ve strese neden olmaktadır (75-77).

Zihinsel özel gereksinimli çocuk olduğunun öğrenilmesi ebeveynlerin yaşamlarında bir dönüm noktasıdır. ÖĞÇ'nin beslenme, korunma, giyinme barınma gibi temel ihtiyaçları ebeveynler tarafından karşılanmaktadır (78). Ebeveynler çocuğun bu ihtiyaçlarını karşılarken birçok güçlükle karşılaşmaktadır. Bu güçlükler aile bireylerinin yaşamını, ilişkilerini, duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, tutumlarını ve psikolojik iyi oluşlarını olumsuz etkilemektedir (79). Ailenin ÖĞÇ'ye karşı sergilediği tavır ve davranışlar yaşamı boyunca çocuğun hayatında olumlu ve olumsuz izler bırakmaktadır (80, 81).

ÖĞÇ'ye sahip olan anneler ve babalardan daha fazla etkilenmektedir. Çünkü ÖĞÇ ihtiyaçlarının karşılanmasını ve sorumluluğunu anneler üstlenmektedir. Annenin ÖĞÇ'nin sorumluluklarının karşılamasında zorlanması, annenin eşinden, çevresinden, var olan diğer çocuklarından uzaklaştırarak, annenin daha çok yorulmasına ve kendini yalnız hissetmesine yol açmaktadır (76, 82, 83). Babalar ise daha çok ÖĞÇ'nin getirdiği

ekonomik ve mali yük bakımından endişe yaşamaktadır. ÖGÇ'ye sahip olmak ebeveynleri sosyal, ruhsal, ekonomik ve fiziksel olarak etkilemektedir (84). Zihinsel ÖGÇ'nin ailelerinin sosyal yaşantısında; toplumsal önyargılara bağlı olarak ailelerin toplumdan dışlanmasına, damgalanmasına, meraklı-acınılacak bakışlara yol açmaktadır. ÖGÇ'nin diğer insanları rahatsız etmesi düşüncesi, sosyal kısıtlamalara ve sosyal desteklerin azalması gibi değişiklikler yaşamaktadır (85).

Zihinsel ÖGÇ'nin ailelerin ekonomik yaşantısında; çocuğun tıbbi bakımı, tedavisi, beslenmesi, ulaşımı, sosyal faaliyetleri, özel eğitim gibi gereksinimlerinin karşılanması ekonomik gelirin azalmasına neden olmaktadır (86).

Zihinsel ÖGÇ'nin ailelerin fiziksel yaşantısında; çocuğa banyo yaptıрма, ilaç verme, öfke nöbetleri, tuvalet gereksinimi, yemek yedirme, tekerlekli sandalye kullanma, giydirme, koruma gibi konularda zorlanmaktadır (79). Zihinsel ÖGÇ'nin ailelerin ruhsal yaşantısında; aile içi ilişkilerinde bozulmaya, eş-kardeş ilişkilerinde sorunlara, gerginliklere, ebeveynlerin birbirini suçlamalarına, depresyona, strese, ebeveynlerin çocuğun engel durumunu kabullenmemesi gibi problemler görülmektedir (87, 88).

Yapılan çalışmalarda, ÖGÇ'si olan ailelerin ÖGOÇ'nin ailelerine göre daha fazla ekonomik sıkıntı yaşadıklarını, aile rutini ve boş zaman aktivitelerinde bozulduklarını, sosyal destekleri azaldıklarını, fiziksel ve zihinsel sağlıklarının etkilemektedir. ÖGÇ'nin bağımlılığın artması ailelerin stres düzeyini artırdığını, daha depresif ve olumsuz duygulara sahip olduklarını ve gelecekle ilgili kaygılı olduklarını belirtmektedir (75-77, 89-93).

2.3. Evlilik Uyumu

Bütün evrendeki canlılar neslini devam ettirebilmek için içgüdüsel olarak çoğalmaya ihtiyaç duyarlar. Muhteşem olarak yaratılan insan da evlenerek neslini devam ettirmektedir (94). Fidanoğlu (2007) evlilik kavramı “ilgileri, beklentileri ve ihtiyaçları birbirinden farklı iki insanın beraberce yaşamaları, yaşantılarını paylaşmaları, çocuk yapmaları ve yetiştirmeleri gibi hedeflerle kurdukları ilişkiler sistemi” olarak tanımlamaktadır (95). Evlilik, ‘demografi sözlüğündeki manasında, karşı cinsten iki birey tarafından oluşturulan, resmi, dini veya ülkesel farklılıklara göre geleneksel olarak başka tür ve şekillerde de gerçekleştirilebilen meşru bir birliktelik olarak’ tanımlanmaktadır (96).

Evlilik, kadın ve erkeğin yaşayacağı cinsel ilişkilerini meşrulaştıran toplum tarafından onaylanan bir sözleşmedir (97).

Evlilik uyumu, çiftlerin evliliklerinde birbirlerine olan memnuniyeti, olumlu duygu ve düşünceleri, birlikte geçirilen zamandan haz duymaları, ortak kararlar alabilen ve ilişkilerindeki mutluluk olarak tanımlanmaktadır (98). Evlilik uyumu evlilikte isteklerin, beklentilerin gereksinimlerin karşılanmasıdır ve öznel olarak değerlendirilmelidir. Evlilik uyumunu, etkileyen faktörler arasında çiftlerin arasındaki iletişimsizlik, sürekli tartışma hali, aile ve akraba ile tartışmalar, doyurulamamış duygusal ihtiyaçlar, madde bağımlılığı, şüphe, cinsel doyumsuzluk, ekonomik sıkıntılar, eşlerin bireysel sorunları, güvensizlik, saldırgan tutum, dini farklılıklar, sorunlar madde bağımlılığı, ortak kararlar alınmaması, tanışma süresinin uzunluğu, kadın ve erkeğin yaşı, evlenme yaşı, evlilik süresi, boş zaman aktiviteleri ve çocuklara ilişkin yaşanan sorunlar (ÖGÇ olması) vb. faktörler yer almaktadır (21, 99, 100). Yapılan çalışmalarda evlilik uyumunu, çiftlerin evlilik süresinin yüksek olması, çocuğun varlığı (101), olumlu yönde etkilerken akraba evliliğinin olması, düşük ekonomik şartların olması olumsuz yönde etkilemektedir (102, 103).

2.3.1. Ailede Zihinsel Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Evlilik Uyumu

Evlilik kavramı, her zaman toplumun üzerinde durduğu önemli bir kavramdır. Çocuğun dünyaya gelişiyle birlikte evlilik ilişkilerinde değişiklikler meydana gelmektedir (104). Aileye, ÖGÇ'nin katılması aile sistemini etkilemektedir. Aileye yeni katılan bir çocuğun özel gereksiniminin olması, ebeveynleri psikolojik, sosyal ve ekonomik açılardan etkileyebilen bir durumdur. Ailenin ÖGÇ'yi kabullenmesi zor olan bu süreçte stres yaşamakta ve kendi sorumluluklarını yerine getirmekte de zorlanmaktadır. Ebeveynler aile, sosyal ve evlilik ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır. Anneler daha çok evde çocuğun temel bakımını ve ihtiyaçlarını karşılarken babalar artan maddi gereksinimleri karşılamak için daha fazla çalışmak zorunda kalmaktadır. Ekonomik sıkıntılar, bilgi eksikliği, değişen rolleri, evlilik-aile ilişkilerindeki gerginlik, sosyal aktivitelerde azalma, ÖGÇ'ye karşı sosyal çevrenin yaklaşımı gibi değişkenler ebeveynlerin stresi arttırmaktadır (105). Bunların ebeveynlere getirdiği duygusal bunalımlar ebeveynlerin stres yaşamasına ve evlilik uyumlarının bozulmasına neden olmaktadır (106, 107). Aile içinde yaşanan bu sıkıntılar, çocukları ve aile üyelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Ebeveynler çocuğun engelinden dolayı kendilerini suçladıkları için kendilerini ÖGÇ'ye adamaktadırlar bu durumda aile ilişkilerini ve işleyişini bozabilmektedir (108). Ebeveynler ÖGÇ'den dolayı birbirlerini suçlamaları eşlerin birbirine olan karı-koca ilişkilerinin bozulmasına neden olmaktadır (84, 109, 110). Yapılan bir araştırmada aynı

yaşıta olan özel gereksinimi olan ve olmayan çocuğa sahip aileleri karşılaştırdıklarında ÖGÇ'si olan ailelerin evlilik uyumunun daha düşük olduğunu ve boşanma oranının yüksek olduğunu bildirmişlerdir (111). Başka bir çalışmada otizmlili ve down sendromlu olan çocukların annelerinin evlilik uyumunun düşük ve otizmlili çocukların annelerinin eşleriyle olan evlilik ilişkilerinin özel gereksinimi olmayana çocukların annelerine göre daha zayıf olduğu bulunmuştur (112).

Yurdakul ve Girli'nin (1997) çalışmasında ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin sosyal destek ağının ÖGOÇ ebeveynlerine göre daha az olduğunu ve ÖGÇ'si olan ebeveynlerin kendi aile üyelerinden destek gördükleri, arkadaşlarından az destek gördüklerini bildirmişlerdir (113). Aslan'ın çalışmasında, aileleri tarafından sosyal destek sağlanan ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin evlilik uyumlarının yüksek olduğu bulunmuştur (114).

Annelerin ÖGÇ ile ilgili gelecek kaygılarının olması beraberinde üzüntü, endişe, öfke, suçluluk, çaresizlik gibi olumsuz duyguların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu süreçte neler yapıp yapılmamasına dair eşler arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. ÖGÇ'nin gelişiminde oldukça önemli bir rolü olan ebeveynler duygusal ve ruhsal açıdan oldukça etkilenmektedirler. Normal gelişimi olan bir çocuğun aileye katılması ile birlikte belirli zorluklar yaşanırken, ÖGÇ'nin olması durumunda eşlerin evlilik uyumunda daha fazla zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır (115, 116). Toros'un (2002) çalışmasında zihinsel/bedensel engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin depresyon puanlarının yüksek olduğu ve depresyon puanları yüksek olan annelerin evlilik uyumlarının düşük olduğunu bulmuştur (37). Hutton ve Caron'nun (2005) çalışmasında çocuğunun otizmlili olduğunu öğrenen ebeveynlerin %43'ünün yas, %29'u şok, %10'u kendini suçladığını bildirmişlerdir (117).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda zihinsel ÖGÇ sahip olan ebeveynlerin olmayanlara göre daha depresif ve stresli oldukları suçluluk yaşadıkları, çocuğun ömür boyu bakım yükünden kaynaklanan kaygılarının olduğu bulunmuştur (109, 118-123).

2.4. Bağlanma Stilleri

2.4.1. Bağlanma Kavramı

Bağlanma, kişinin hayatında kendi için önemli olan başka birine karşı geliştirmiş olduğu güçlü duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır. Bu duygusal bağ ilk olarak bebekle temel bakıcı arasında gelişir ve bu bağ bebeğin temel güven duygusunu oluşturmaktadır

(124). Anne karnında başlayan bu süreç temel bakıcı ve çocuk arasında yaşam boyu devam etmektedir (125). Bağlanma, bebek ile temel bakıcı arasında gelişen temel güven duygusunun yanında yakınlık, sevgi ve güvenlik arayışını kapsayan duygusal bir süreçtir (126).

2.4.2. Bağlanma Kuramı Tarihçesi

Bağlanma, en önemli yanı beşikten mezara kadar uzanmasıdır. Yani anne karnında başlayan temel bakıcı arasındaki oluşan bağlanma davranışı bireyin yaşam sonuna kadar devam etmektedir (126, 127). Bireyin, bebeklik döneminde anne (bakım veren) ile oluşturduğu bağlanma şekli yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilerin temelini oluşturduğunu beklentilerini, tutum, davranış ve inançlarını etkilemektedir (128, 129).

Bağlanma teorisi ilk olarak 1930'larda ve 1940'larda, bir dizi klinisyenin yaşamın erken döneminde anneden ayrılmanın çocuk üzerinde olumsuz etkilerini araştırmaları üzerine ortaya çıkmıştır. John Bowlby, 1944'te çocuk ve ergen hırsızların yaşamlarını incelerken, bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde annelerinden uzun süre ayrı olmaları Bowlby'nin dikkatini çekmiştir. 1950 yılında John Bowlby'nin, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile birlikte evsiz çocuklarla ilgili çalışması bağlanma kuramının gelişmesini sağlamıştır. Bowlby, bağlanma kavramını 1950 ile 1960 yıllarında ilk defa ebeveynler ile çocuklar arasındaki bağı açıklayabilmek için ileri sürüldüğü bilinmektedir (124, 130-132).

Bowlby'nin bağlanma kuramını geliştirirken gelişim psikolojisi, psikodinamik yaklaşımlar ve nesne ilişkilerinden etkilenmiştir. Bu kurama göre bireylerin bebeklik ve çocukluk dönemlerine yoğunlaşarak bağlanma durumu değerlendirilmelidir. Bağlanma kuramında, bebeğin temel bakıcıyla yakın ilişkiler kurmasının önemini yaptığı gözlem ve çalışmalarında belirtmiştir (133). Çocukların temel bakım verenlerinden uzaklaştıklarında bazı çocukların başarılı bir şekilde başa çıktıklarını, bazı çocukların ise ağladıklarını ve anne yanında olsa bile ağlamaya devam ettiklerini gözlemlemiştir (133, 134). Bağlanma, çocuk ve sosyal çevresi, bebekler ve bakıcıları, çocuklar ve aileleri arasındaki etkileşim sonucu oluşmaktadır. Bu etkileşim çocuğun karakteri, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde derin bir etkiye sahiptir. Bağlanma, yaşamları boyunca çocukların kendileri ve çevreleriyle oluşturdukları ilişkilerin alt yapısını oluşturmaktadır (135).

Bowlby, bağlanmanın zaman içinde dört evrede geliştiğini savunmaktadır.

Birinci Evre; doğumdan sonra 2. aya kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu evre bağlanma öncesi dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde bebek temel bakıcının uyarılarıyla hareketlenir. Etrafındaki kişilere yönelme davranışı gösterir fakat onları ayırt edebilme yetisi yok denecek kadar azdır.

İkinci Evre; 2-6 aya kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu evrede bağlanmanın ilk belirtileri ortaya çıkar ve bebek çevresindeki yabancı bireyleri ayırt eder ve temel bakıcıya bağlanma başlamaktadır.

Üçüncü Evre; 7-24 aya kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu evrede, bağlanma tam olarak gelişmektedir. Bebek ile temel bakıcı arasındaki iletişim artmaktadır. Bağlanılan kişilerin varlığında rahatlık duygusu görülürken, yokluğunda ise huzursuzluk ve gerginlik görülmektedir.

Dördüncü Evre; 24 ayın üzerindeki süreyi kapsamaktadır (136). Çocuk artık etrafındaki kişilerin farkındadır ve çevresinden etkilenmeye başlamaktadır. Bağlanma yaşam boyunca süren bir insan davranışıdır (137). Bu dört evrenin sonucunda ebeveynle çocuk arasında bağlanma gelişmektedir.

Bağlanma kuramı, bebek ile temel bakıcı arasındaki ilişkinin önemini vurgulamış, çocuğun temel ihtiyaçlarının sağlanmaması, ayrılık, ölüm vb. gibi etmenlerin bebek üzerinde oluşturacağı olumsuzlukları açıkladı (138). John Bowlby, annelerinden uzakta yaşayan ve anne sevgisinden mahrum kalan çocukların ruh sağlıkları ve kişisel gelişimlerinde önemli birtakım sorunlar olduğunu ve bunun temelinde anne ile çocuk arasındaki bağlanmanın yetersizliği ile ilişkili olduğunu belirtti (133). 1960'lı yıllarda John Hopkins Üniversitesi'nde Mary Ainsworth ile Bowlby ortak projelerde çalıştı ve Bowlby fikirlerini deneyselleştirerek bağlanma teorisinin gelişmesine katkıda bulundu, anne duyarlılığı üzerine yoğunlaştı (138, 139). Ainsworth'a göre bağlanma, bireylerin hayatta kalmasını sağlayan doğuştan var olan bir sistemdir. Bu sayede çocuk, etrafını keşfetmek amacıyla birincil bakım vericisinden ayrılmayacak ve yanında olduğu zaman birey kendini güvende hissedecek çevresiyle ilgilenecektir. Ainsworth, bağlanma kuramının islevşel tanımını yapmıştır (139, 140).

Ainsworth, Bowlby'den farklı olarak ailelere ev ziyaretleri yaptı. Ağlama, göz teması, beslenme, gülümseme gibi temel alanlarında anne ve bebek ilişkisini yakından gözlemledi (139, 141, 142).

Ainsworth, arkadaşlarıyla birlikte yaptığı gözlemlerle birlikte “Yabancı Durum Testi” olarak adlandırdığı deneye devam etti. Deneyinde annesi ile çocuğun yedi farklı durumda tepkilerini gözlemlendi ve bağlanma durumuna ilişkin bilgileri kaydetti. Bebeği annesinden ayırarak 8 dakika boyunca tanımadığı birisiyle bıraktı. Bu sürede iki önemli durumu gözlemledi; anneden ayrılma ve anneye buluşma anıdır. Bebeklerin bu iki durumda gösterdikleri tepkilere göre üç kategorili bir bağlanma modelini geliştirdi. Bu kategorileri güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan diye tanımladı (142, 143).

1. Güvenli Bağlanma

Güvenli bağlanmanın gelişebilmesi için, çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı ve kesintisiz bir şekilde yanıt veren, çocuğa zarar vermeyen ve tutarlı tepki gösteren ulaşılabilir bir ebeveyne sahip olması gerekir (4, 144-146). Güvenli bağlanan bebekler, anneyi (bakım verenden) güvenli bir üs olarak görmektedir. Anneden (bakım verenden) ayrıldıklarında huzursuzlanmaktadır. Fakat yabancılarla iletişime geçebilir ve çevreye adapte olmaları zor olmamaktadır. Anne geldiğinde mutlu oldukları gözlenmektedir (140, 147).

2. Güvensiz Bağlanma

a. Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Kaygılı-kararsız bağlanan bebekler, sürekli annelerinin (bakım verenin) yanında olmasını isterler. Yabancı bir ortamda anneleri uzaklaştığında yoğun stres ve huzursuzluk yaşarlar. Bu nedenle çocukların sakinleştirmesi oldukça zordur. Çevresiyle etkileşime girmekten kaçınırlar. Anneleri (bakım verici) geri geldiğinde yaklaşma konusunda kararsız davranırlar. Sakinleştirilmeye direnç duyarlar.

Kaygılı-kararsız bağlanma, genellikle ebeveynlerin (primer annenin) bebeğe karşı tutarsız yaklaşımlarda bulunması sonucu gelişmektedir. Anne, bebeğine karşı bazen samimi, içten ve ilgilidir. Bazen de ilgisiz, çelişkili ve uzak davranmaktadır. Bu durum bebekte güven duygusunun gelişmemesine yol açmaktadır (148). Anneler ya da ebeveynler bebekleri ile aralarında güven duygusunun oluşmasını sağlayamadıkları için ilerleyen zamanlarda başkaları tarafından sevildiğinden endişelenmekte, yakın ilişkilerinin her an biteceğini, çevresi tarafından terk edileceğini düşünürler. Reddedilme korkusu, kendilerinden çok başkasına daha fazla güvenirler. Bir kişi tarafından sürekli desteklenmeye gereksinim duyanlar ve bu sebepten dolayı başkalarına bağımlıdır (140, 142, 147).

b. Kaçınan Bağlanma: Kaçınan bağlanan bebekler, anneden (bakım verenden) ayrıldıklarında annelerini aramalarına rağmen fazla stres, huysuzluk ve endişe göstermemektedir. Çevresiyle ilişki kurmaya isteksizdir. Anne (bakım veren) döndüğünde ilgisinin çok az olduğunu, yakınlık arama davranışının olmadığı, annenin kendisine yaklaşmasına izin vermediği görülmektedir. Kaçınan bağlanan bebeklerin ebeveynleri (primer bakıcıları) genellikle bağlanmada bakım veren çocuğun taleplerini düzenli bir şekilde reddetmektedir (139, 147, 149). Bu bebeklerin ebeveynleri ihmalkâr ve reddedici davranışlar sergilemektedir. Bu bağlanmaya sahip bebekler ileriki dönemlerde ailesinden ayrılmasına ya da aileden kaçmaya neden olmaktadır (150, 151). Bu çocuklar, ileriki dönemlerde kendisinden başka kimseye güvenmez ve etrafında bulunan insanlarla yakınlık kurmakta isteksizdirler ve başkalarına bağlı olmaktan oldukça rahatsız olurlar (152).

Özetle, yaşamın ilk yıllarında ebeveynle çocuk arasında kurulan duygusal bağın bebeğin ilerleyen dönemlerinde kendi duygularını düzenlemesinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir.

2.4.3. Yetişkin Bağlanma Stilleri

Bartholomew ve Horotiwtz; Bowlby'nin temelini oluşturduğu bağlanma kuramının yetişkin dönemine yönelik “Dörtlü Bağlanma Modelini” geliştirdi. Bu model, Bowlby'nin bağlanma teorisinden farklı olarak benlik ve başkalarını “Kişinin kendi hakkındaki yargısını “olumlu ” ve “olumsuz” olarak ikileştirilmiş ve diğerleri hakkındaki yargısını da aynı şekilde ikileştirilerek dört kombinasyon şekline dönüştürüldüğü” belirtilmiştir (5, 153).

Olumlu benlik, bireyin kendini sevmeye layık olarak algılaması, yüksek benlik saygısı ve başkalarından bağımsız hareket etmesidir.

Olumsuz benlik, bireyin kendini sevmeye layık olarak algılamaması, düşük benlik saygısı ve başkalarına bağımlı hareket etmesidir.

Olumlu başkaları, birey için önemli olan diğerlerinin güvenilir olması ve bireyin ihtiyaçlarına duyarlı olacağı beklentisine sahip olmasıdır.

Olumsuz başkaları, diğer insanların güvenilmez olduğunu, ilişkilerinde yakınlık kurmak istemediği ve olumsuz düşüncelere sahip olmasıdır (153-155).

OLUMLU BENLİK MODELİ	Düşük Kaygı	OLUMLU BAŞKALARI MODELİ		OLUMSUZ BENLİK MODELİ
		Düşük Kaçınma		
		GÜVENLİ BAĞLANMA	SAPLANTILI BAĞLANMA	
		KAYITSIZ BAĞLANMA	KORKULU BAĞLANMA	
		OLUMSUZ BAŞKALARI MODELİ		
		Yüksek Kaçınma		

Şekil 1. Dörtlü bağlanma modeli (Klohn ve Oliver'den, 156)

2.4.3.1. Güvenli Bağlanma Stili (Olumlu Benlik-Olumlu Başkaları)

Güvenli bağlanma stili, olumlu benlik ile olumlu başkaları modelinin birleşimiyle oluşmaktadır (157). Kendine güvenen, kaygı seviyeleri düşük, kendilerini sevmeye değer gören, çevreden az kaçınan ve yakın ilişkileri olan bireylerdir. Çevresiyle kolayca ilişki kurar ve başkalarına bağımlı değildir (158, 159).

2.4.3.2. Saplantılı Bağlanma Stili (Olumsuz Benlik-Olumlu Başkaları)

Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler kendi benliğini olumsuz algılamakta, başkalarına karşı olumlu düşünceleri vardır. Bu bireyler kendilerini değersiz görmekte, başkalarına karşı olumlu düşünce ve yoğun bir yakınlıkları vardır. Yakın ilişkilerinde onay alma ve kendini kanıtlama gibi girişimlerde bulunmaktadır (155, 157, 158, 160).

Bu kişiler başkalarına bağımlı yaşarlar. Bu bağlanma stiline sahip bireylerin ebeveynlerinin bebeklik yıllarında başlayarak sevgisinden, ilgisinden mahrum kaldıkları, ebeveynlerinin duyarsız oldukları bilinmektedir (161).

2.4.3.3. Kayıtsız Bağlanma Stili (Olumlu Benlik-Olumsuz Başkaları)

Bireyler benliklerini olumlu başkalarını olumsuz olarak algılamaktadır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerin benlik saygıları yüksek ve kendilerini değerli görmektedir. Bu bireyler tıpkı saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler gibi çevresinden kabul görme ve onaylanma bekledikleri için benzerlik göstermekte fakat ilişkilerinde

kayıp, hayal kırıkları ve terk edilmeden kaçınmak için yakınlık kurmamaktadırlar. Kayıtsız bağlanan bireyler başkalarına bağımlı olmak istemezler ve çevresindekilere kaçınmacı davranışlar göstermektedir. Bu bağlanma stiline sahip bireylerin bebeklik yıllarından başlayarak annelerinin saygısız, reddedici ve eleştirici oldukları bununla beraber babaların adaletsiz oldukları bilinmektedir (160, 162, 163).

2.4.3.4. Korkulu Bağlanma Stili (Olumsuz Benlik-Olumsuz Başkaları)

Bu bağlanma stili olumsuz benlik ve olumsuz başkalarından oluşmaktadır. Bu bireyler kendilerini çok değersiz görür ve yüksek kaygı düzeyine sahiptirler. Bu bireyler etrafındaki kişileri güvenmez ve onlar tarafından reddedileceği korkusu yaşarlar. Bu nedenle yakınlık kurmak istemezler (155, 160). Korkulu bağlanmaya sahip bireylerin benlik saygıları düşük ve çekingen bir yapıya sahiptirler. Bu stile sahip bireylerin ebeveynleri bebeklikten itibaren eleştirici ve reddedici davranışlar göstermektedir (164-166).

2.4.4. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Bağlanma

Bağlanma, bebek ve ebeveynin (temel bakıcının) karşılıklı etkileşimi ile başlar. Bebeğin bağlanmaya olan tepkisi ebeveyne bağlıdır. Ebeveynin bağlanmasını bebeğin verdiği tepkiler (gülme, ses çıkarma, bakma, göz teması, yüz ifadesi, beden dili, anneden ayrılırken ağlama, anne gelince mutlu olması) oldukça etkilemektedir. Daha önce yapılan çalışmalar güvenli bir bağlanma oluşmasında ebeveyn duyarlılığının önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir (167-171).

ÖGÇ'nin göz teması kurmaması, sosyal etkileşim güçlüğü, çevresindeki olaylara ilgisiz olması, yüz ifadesinin donuk olması, gülümsememesi, yakın ilişkilerine yanıt vermemesi ebeveynin ile ÖGÇ arasındaki etkileşimi engelleyebilir. ÖGÇ'nin olması ebeveynlerin hayal kırıklığı, şok, kaygı ve stres yaşamaktadır (76, 171).

Ebeveynleri ile ÖGÇ arasında güvenli bir bağlanma ilişkisi kurma becerisini etkileyebilecek birçok dış faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında ekonomik sıkıntılar, sosyal destek eksikliği ve çevresidir. İhtiyaçlarının kabul edilmediğini, ihmal edildiğini veya anlaşılmadığını düşünen çocuklar stres ve anksiyete yaşarlar. Bu stres ve anksiyete çoğu zaman çocuğun bağlanma davranışını olumsuz etkiler. Bu durum ebeveynin daha fazla stres ve sıkıntı yaşanmasına neden olabilir. Hoffman ve diğerlerinin otizmli olan ve olmayan çocukların annelerin stresini ve güvenli bağlanma değerlendirdikleri bir

çalışmada ise otizmlili çocuğa sahip annelerin çocuklarına daha az yakınlık gösterdikleri ve daha yüksek stres seviyelerinin olduğu bulundu. Rogers ve diğerklerinin çalışmasında, güvenli bağlanma ile bilişsel gelişim arasındaki ilişkiyi incelenmiştir (16, 172).

Lopez ve Rich'in (2011) engelli çocuğa sahip anne ve babaların bağlanmalarını karşılaştırdı ve babaların annelerine göre engelli çocuklarına daha güvenli bir şekilde bağlandıklarını bildirdi. Anneler çocuğun tüm bakımını üstlendikleri için oldukça stresli ve bu durumun çocuğuna güvenli bağlanmasını engellemektedir (17).

2.4.5. Özel Gereksinimi Olan Çocuk ve Ailesine Yönelik Hemşirelik Girişimleri

ÖGÇ'si olan aileye yönelik hizmetler birçok disiplinin bir arada çalışmasını gerektirmektedir. Ailelere; eğitim, danışmanlık, ev ziyareti, dil-konuşma ve odyoloji hizmetleri, fizik tedavi, psikolojik hizmetler, erken tanı, tarama ve değerlendirme, sağlık hizmetleri, sosyal çalışma hizmetleri ve teknolojik hizmetler sunulmalıdır. Bu hizmetleri verecek ekipte özel eğitimci, konuşma dil terapistisi, odyolog, fizik tedavi uzmanı, psikolog, hemşire, beslenme uzmanı, pediatrist yer almaktadır. Hemşirenin zihinsel engelli çocuğa yönelik girişimleri aşağıda yer almaktadır.

- Hemşire ÖGÇ'nin öz bakım becerilerinin geliştirilmesi, fonksiyonel yeterliliğin artması için girişimlerde bulunmalıdır. Ailelere tuvalet eğitimi, giyinme-soyunma, yemek yeme, uyku hazırlığı ve uyuma, vücut temizliği gibi birçok konuda eğitim, danışmanlık sağlanabilir.
- Hemşireler ÖGÇ'nin özel eğitim alması için aileyi yönlendirmelidir.
- Hemşireler ÖGÇ'nin olumlu yönlerini ön plana çıkarmalı, desteklenmeli, çocuğun geliştirilmesi gereken yönleri ve bireysel özelliklerini aile ile konuşulmalıdır.
- Hemşire anne babaarın duygularını, inançlarını, beklentilerini açıklamasına olanak sağlamalı, çocuğun tedavi-bakım eğitimi ile ilgili planlamaları aile ile konuşmalıdır.
- Hemşire ailelere yasal konularda bilgi vermeli, kendilerine sunulan haklardan yararlanması için aileyi desteklemelidir.
- Hemşire ailelere koruyucu ekonomik önlemleri, sağlık bakım harcamalarını azaltabilmenin yollarını göstermelidir (79).

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin annelerinin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stillerini karşılaştırmak amacıyla gerçekleştirildi. Bu araştırma nicel yöntemlerden, nedensel karşılaştırma araştırma deseni olarak yürütüldü. Nedensel karşılaştırma araştırma deseni aynı duruma maruz kalan veya farklı düzeyde etkilenen gruplar arasında karşılaştırma yapılmakta kullanılmaktadır (173). Bu araştırma deseninin amacı gruplar üzerinde her hangi bir müdahale olmaksızın gruplar arasındaki farklılıkların neden ve sonuçlarını ortaya çıkarmaktır.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Özellikleri

Araştırma, 15 Mart-15 Eylül 2019 tarihleri arasında, Erzurum il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı anaokul, ilkokul, ortaokul, lise ve özel eğitim I, II, III. kademe kurumlarında eğitim gören çocukların anneleri ile yapıldı.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Mart-Eylül 2019 tarihler arasında verilerin toplandığı Erzurum il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 3 özel eğitim kurumuna (I, II, III. kademe) devam eden 6-18 yaşındaki ÖGÇ anneleri ile 22 okula (anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise) devam eden 6-18 yaşındaki ÖGOÇ'nin anneleri oluşturdu. Örneklem grubunu belirlemek için güç analizi yapıldı.

Örneklem grubu; ÖGÇ ile ÖGOÇ olmak üzere iki gruba ayrıldı. Power analizi (a priori sample size calculator program) kullanılarak yapılan hesaplamada örneklem büyüklüğü 0.05 yanılma düzeyi, 0.5 etki büyüklüğü ve 0.55 evreni temsil etme yeteneği ile 176 (88 ÖGÇ, 88 ÖGOÇ) olarak belirlendi (29, 174). Vaka kayıplarının olabileceği, gönüllü olanların çalışmadan ayrılma istemeleri göz önüne alınarak ve çalışma kriterlerine uyan 122 ÖGÇ, 128 ÖGOÇ'nin annelerine ulaşıldı. Yukarıda belirtilen çekincelerden dolayı 100 ÖGÇ ve 114 ÖGOÇ olmak üzere toplam 214 çocuğun anneleri ile çalışma tamamlandı.

3.3.1. Araştırmaya Kabul Edilme Ölçütleri

3.3.1.1. ÖGÇ Kabul Edilme Ölçütleri

- Erzurum il merkezinde özel eğitim kurumunda öğretim gören 6-18 yaş grubu çocuğa sahip olmak,
- Zihinsel yetersizliği dışında başka bir yetersizliğinin olmaması,
- 6-18 yaş grubu zihinsel yetersizliği, otizmli ve down sendromu olan çocuğa sahip olması,
- Annelerin iletişim ve mental sorunun olmaması,
- Çocuğun bakımında annenin primer sorumlu olması,
- Türkçe konuşabilen, okuyabilen ve yazabilen anne olması,
- Annelerin araştırmaya gönüllü katılmayı kabul ediyor olması,
- Annelerin evli olması ve eşiyle birlikte yaşayan ebeveyn araştırmaya dâhil edildi.

3.3.1.2. ÖGOÇ Kabul Edilme Ölçütleri

- Erzurum merkezinde ilkokul, ortaokul ve lisede öğrenim gören 6-18 yaş grubu çocuğa sahip olmak,
- Annelerin iletişim ve mental sorunu olmaması,
- Annelerin 6-18 yaş grubu özel gereksinimi olmayan çocuğa sahip olması,
- Türkçe konuşabilen, okuyabilen ve yazabilen anne olması,
- Çocuğun bakımında annenin primer sorumlu olması,
- Annelerin araştırmaya gönüllü katılmayı kabul ediyor olması,
- Annelerin evli olması ve eşiyle birlikte yaşayan anne araştırmaya dâhil edildi.

3.3.2. Araştırmaya Kabul Edilmeme Ölçütleri

3.3.2.1. ÖGÇ Kabul Edilmeme Ölçütleri

- Annelerin Erzurum il merkezi dışında özel eğitim kurumunda öğrenim gören 6-18 yaş grubu çocuğa sahip olması,
- Annelerin 6-18 yaş grubu zihinsel yetersizliği olmayan çocuğa sahip olması,
- Annelerin iletişim ve mental sorununun olması,
- Ölçme araçlarının işlediği test etmek için ön uygulama yapılan anne olması,
- Türkçe konuşamayan, okuyamayan ve yazamayan anne olması,

- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan anne olması,
- Herhangi bir kronik hastalığının olması,
- Annelerin parçalanmış ve farklı aile yapısı formunda olan (tek ebeveyn, boşanmış, boşanmamış ayrı evlerde yaşayan) anneler araştırmaya dâhil edilmedi.

3.3.2.2. ÖGOÇ Kabul Edilmeme Ölçütleri

- Annelerin Erzurum il merkez dışında anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lisede öğrenim gören 6-18 yaş grubu çocuğa sahip olması,
- Annelerin iletişim ve mental sorunu olması,
- Türkçe konuşamayan, okuyamayan ve yazamayan anne olması,
- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan anne olması,
- Herhangi bir kronik hastalığının olması,
- Annelerin parçalanmış ve farklı aile yapısı formunda olan (tek ebeveyn, boşanmış, boşanmamış ayrı evlerde yaşayan) anneler araştırmaya alınmadı.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri “ÖGÇ/ÖGOÇ-Anne Tanıtım Formu (Ek-1)”, “Çocuk Ana-baba İlişki Ölçeği (Ek-2)”, “Çift Uyum Ölçeği (Ek-3)” ve “İlişki Ölçekleri Anketi (Ek-4)” kullanılarak toplandı.

Anket formu oluşturulduktan sonra özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların 10 annelerine ön uygulama yapıldı forma son şekli verildi.

3.4.1. Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk-Anne Tanıtım Formu

ÖGÇ/ÖGOÇ-Anne Tanıtım Formu; araştırmacı tarafından literatür taranarak hazırlanan form 2 bölümden oluşmaktadır (3, 29, 36, 37, 103)

Birinci bölümünde ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin tanıtıcı özellikleriyle (anne yaşı, baba yaşı, annenin eğitim durumu, algılanan gelir durumu, sosyal güvence vb.) ilgili 18 soru bulunmaktadır. İkinci bölümde ise ÖGÇ/ÖGOÇ’nin tanıtıcı özelliklerini içeren (çocuğun doğum haftası, doğum şekli, cinsiyeti vb.) 12 soru bulunmaktadır.

3.4.2. Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği

Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği (ÇAİÖ), Robert C. Pianta tarafından çocuk ve ebeveynleri ilişkisini değerlendirmek amacı ile 1992 yılında geliştirildi. Ölçeğin maddeleri

hazırlanırken anne çocuk etkileşimini içeren bağlanma teorisinden ve Bağlanma Q-Set Ölçeği'nden yararlanılarak geliştirildi. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından yapıldı. Ölçeğin orijinal hali 30 madde ve 3 alt boyuttan (bağlanma, çatışma, olumlu ilişki) oluşmaktadır. Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından yapılan Türkçe uyarlama çalışmasında 24 madde ve 2 alt boyuta (çatışma ve olumlu ilişki) indirildi. Ölçeğin çatışma alt boyutu 14 maddeden (2, 5, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22) ve olumlu ilişki alt boyutu 10 maddeden (1, 3, 4, 6, 7, 9, 12, 16, 23, 24) oluşmaktadır.

Ölçek 5'li likert tipi bir ölçek olup “Kesinlikle uygun değil (1)” ile “Kesinlikle çok uygun (5)” şeklinde cevaplanmaktadır. Ölçekte olumlu ve olumsuz ifadeler bulunmaktadır. Olumsuz ifadeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçekten minimum 24 puan, maksimum 120 puan alınmaktadır. Ölçekten yüksek puan alma olumsuz ilişkiyi, düşük puan alma olumlu ilişkiyi ifade etmektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında ölçeğin Cronbach alfa katsayısı toplam puan için 0.73 olarak bulundu (175). Çalışmamızın Cronbach alfa katsayısı 0.91 olarak saptandı

3.4.3. Çift Uyum Ölçeği

Çiftler Uyum Ölçeği (ÇUÖ), Spanier tarafından 1976 yılında evli veya birlikte yaşayan çiftlerin ilişkilerinin niteliğini algılayış biçimlerini ölçmek amacıyla geliştirildi (176). Spanier evlilik uyumunun, ‘çiftler arasında sorun yaratan farklılıklar, kişiler arası gerginlik ve kişisel anksiyete, çiftler arası tatmin, çiftler arası bağlılık, yapılmakta olan işlerin önemi konusunda çiftler arasındaki fikir birliğinin dereceleriyle karar verilecek bir süreç olduğunu bildirdi. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması 2000 yılında Fışıloğlu ve Demir tarafından yapıldı.

ÇUÖ çiftlerin algıladıkları biçimde ikili ilişkilerinin özelliklerini ölçmek için geliştirilmiş 32 maddelik likert tipte bir ölçektir. ÇUÖ dört alt boyuttan oluşmaktadır (176). ‘Eşler Arası Fikir Birliği’ 13 madde (1-3, 5, 7-15), ‘Eşler Arası Doyum’ 10 madde (16-23, 31, 32), ‘Eşler Arası Bağlılık’ 5 madde (24-28) ve ‘Duygusal İfade’ 4 maddedir (4, 6, 29, 30) .

Ölçekte bulunan maddeler beş, altı ve yedi dereceli likert türü (Her zaman- Hiçbir zaman), iki madde (29-30) ise “evet” veya “hayır” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan ise 151'dir. Toplam puanın yüksek oluşu eşlerin ilişkisinin ya da evlilik uyumunun iyi olduğunu göstermektedir.

Fıfıloğlu ve Demir'in ölçeğın geçerlilik güvenirlilik çalışmasında Cronbach alfa katsayısını 0.92 olarak buldu (176). Bu çalışmada ise Cronbach alfa değeri 0.76 olarak saptandı.

3.4.4. İlişki Ölçekleri Anketi

“İlişki Ölçekleri Anketi” (İÖA), Griffin ve Bartholomew (1994) tarafından bireylerin bağlanma stillerini belirlemek amacıyla geliştirildi. 30 maddelik bir ölçektir. Ölçeğın Türkçe'ye uyarlama, geçerlik ve güvenirlilik çalışması 1999 yılında Sümer ve Güngör tarafından yapıldı. Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılan Türkçe uyarlamasında 17 maddeye indirgendi. İÖA güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kayıtsız bağlanma ve korkulu bağlanma olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğın güvenli bağlanma alt boyutu 5 maddenin (3, 7, 8, 10, 17), korkulu bağlanma alt boyutu 4 maddenin (1, 4, 9, 14), saplantılı bağlanma alt boyutu 4 maddenin (5, 6, 11, 15) ve kayıtsız bağlanma alt boyutu 5 maddenin (2, 5, 12, 13, 16) ortalaması alınarak bağlanma stilinin toplam puanını vermektedir.

İÖA'da bulunan maddeler 7'li likert (1=beni hiç tanımlamıyor; 7=tamamıyla beni tanımlıyor) şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekte ters puanlanan maddeler bulunmaktadır (5, 7, 17). Dört bağlanma stilini yansıtan toplam puanlar, bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Elde edilen puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için kullanılmaktadır. Katılımcılardan gruplandırma süresince, en yüksek puanı aldıkları bağlanma kategorisine ait olurlar. Sümer ve Güngör'ün geçerlilik güvenirlilik çalışmasında ölçeğın Cronbach alfa değeri için 0.76 olarak bulundu (155). Cronbach Alfa değeri bizim çalışmamızda 0.72 olarak belirlendi.

3.5. Soru Formunun Ön Uygulaması

Veri toplama aşamasına geçilmeden önce anket formunun anlaşılabilirliğinin belirlenmesi amacıyla Erzurum merkez Yakutiye, Palandöken, Dadaşkent'e bağlı anaokul, ilkokul, ortaokul, lise ve özel eğitim I, II, III. kademe kurumlarında eğitim gören 10 ÖGÇ ve 10 ÖGOÇ'lerin anneleri ile yüz yüze görüşülerek ön uygulama yapıldı. Ön uygulama yapılan ÖGÇ ve ÖGOÇ anneleri çalışmaya dâhil edilmedi. Uygulama sonucunda anket formunda gerekli düzeltmeler yapılarak form son haline getirildi.

3.6. Verilerin Toplanması

ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin devam ettikleri ilgili kurumların rehberlik servisi aracılığıyla, çalışma kriterlerine uyan annelere ulaşıldı. İlgili kurumların rehberlik servisi aracılığıyla araştırma kriterlerine uyan anneler okula çağrıldı. Rehberlik servisi odasında annelere veri toplama araçları verilmeden önce çalışmanın amacı ve yöntemi açıklanarak çalışmaya katılımın gönüllülük esasına bağlı olduğu açıklanarak sözlü ve yazılı onamları alındı. Araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yöntemi kullanarak yaklaşık 30 dakikada formlar dolduruldu.

3.7. Araştırmanın Değişkenleri

3.7.1. Bağımsız Değişkenler

Çocuğun yaşı, doğum şekli, doğum haftası, devam ettiği okul, bakımdan primer-sekonder sorumlu kişi, annenin yaşı, baba yaşı, evlilik süresi, aylık gelir, sosyal güvence durumu, yaşanılan yer, ebeveynler arasında akrabalık durumu, annelerin doğumdan önce-sonra evlilik ilişki algısı, ailede kronik hastalık olma durumu, ailede başka ÖGÇ olma durumu, annenin ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşama durumu ve annelerin doğumdan önce-sonra sosyal, ekonomik, fiziksel ve ruhsal yaşantısında değişim olma durumu bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır.

3.7.2. Bağımlı Değişkenler

Annelerin ebeveyn çocuk ilişkisi, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri bağımlı değişkenleridir.

3.7.3. Kontrol Değişkenler

Çocuğun cinsiyeti, ailedeki çocuk sayısı, annelerin algıladığı gelir durumu, aile tipi, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi çalışmanın kontrol değişkenleridir.

3.8. Verilerin Değerlendirilmesi

Veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 23.0 paket programı kullanılarak analiz edildi. Tanımlayıcı verilerin analizinde standart sapma, aritmetik ortalama, frekans ve yüzde kullanıldı. Kolmogorov-Smirnow testi (-1-+1), Skewness-Kurtosis değerleri (-2-+2) ve Z değeri (-3-+3) ile sürekli verilerin normal dağılıma uygunluğu değerlendirildi (177). Normal dağılım gösteren ikili gruplarda “Bağımsız

Örneklem t Testi” ve normal dağılım göstermeyen ikili grupların karşılaştırılmasında “Mann-Whitney U Testi” kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen ikiden fazla gruplarda “Kruskal Wallis Testi” kullanıldı (178). İkiden fazla gruplarda farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için normal dağılım göstermeyenlerde Tamhane testi kullanıldı. ÖGÇ ve ÖGOÇ’nin belirli kontrol değişkenler açısından denk olup olmadığını belirlemek için Ki-Kare analizi yapıldı. Ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Sperman korelasyon yapıldı (178). Korelasyon katsayısının, “0.00-0.30” düşük, “0.30-0.70” orta, “0.70-1.00” arasında olması ise yüksek düzeyde bir ilişki olarak tanımlandı (178). Sonuçlar %95 güven aralığında ve istatistiksel anlamlılık seviyesi $p < 0.05$ alındı.

3.9. Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırma Erzurum il merkezinde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilgili kurumlarda öğrenim gören ÖGÇ ve ÖGOÇ’nin annelerinden araştırmaya katılmayı kabul edenler ile gerçekleştirildi. Örneklemi Erzurum il merkezindeki öğrenim gören ÖGÇ ve ÖGOÇ’ler oluşturduğu için Türkiye’deki bütün ÖGÇ ve ÖGOÇ’nin anneleri temsil ettiği düşünülemez. Bundan dolayı çalışmanın sonuçları Erzurum ili için genellenebilir. Ayrıca anketlerin uygulaması aşamasında babaların katılmaması elde edilen veriler yalnızca çalışmaya katılmaya gönüllü olan annelerden elde edildiği için annelere genellenebilir. Araştırmada annelerin birden fazla ÖGÇ’nin olması önemli bir sınırlılığımızdır.

3.10. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Çocukların annelerin iletişim numaralarına ilgili kurumların rehberlik servisi aracılığıyla ulaşıldı. Araştırma kriterlerine uyan çocukların anneleri ilgili kurumların rehberlik servisine çağrıldı. Annelerle iletişime geçememek, randevu alınan günde annelerin ilgili kuruma gelmemesi, babaların çalışmaya katılmak istememesi ve için çalışmanın zorlukları arasında yer almaktadır.

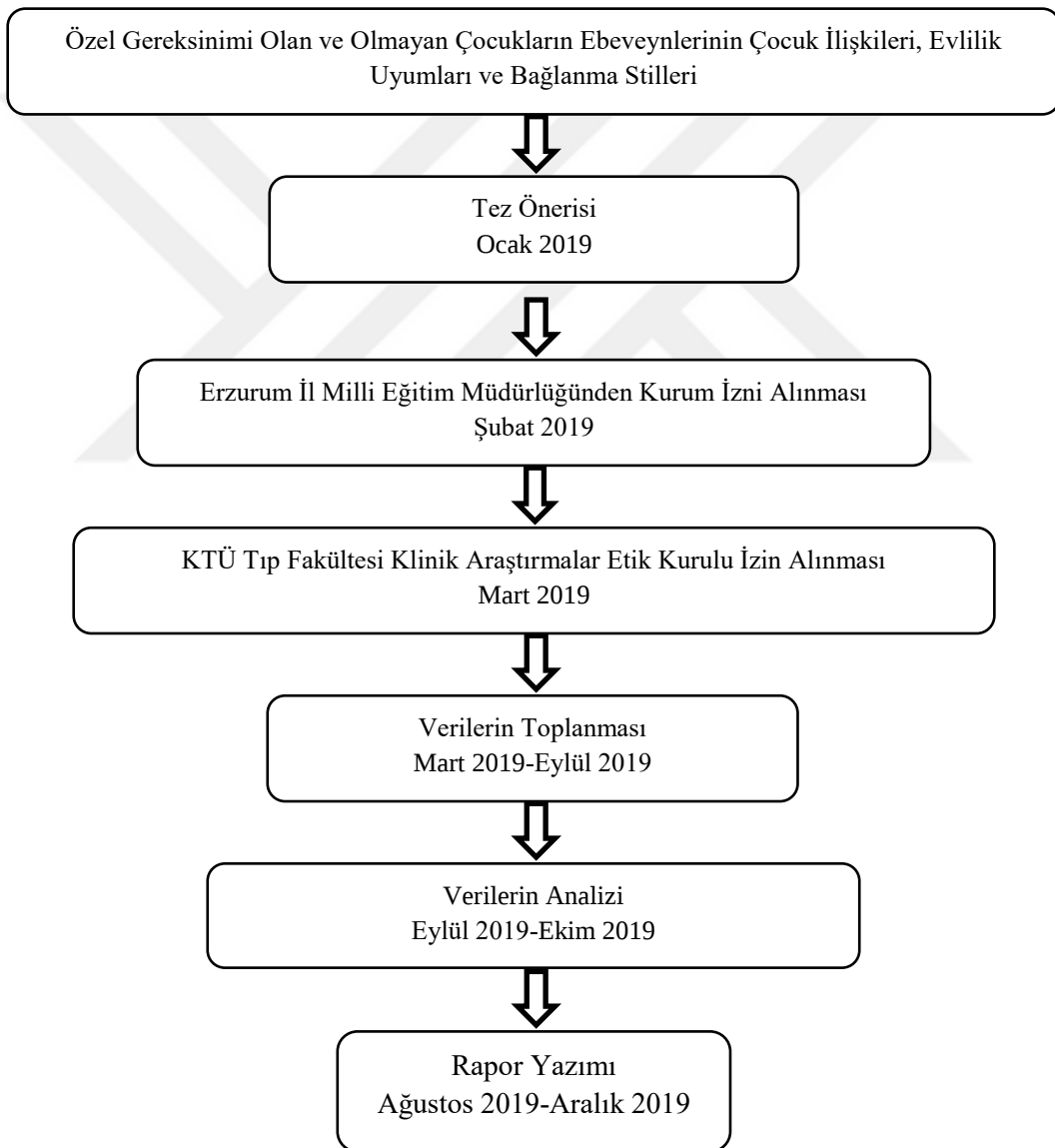
3.11. Yasal İzin ve Etik Kurul Onayı

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikle Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü’nden tez izni (08/01/2019 tarihli/24296458 sayılı/No 62), Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı’ndan etik kurul izni (07/03/2019 tarihli/24237856-191 sayılı) (Ek-6) ve Erzurum il Milli Eğitim Müdürlüğünden ve müdürlüğe bağlı okullardan araştırma izni (07/02/2019 tarihli/36648235-605.01-E.2728640 sayılı) (Ek-7) alındı.

Bu araştırmada da Helsinki Deklerasyonu'na bağlı kalındı. Araştırmanın amacı, yöntemi, süresi, önemi ve elde edilen sonuçların hangi amaçlarla kullanılacağı, (verilerin yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağı konusunda) sözlü ve yazılı olarak bilgilendirilerek isteklilik ve gönüllülük ilkesi ışığında anneler bilgilendirildikten sonra onayları yazılı olarak alındı (Ek-5). Ayrıca çalışmada kullanılan ölçekler için ölçeğin geçerlilik güvenilirliğini yapan arařtırmacılarđan izin alındı (Ek-8).

3.12. Araştırma Planı

Araştırma planı Şekil 2'de yer almaktadır.

Şekil 2. Araştırma planı

4. BULGULAR

Özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların annelerinin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri başlıklı çalışmamızda ÖGÇ'ye sahip olan ve olmayan annelerin ve çocukların tanıtıcı özelliklerine, ÇAIÖ, ÇUÖ ve İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının ÖGÇ ve annelerin tanıtıcı özelliklerine göre karşılaştırılması, ÇAIÖ, ÇUÖ ve İÖA toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkiyi gösteren veriler yer almaktadır.

Tablo 4. Grupların kontrol değişkenleri yönünden denkliği (n=214)

Kontrol Değişken	ÖGÇ (n=100)		ÖGOÇ (n=114)		X ²	df	p
	n	%	n	%			
Çocuk cinsiyeti							
Kız	47	47.0	53	46.5	.006 ^a	1	.941
Erkek	53	53.0	61	53.5			
Çocuk sayısı							
Bir çocuk	8	8.0	15	13.2	3.553 ^a	2	.169
İki çocuk	53	53.0	67	58.8			
Üç ve üzeri çocuk	39	39.0	32	28.1			
Annelerin algıladığı gelir durumu							
Gelir giderden az	49	49.0	47	41.2	1.329 ^a	2	.515
Gelir gidere eşit	35	35.0	45	39.5			
Gelir giderden fazla	16	16.0	22	19.3			
Aile tipi							
Çekirdek aile	20	20.0	20	17.5	.211 ^a	1	.646
Geniş aile	80	80.0	94	82.5			
Anne çalışma durumu							
Çalışıyor	9	9.0	10	8.8	.003 ^a	1	.953
Çalışmıyor	91	91.0	104	91.2			
Baba çalışma durumu							
Memur	17	17.0	22	19.3	2.647 ^a	3	.449
İşçi	39	39.0	54	47.4			
Serbest Meslek	30	30.0	25	21.9			
Emekli	14	14.0	13	11.4			
Anne eğitim düzeyi							
İlkokul ve altı	22	22.0	18	15.8	4.128 ^a	3	.248
Ortaokul	35	35.0	55	48.2			
Lise	31	31.0	31	27.2			
Lisans ve üzeri	12	12.0	10	8.8			
Baba eğitim düzeyi							
İlkokul ve altı	24	24.0	12	10.5	7.194 ^a	3	.066
Ortaokul	10	10.0	16	14.0			
Lise	42	42.0	53	46.5			
Lisans ve üzeri	24	24.0	33	28.9			

ÖGÇ ve ÖGOÇ arasında ailedeki çocuk sayısı, annelerin algıladığı gelir durumu, aile tipi, annenin çalışma durumu, babanın çalışma durumu, anne eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi açısından gruplar arasında anlamlı bir farkın olmadığı tespit edildi ($p>0.05$). Diğer bir ifadeyle ÖGÇ ve ÖGOÇ kontrol değişkenler açısından birbirine denktir.

Tablo 5. ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı (n=214)

Özellikler	ÖGÇ (n=100)		ÖGOÇ (n=114)	
	$\bar{X}\pm Ss$	Min- Max	$\bar{X}\pm Ss$	Min- Max
Yaş	12.78 $\pm$ 3.80	6-18	10.03 $\pm$ 3.25	6-18
Kaçıncı çocuk	1.93 $\pm$ 0.89	1-4	1.47 $\pm$ 0.62	1-4
	n	%	n	%
Yaş				
6-11	32	32.0	82	71.9
12-18	68	68.0	32	28.1
Doğum şekli				
Normal	49	49.0	50	43.9
Sezaryen	51	51.0	64	56.1
Doğum haftası				
37 hafta ve altı	22	22.0	8	7.0
38-39. hafta	50	50.0	76	66.7
40-42. hafta	28	28.0	30	26.3
Devam ettiği okul				
Özel eğitim anaokulu / Anaokulu	4	4.0	15	13.2
Özel eğitim uygulama merkezi I. kademe /İlkokul	26	26.0	58	50.9
Özel eğitim uygulama merkezi II. kademe/ Ortaokul	26	26.0	25	21.9
Özel eğitim uygulama okulu III. kademe /Lise	44	44.0	16	14.0
ÖGÇ'nin bakımından sekonder sorumlu kişi				
Baba	46	46.0	35	30.7
Abla-Kız kardeş	27	27.0	13	11.4
Anneanne-Babaanne	17	17.0	56	49.1
Teyze-Hala	10	10.0	10	8.8
Toplam	100	100	114	100

Tablo 5'te ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı yer almaktadır. Buna göre, ÖGÇ'lerin yaş ortalaması 12.78 $\pm$ 3.80 ve ortalama 1.93 $\pm$ 0.89'uncu çocuk oldukları belirlendi. Araştırma kapsamına alınan ÖGÇ'lerin %68'i 12-18 yaş grubunda, %51'i sezaryen doğum, %50'si 38-39'uncu gebelik haftasında doğmuş, %44'ü özel eğitim uygulama okulu III. kademeye devam etmektedir. Anneden sonra ÖGÇ bakımından sekonder sorumlu kişinin %46'sının baba olduğu bulundu.

ÖGOÇ yaş ortalaması 10.03 ± 3.25 ve ortalama 1.47 ± 0.62 'inci çocuk oldukları belirlendi. Araştırma kapsamına alınan ÖGOÇ'lerin %71.9'u 6-11 yaş grubunda, %56.1'i sezaryen doğum, %66.7'si 38-39'uncu gebelik haftasında doğmuş, %50.9'u ilkokula devam etmektedir. Anneden sonra bakımdan sorumlu kişinin anneanne veya babaanne olduğu (%49.1) belirlendi.

Tablo 6. ÖGÇ ve ÖGOÇ ebeveynlerinin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı (n=100)

Özellikler	ÖGÇ (n=100)		ÖGOÇ (n=114)	
	$\bar{X} \pm Ss$	Min- Max	$\bar{X} \pm Ss$	Min- Max
Anne yaş	41.17 $\pm$ 6.07	28-56	35.92 $\pm$ 4.21	27-46
Baba yaş	46.42 $\pm$ 6.23	30-60	41.65 $\pm$ 5.41	32-55
Evlilik süresi	19.04 $\pm$ 6.10	7-37	12.93 $\pm$ 4.11	6-29
Aylık gelir	3542 $\pm$ 15.2	2000-8500	3535.96 $\pm$ 11.7	2000-8200
	n	%	n	%
Annenin eğitim durumu				
İlkokul ve altı	22	22.0	18	15.8
Ortaokul	35	35.0	55	48.2
Lise	31	31.0	31	27.2
Lisans ve üzeri	12	12.0	10	8.8
Baba eğitim durumu				
İlkokul ve altı	24	24.0	12	10.5
Ortaokul	10	10.0	16	14.0
Lise	42	42.0	53	46.5
Lisans ve üzeri	24	24.0	33	28.9
Annenin çalışma durumu				
Çalışıyor	9	9.0	10	8.8
Çalışmıyor	91	91.0	104	91.2
Baba çalışma durumu				
Memur	17	17.0	22	19.3
İşçi	39	39.0	54	47.4
Serbest Meslek	30	30.0	25	21.9
Emekli	14	14.0	13	11.4
Sosyal güvence durumu				
Var	100	100	114	100
Yok	-	-	-	-
Annelerin algıladığı gelir durumu				
Gelir giderden az	49	49.0	47	41.2
Gelir gidere eşit	35	35.0	45	39.5
Gelir giderden fazla	16	16.0	22	19.3
Yaşanılan yer				
İl	78	78.0	83	72.8
İlçe	22	22.0	31	27.2

Tablo 6. (Devam)

Aile tipi				
Çekirdek	20	20.0	20	17.5
Geniş	80	80.0	94	82.5
Ebeveynler arasında akrabalık durumu				
Var	26	26.0	13	11.4
Yok	74	74.0	101	88.6
Ailedeki çocuk sayısı				
Bir çocuk	8	8.0	15	13.2
İki çocuk	53	53.0	67	58.8
Üç ve üzeri çocuk	39	39.0	32	28.1
Ailede kronik hastalık durumu				
Evet	29	29.0	22	19.3
Hayır	71	71.0	92	80.7
Ailede başka ÖGÇ durumu				
Evet	41	41.0	7	6.1
Hayır	59	59.0	107	93.9
Annelerin ÖGÇ/ÖGOÇ'nin gebeliğinde sorun yaşama durumu				
Evet	13	13.0	3	2.6
Hayır	87	87.0	111	97.4
Toplam	100	100	114	100

Tablo 6'da ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin ebeveynlerinin tanıtıcı özelliklerinin dağılımı yer almaktadır. Buna göre, ÖGÇ'nin anne yaş ortalaması 41.17 ± 6.07 , babaların yaş ortalaması 46.42 ± 6.23 ve evlilik süreleri ortalaması ise 19.04 ± 6.10 'dur. Ailelerin aylık gelir ortalaması 3542 ± 15.2 'dir. ÖGOÇ'nin anne yaş ortalaması 35.92 ± 4.21 , babaların yaş ortalaması 41.65 ± 5.41 ve evlilik süreleri ortalaması 12.93 ± 4.11 'dir. Ailenin aylık gelir ortalaması ise 3535.96 ± 11.7 'dir.

ÖGÇ annelerinin %35'i ortaokul mezunu, babaların ise %42'si lise mezunudur. Annelerinin %91'i çalışmamakta, babaların ise %39'u işçidir. ÖGÇ ailelerinin tamamı sosyal güvenceye sahiptir. Annelerin %49'u gelirlerini giderinden az olarak belirtmektedir. ÖGÇ ailelerinin %78'i ilde yaşamakta olup %80'i geniş aile yapısına sahiptir. Ebeveynlerin %26'sının arasında akrabalık vardır. Ailelerin %53'ü iki çocuğa sahip oldukları, %71'in ailesinde kronik hastalık bulunmadığı, %41'in ailesinde başka bir ÖGÇ'li birey olduğu, annelerin %87'sinin gebeliğinde sorun yaşamadığı saptandı.

ÖGOÇ annelerinin %48.2'si ortaokul mezunu ve %91.2'si çalışmamaktadır. Babaların %46.5'i lise mezunu ve tümü çalışmakta olup %47.4'ü işçidir. Ailelerinin tamamının sosyal güvenceye sahiptir. Annelerin %41.2'si gelirini giderinden az olarak belirtilmektedir. ÖGOÇ ailelerinin %72.8'i ilde yaşadığını, %82.5'inin geniş aile yapısına sahip olduğunu ve ebeveynlerin %11.4'ünün arasında akrabalık olduğu belirlendi. ÖGOÇ ailelerinin %58.8'i iki çocuğa sahip olduklarını, %80.7'sinde kronik hastalık bulunmadığını, sadece %6.1'inde özel gereksinimi olan birey olduğunu belirttiler. ÖGOÇ sahip annelerin %97.4'ünün ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşamadıkları belirttiler.

Tablo 7. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin yaşantılarındaki değişikliklerin dağılımı (n=214)

Özellikler	ÖGÇ(n=100)		ÖGOÇ(n=114)		X ²	df	p
	n	%	n	%			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal yaşantısında değişim yaşama durumu							
Evet	73	73.0	11	9.6	89.661 ^a	1	p<0.01
Hayır	27	27.0	103	90.4			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumuyla birlikte ekonomik yaşantısında değişim yaşama durumu							
Evet	82	82.0	38	33.3	51.224 ^a	1	p<0.01
Hayır	18	18.0	76	66.7			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumuyla birlikte fiziksel yaşantısında değişim yaşama durumu							
Evet	66	66.0	45	39.5	15.015 ^a	1	p<0.01
Hayır	34	34.0	69	60.5			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantısında değişim yaşama durumu							
Evet	74	74.0	24	21.1	60.162 ^a	1	p<0.01
Hayır	26	26.0	90	78.9			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı							
Orta	69	69.0	100	87.7	11.241 ^a	1	p<0.05
İyi	31	31.0	14	12.3			
ÖGÇ/ÖGOÇ'nin doğumundan sonra evlilik ilişkisi algısı							
Kötü	37	37.0	2	1.8	44.404 ^a	1	p<0.01
Orta	63	63.0	112	98.2			
Toplam	100	100	114	100			

Tablo 7'de ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin çocuğun doğumu ile yaşantılarındaki değişikliklerin dağılımı yer almaktadır. Buna göre, çocuğun doğumuyla birlikte ÖGÇ'ye sahip annelerin %73'ünün sosyal, %82'sinin ekonomik, %66'sının fiziksel ve %74'ünün

ruhsal yaşantılarında değişim yaşadıkları belirlendi. ÖGÇ'ye sahip annelerin doğumdan önce (%69) ve sonra (%63) evlilik ilişkisi algısı orta düzeyde olduğu bulundu. ÖGOÇ'ye sahip annelerin ise %9.6'sının sosyal, %33.3'sinin ekonomik, %39.5'inin fiziksel ve %21.1'inin ruhsal yaşantılarında değişim yaşadıkları saptandı. ÖGOÇ'ye sahip annelerin doğumdan önce (%87.7) ve sonra (%98.2) evlilik ilişkisi algısı orta düzeyde olduğu bulundu Sosyal ($X^2=89.661^a$, $p=.000$), ekonomik ($X^2=51.224^a$, $p=.000$), fiziksel ($X^2=15.015^a$, $p=.000$) ve ruhsal ($X^2=60.162^a$, $p=.000$) yaşantılarda, çocuğun doğumdan önce evlilik ilişkisi algısı ($X^2=11.241^a$ $p=.005$) ve çocuğun doğumdan sonra evlilik ilişkisi algısı ($X^2=44.404^a$ $p=.000$) ÖGÇ ve ÖGOÇ'nin anneleri arasında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bir fark bulundu.

Tablo 8. ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin ÇAiÖ, ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=214)

	ÖGÇ (n=100)		ÖGOÇ (n=114)		Test /p değeri
	$\bar{X} \pm Ss$	Min-Max	$\bar{X} \pm Ss$	Min-Max	
ÇAiÖ toplam puan	78.71±6.04	63-90	48.14±4.91	34-58	t=40.229 p<0.01
Çatışma	49.05±4.71	37-59	27.80±3.83	20-36	t=35.867 p<0.01
Olumlu ilişki	29.66±3.38	21-38	20.34±2.84	13-27	t=21.891 p<0.01
ÇUÖ toplam puan	76.04±7.27	58-97	98.92±8.91	82-122	t=-20.656 p<0.01
Fikir birliği	35.60±5.38	22-48	40.10±7.65	25-59	t=-5.025 p<0.01
Çift doyum	25.3±3.37	18-35	33.27±3.01	27-40	t=-18.247 p<0.01
Çift bağlılığı	10.03±2.82	4-18	18.10±1.61	13-21	t=-25.215 p<0.01
Duygusal ifade	5.11±1.77	1-10	7.43±1.54	2-11	t=-10.277 p<0.01
İÖA toplam puan	18.64±1.78	13.8-21.5	13.97±1.12	11.35-16.1	t=22.506 p<0.01
Güvenli bağlanma	3.54±.65	2.4-5.2	3.67±.49	2.4-4.8	t=-1.616 p=.108
Kayıtsız bağlanma	5.27±.80	3-6.8	3.81±.50	2.8-5.2	t=15.723 p<0.01
Saplantılı bağlanma	4.87±.89	3-6.5	3.23±.54	2-4.5	t=15.988 p<0.01
Korkulu bağlanma	4.95±.62	3.25-6.5	3.25±.53	1.75-4.5	t=21.518 p<0.01

Tablo 8’de ÖGÇ ve ÖGOÇ annelerinin ÇAIÖ, ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre, ÖGÇ’lerin annelerinin ÇAIÖ toplam ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalamalarının 78.71 ± 6.04 , çatışma alt boyut puan ortalamasının 49.05 ± 4.71 ve olumlu ilişki alt boyut puan ortalamasının ise 29.66 ± 3.38 olduğu saptandı. ÖGOÇ annelerinin ÇAIÖ toplam ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalamasının 48.14 ± 4.91 , çatışma alt boyutu puan ortalamasının 27.80 ± 3.83 ve olumlu ilişki alt boyut puan ortalamasının ise 20.34 ± 2.84 olduğu bulundu. Buna göre ÖGÇ annelerinin ÖGOÇ annelerine göre ÇAIÖ toplam, çatışma ve olumlu ilişki alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu ve gruplar arasında istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bir farklılık olduğu belirlendi ($p < 0.01$).

ÖGÇ annelerinin ÇUÖ toplam ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalaması 76.04 ± 7.27 , fikir birliği alt boyut puan ortalaması 35.60 ± 5.38 , çift doyumu alt boyut puan ortalaması 25.3 ± 3.37 , çift bağlılığı alt boyut puan ortalaması 10.03 ± 2.82 , duygusal ifade alt boyut puan ortalaması 5.11 ± 1.77 olduğu saptandı. ÖGOÇ annelerinin ÇUÖ toplam puan ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalaması 98.92 ± 8.91 , alt boyutlarından fikir birliği puan ortalaması 40.10 ± 7.65 , çift doyumu puan ortalaması 33.27 ± 3.01 , çift bağlılığı puan ortalaması 18.10 ± 1.61 ve duygusal ifade puan ortalamasının ise 7.43 ± 1.54 olduğu tespit edildi. Gruplar arasında istatistiksel açıdan farklılık olup olmadığına bakıldığında ise ileri derecede anlamlı bir farklılık olduğu saptandı ($p < 0,01$). ÖGOÇ annelerinin ÇUÖ toplam, fikir birliği, çift doyumu, çift bağlılığı ve duygusal ifade alt boyut puanlarının ÖGÇ’nin annelerine göre daha yüksek olduğu saptandı.

ÖGÇ annelerinin İÖA toplam ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalaması 18.64 ± 1.78 , güvenli bağlanma puan ortalaması $3.54 \pm .65$, kayıtsız bağlanma puan ortalaması $5.27 \pm .80$, saplantılı bağlanma puan ortalaması $4.87 \pm .89$ ve korkulu bağlanma puan ortalamasının ise $4.95 \pm .62$ olduğu saptandı. ÖGOÇ annelerinin İÖA toplam ve alt boyut puanları incelendiğinde; toplam puan ortalaması 13.97 ± 1.12 , güvenli bağlanma puan ortalaması $3.67 \pm .49$, kayıtsız bağlanma puan ortalaması $3.81 \pm .50$, saplantılı bağlanma puan ortalaması $3.23 \pm .54$ ve korkulu bağlanma puan ortalamasının ise $3.25 \pm .53$ olduğu belirlendi. Grupların arasında İÖA toplam ve alt boyutları ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu saptandı ($p < 0.01$). ÖGÇ annelerinin İÖA toplam, kayıtsız bağlanma, saplantılı bağlanma ve korkulu bağlanma alt

boyut puanlarının ÖGOÇ annelerine göre daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı bir farklılık olduğu belirlendi ($p<0.01$). Güvenli bağlanma alt boyutunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmadı ($p>0.05$).

Tablo 9. ÖGÇ’lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇAİÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Çatışma ($\bar{X}\pm ss$)	Olumlu İlişki ($\bar{X}\pm ss$)	ÇAİÖ Toplam ($\bar{X}\pm ss$)
Yaş			
6-11	49.62 $\pm$ 4.16	31.03 $\pm$ 3.63	80.65 $\pm$ 5.40
12-18	48.77 $\pm$ 4.95	29.01 $\pm$ 3.08	77.79 $\pm$ 6.14
Test (t)*/p değeri	.836/.405	2.879/.005	2.254/.026
Doğum şekli			
Normal	49.12 $\pm$ 5.09	29.06 $\pm$ 3.20	78.18 $\pm$ 6.20
Sezaryen	48.98 $\pm$ 4.36	30.23 $\pm$ 3.48	79.21 $\pm$ 5.90
Test (t)*/p değeri	.150/.881	-1.752/.083	-.852/.396
Doğum haftası			
37 hafta ve altı	48.31 $\pm$ 4.64	29.68 $\pm$ 3.57	78.00 $\pm$ 6.73
38-39. hafta	49.48 $\pm$ 4.52	29.90 $\pm$ 3.47	79.38 $\pm$ 5.80
40-42. hafta	48.85 $\pm$ 5.16	29.21 $\pm$ 3.14	78.07 $\pm$ 5.98
Test(KW)**/p değeri	.593/.743	.869/.647	.952/.621
Devam ettiği okul			
Özel eğitim anaokulu	48.25 $\pm$ 5.96	29.50 $\pm$ 5.44	77.75 $\pm$ 6.99
Özel eğitim uygulama merkezi I. kademe	49.34 $\pm$ 2.77	31.15 $\pm$ 3.83	80.50 $\pm$ 4.26
Özel eğitim uygulama merkezi II. kademe	48.57 $\pm$ 5.29	29.03 $\pm$ 3.34	77.61 $\pm$ 7.95
Özel eğitim uygulama okulu III. kademe	49.22 $\pm$ 5.11	29.15 $\pm$ 2.72	78.38 $\pm$ 5.52
Test (KW)**/p değeri	1.134/.769	6.965/.073	2.671/.445
ÖGÇ’nin bakımından sekonder sorumlu kişi			
Baba	50.39 $\pm$ 4.16	29.23 $\pm$ 3.50	79.63 $\pm$ 5.49
Diğer aile üyeleri***	47.90 $\pm$ 4.88	30.01 $\pm$ 3.27	77.92 $\pm$ 6.41
Test (t)*/p değeri	2.710/.008	-1.149/.253	1.413/.161

*t: Bağımsız Örneklem t Testi

**KW: Kruskal Wallis Testi

*** Diğer aile üyeleri: Abla-kız kardeş, anneanne-babanne, teyze-hala

Tablo 9’da ÖGÇ’lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇAİÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre, ÇAİÖ toplam ve alt boyut puan

ortalamları incelendiğinde; ÖGÇ'ye sahip annelerin çatışma alt boyut puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda çocuğu olanların (49.62 ± 4.16), normal doğum yapanların (49.12 ± 5.09), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanların (49.48 ± 4.52), özel eğitim uygulama merkezi I. kademeye devam eden çocuğa sahip olanların (49.34 ± 2.77) ve anneden sonra çocuğun bakımından babaların sorumlu olanların (50.39 ± 4.16) olduğu çocuklarda daha yüksek olduğu saptandı. Çatışma alt boyutu ile cinsiyet ($p=.014$), anneden sonra bakımdan sorumlu kişi ($p=.008$) arasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu.

ÖGÇ'ye sahip annelerin olumlu ilişki alt boyut puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda çocuğa sahip olanların (31.03 ± 3.63), sezaryen doğum yapanların (30.23 ± 3.48), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanların (29.90 ± 3.47), çocuğu özel eğitim uygulama merkezi I. kademeye devam edenlerin (31.15 ± 3.83) ve anneden sonra çocuğun bakımdan diğer aile üyelerinin sorumlu olanların (30.01 ± 3.27) daha yüksek olduğu saptandı. Olumlu ilişki alt boyut puan ortalaması ile yaş arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

ÖGÇ'ye sahip annelerin ÇAIÖ toplam puan ortalaması 6-11 yaş grubu çocuğa sahip olanlarda (80.65 ± 5.40), sezaryen ile doğum yapanlarda (79.21 ± 5.90), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanlarda (79.39 ± 5.80), çocuğu özel eğitim uygulama merkezi I. kademeye devam edenlerde (80.50 ± 4.26) ve anneden sonra çocuğun bakımından babaların sorumlu olduğunda (79.63 ± 5.49) daha yüksek olduğu belirlendi. ÇAIÖ toplam puan ortalaması ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu bulundu ($p<0.05$).

Tablo 10. ÖGÇ’ye sahip annelerin tanıtıcı özellikleri ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Çatışma $\bar{X} \pm Ss$	Olumlu İlişki $\bar{X} \pm Ss$	ÇAIÖ Toplam $\bar{X} \pm Ss$
Annenin eğitim durumu			
Ortaokul ve altı	49.42±5.05	29.35±3.61	78.77±6.47
Lise ve üzeri	48.55±4.22	30.06±3.04	78.62±5.49
Test (t)*/p değeri	.906/.367	-1.052/.295	.117/.907
Baba eğitim durumu			
Ortaokul ve altı	50.52±3.84	29.76±4.09	80.29±5.78
Lise ve üzeri	48.28±4.95	29.60±2.98	77.89±6.05
Test (t)*/p değeri	2.302/.023	.221/.826	1.906/.060
Annenin çalışma durumu			
Çalışmıyor	49.34±4.75	29.67±3.34	79.01±6.03
Çalışıyor	46.11±3.10	29.55±4.03	75.66±5.52
Test (MU)**/p değeri	219.500/.022	397.500/.884	275.000/.105
Baba çalışma durumu			
Memur	46.82±4.14	30.11±3.47	76.94±6.03
İşçi	48.82±5.07	29.84±3.38	78.66±6.77
Serbest Meslek	49.46±4.10	29.80±2.98	79.26±5.32
Emekli	51.50±4.65	28.28±4.06	79.78±5.45
Test (KW)***/p değeri	7.215/.065	3.600/.308	1.659/.646
Annelerin algıladığı gelir durumu			
Gelir giderden az	50.89±4.38	29.75±3.64	80.65±5.15
Gelir gidere eşit	47.27±4.35	29.56±3.15	76.84±6.28
Test (t)*/p değeri	4.146.000	.274/.785	3.305/.001
Yaşanılan yer			
İl	49.53±4.88	29.41±3.38	78.94±6.18
İlçe	47.31±3.64	30.54±3.29	77.86±5.54
Test (MU)**/p değeri	638.000/.066	733.500/.298	753.500/.384
Aile tipi			
Çekirdek	50.80±3.90	29.55±4.00	80.35±5.05
Geniş	48.61±4.81	29.68±3.23	78.30±6.22
Test (MU)**/p değeri	576.000/.053	770.000/.795	649.500/.194
Ebeveyn arasında akrabalık durumu			
Var	55.03±5.21	29.65±3.44	79.69±6.47
Yok	48.70±4.51	29.66±3.38	78.36±5.89
Test (MU)**/p değeri	830.000/.298	885.500/.546	812.500/.239

Tablo 10. (Devam)

Ailedeki çocuk sayısı			
İki çocuk ve altı	48.47±4.76	29.62±3.16	78.09±5.78
Üç çocuk ve üzeri	49.94±4.54	29.71±3.74	79.66±6.38
Test (t)*/p değeri	-1.535/.128	-.136/.892	-1.270/.207
Ailede kronik hastalık durumu			
Evet	49.58±5.38	29.82±3.99	79.41±6.87
Hayır	48.83±4.43	29.59±3.13	78.42±5.69
Test (MU)**/p değeri	950.000/.545	902.500/.332	911.000/.367
Ailede başka ÖGÇ durumu			
Evet	50.16±5.61	29.33±3.64	79.50±7.46
Hayır	48.80±4.49	29.73±3.34	78.53±5.72
Test (t)*/p değeri	1.111/.269	-.450/.653	.610/.543
Annenin ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşama durumu			
Evet	50.00±5.21	29.30±4.21	79.30±5.48
Hayır	48.90±4.64	29.71±3.27	78.62±6.14
Test (MU)**/p değeri	490.000/.438	548.500/.861	523.500/.666

* t: Bağımsız Örneklem t Testi

** MU: Mann Whitney U testi

Tablo 10'da ÖGÇ'ye sahip annelerin tanıtıcı özellikleri ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre, ÖGÇ'ye sahip annelerin çatışma alt boyut puan ortalaması; ortaokul ve altında öğrenime sahip annelerin (49.42±5.05) ve babaların (50.52±3.84), çalışmayanların (49.34±4.75), babaları emekli olanların (51.50±4.65), gelirlerini giderlerinden az olanların (50.89±4.38), ilde yaşayanların (49.53±4.88), çekirdek aile yapısında olanların (50.80±3.90), ebeveynler arasında akrabalık olanların (55.03±5.21, üç ve üzeri çocuğa sahip olanların (49.94±4.54), ailede kronik hastalığı olanların (49.58±5.38), ailede bu çocuktan başka ÖGÇ sahip olanların (50.16±5.61) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların (50.00±5.21) daha yüksek olduğu tespit edildi. Annelerin çatışma alt boyut puan ortalaması ile çalışma durumu (U=219.500, p=.022), babanın eğitim düzeyi (t=2.302; p=.023) ve algılanan gelir durumu (t=4.146; p=.000) arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu (p<0.05).

ÖGÇ'ye sahip annelerin tanıtıcı özellikleri ile olumlu ilişki alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde; lise ve üzeri (30.06±3.04) eğitime sahip olanların, babaları

ortaokul ve altında eğitime sahip olanların (29.76 ± 4.09), çalışmayanların (29.67 ± 3.34), babaları memur olanların (30.11 ± 3.47), geliri giderden az olanların (29.75 ± 3.64), ilçede yaşayanların (30.54 ± 3.29), geniş aile yapısında olanların (29.68 ± 3.23), ebeveynleri arasında akrabalık olmayanların (29.66 ± 3.38), üç ve üzeri çocuğa sahibi olanların (29.71 ± 3.74), ailede kronik hastalığı olanların (29.82 ± 3.99), başka ÖGÇ'si olmayanların (29.73 ± 3.34) ve gebeliğinde sorun yaşamayanların (29.71 ± 3.27) daha yüksek olduğu belirlendi. Ancak gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

ÖGÇ'ye sahip annelerin ÇAIÖ toplam puan ortalamaları ortaokul ve altında öğrenime sahip olanların (78.77 ± 6.47) ve babaların (80.29 ± 5.78), çalışmayanların (79.01 ± 6.03), babaları emekli olanların (79.78 ± 5.45), gelirini giderinden az algılayanların (80.65 ± 5.15), ilde yaşayanların (78.94 ± 6.18), çekirdek aile yapısında olanların (80.35 ± 5.05), ebeveynleri arasında akrabalık olanların (79.69 ± 6.47), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların (79.66 ± 6.38), kronik hastalığı olanların (79.41 ± 6.87), başka ÖGÇ'ye sahip olanların (79.50 ± 7.46) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların (79.30 ± 5.48) daha yüksek düzeyde olduğu tespit edildi. ÇAIÖ toplam puan ortalaması ile algılanan gelir durumu ($t=3.305$; $p=.001$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulundu ($p < 0.05$).

Tablo 11. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Çatışma $\bar{X} \pm Ss$	Olumlu İlişki $\bar{X} \pm Ss$	ÇAIÖ Toplam $\bar{X} \pm Ss$
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal yaşantınızda değişim yaşama durumu			
Evet	49.36±4.56	29.80±3.32	79.17±5.55
Hayır	48.18±5.06	29.25±3.56	77.44±7.15
Test (MU)*/p değeri	866.000/.352	897.500/.492	859.500/.327
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ekonomik yaşantınızda değişim yaşama durumu			
Evet	49.30±4.67	29.87±3.15	79.18±5.60
Hayır	47.88±4.83	28.66±4.24	76.55±7.54
Test (MU)*/p değeri	599.000/.211	589.500/.180	593.000/.192
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte fiziksel yaşantınızda değişim yaşama durumu			
Evet	49.13±4.46	30.09±3.66	79.22±6.03
Hayır	48.88±5.22	28.82±2.62	77.70±6.02
Test (t)**/p değeri	.254/.800	1.793/.076	1.195/.235
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantınızda değişim yaşama durumu			
Evet	49.24±4.86	29.79±3.55	79.04±5.94
Hayır	48.50±4.30	29.26±2.87	77.76±6.35
Test (MU)*/p değeri	880.000/.518	893.000/.586	846.500/.363
ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı			
Orta	48.84±4.96	29.92±3.37	78.76±6.38
İyi	49.51±4.13	29.06±3.37	78.58±5.30
Test (t)**/p değeri	-.661/.510	1.181/.240	.143/.887
ÖGÇ'nin doğumundan sonra evlilik ilişkisi algısı			
Kötü	48.62±4.82	29.37±3.76	78.00±6.88
Orta	49.30±4.66	29.82±3.15	79.12±5.50
Test (MU)*/p değeri	1011.500/.65	898.500/.200	1006.500/.638

*MU: Mann Whitney U testi

** t: Bağımsız Örneklem t Testi

Tablo 11'de annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile ÇAIÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre, ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte çatışma, olumlu ilişki alt boyut ve ÇAIÖ toplam puanları sırasıyla sosyal [(49.36±4.56), (29.80±3.32), (79.12±5.55)], ekonomik [(49.30±4.67), (29.87±3.15), (79.18±5.60)], fiziksel [(49.13±4.46), (30.09±3.66), (79.22±6.03)] ve ruhsal [(49.24±4.86), (29.79±3.55), (79.04±5.94)] yaşantısında değişim olan annelerin olmayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu saptandı ancak istatistiksel olarak gruplar

arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlendi ($p>0.05$). Annelerin ÖGÇ'nin doğumdan önce evlilik ilişki algısı iyi düzeyde olanların (49.51 ± 4.13) çatışma alt boyut puan ortalaması, doğumdan önce evlilik ilişki algısı orta düzeyde olanların, olumlu ilişki alt boyut (29.92 ± 3.37) ve ÇAIÖ toplam puan (78.76 ± 6.38) ortalamalarının daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Annelerin ÖGÇ'nin doğumdan sonra evlilik ilişki algısı orta düzeyde olanların ÇAIÖ toplam (79.12 ± 5.50), çatışma (49.30 ± 4.66), olumlu ilişki (29.82 ± 3.15) alt boyut puan ortalamalarının daha yüksek düzeyde olduğu saptandı ancak istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlendi ($p>0.05$).

Tablo 12. ÖGÇ'lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Fikir Birliği $\bar{X}\pm Ss$	Çift Doyumu $\bar{X}\pm Ss$	Çift Bağlılığı $\bar{X}\pm Ss$	Duygusal İfade $\bar{X}\pm Ss$	ÇUÖ Toplam $\bar{X}\pm Ss$
Yaş					
6-11	35.56 $\pm$ 5.18	26.12 $\pm$ 2.98	9.62 $\pm$ 2.33	4.53 $\pm$ 1.66	75.84 $\pm$ 5.79
12-18	35.61 $\pm$ 5.52	24.91 $\pm$ 3.50	10.22 $\pm$ 3.02	5.38 $\pm$ 1.77	76.13 $\pm$ 7.91
Test (t)*/p değeri	-.047/.962	1.692/.094	-.984/.328	-2.284/.025	-.184/.854
Doğum şekli					
Normal	35.63 $\pm$ 4.67	25.02 $\pm$ 3.26	10.18 $\pm$ 2.74	5.69 $\pm$ 1.48	76.53 $\pm$ 6.23
Sezaryen	35.56 $\pm$ 6.04	25.56 $\pm$ 3.48	9.88 $\pm$ 2.91	4.54 $\pm$ 1.85	75.56 $\pm$ 8.19
Test (t)*/p değeri	.059/.953	-.810/.420	.532/.596	3.392/.001	.659/.511
Doğum haftası					
37 hafta ve altı	37.18 $\pm$ 5.99	24.59 $\pm$ 2.75	10.18 $\pm$ 2.38	4.81 $\pm$ 1.56	76.77 $\pm$ 7.31
38-39. hafta	34.68 $\pm$ 5.08	25.84 $\pm$ 3.37	9.80 $\pm$ 2.96	5.06 $\pm$ 1.80	75.38 $\pm$ 6.33
40-42. hafta	36.00 $\pm$ 5.27	24.89 $\pm$ 3.75	10.38 $\pm$ 2.93	5.42 $\pm$ 1.89	76.64 $\pm$ 8.84
Test(KW)**/p değeri	4.040/.133	=2.609/.271	.629/.730	1.962/.375	1.098/.577
Devam ettiği okul					
Özel eğitim anaokulu	34.25 $\pm$ 3.77	27.75 $\pm$ 1.70	11.50 $\pm$ 1.73	5.50 $\pm$ 1.29	79.00 $\pm$ 4.96
Özel eğitim uygulama merkezi I. kademe	34.92 $\pm$ 5.26	25.92 $\pm$ 2.85	10.03 $\pm$ 2.42	4.26 $\pm$ 1.58	75.15 $\pm$ 6.20
Özel eğitim uygulama merkezi II. kademe	36.29 $\pm$ 5.75	25.38 $\pm$ 4.02	9.96 $\pm$ 2.94	5.30 $\pm$ 1.66	76.92 $\pm$ 7.44
Özel eğitim uygulama okulu III. kademe	35.72 $\pm$ 5.45	24.65 $\pm$ 3.27	9.93 $\pm$ 3.07	5.45 $\pm$ 1.86	75.77 $\pm$ 7.98
Test(KW)**/p değeri	2.301/.512	5.004/.172	2.107/.550	8.795/.032	2.430/.488
ÖGÇ'nin bakımından sekonder sorumlu kişi					
Baba	34.93 $\pm$ 4.79	25.34 $\pm$ 3.07	9.69 $\pm$ 2.19	5.15 $\pm$ 1.73	75.13 $\pm$ 5.50
Diğer aile üyeleri***	36.16 $\pm$ 5.83	25.25 $\pm$ 3.64	10.31 $\pm$ 3.25	5.07 $\pm$ 1.82	76.81 $\pm$ 8.47
Test (t)*/p değeri	-1.141/.257	.130/.897	-1.128/.262	.218/.828	-1.156/.251

* t: Bağımsız Örneklem t Testi

** KW: Kruskal Wallis Testi

*** Diğer aile üyeleri: Abla-kız kardeş, anneanne-babaanne, teyze-hala

Tablo 12’de ÖGÇ’lerin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. ÖGÇ’ye sahip annelerin fikir birliği alt boyut puan ortalaması 12-18 yaş grubunda çocuğu olanların (35.61 ± 5.52), normal doğum yapanların (35.63 ± 4.67), 37’inci ve öncesi gebelik haftasında doğum yapanların (37.18 ± 5.99), özel eğitim uygulama merkezi II. kademeye devam edenlerin (36.29 ± 5.75), anneden sonra bakımdan sorumlu kişinin diğer aile üyeleri olanların fikir birliği alt boyut puan ortalamaları (36.16 ± 5.83) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlendi ($p > 0.05$).

ÖGÇ’ye sahip annelerin çift doyumu alt boyut puan ortalaması 6-11 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların (26.12 ± 2.98), sezaryenle doğum yapanların (25.56 ± 3.48), 38-39’uncu gebelik haftasında doğum yapanların (25.84 ± 3.37), özel eğitim anaokuluna devam eden çocuğu olanların (27.75 ± 1.70), bakımdan anneden sonra sorumlu kişinin baba olanların (25.34 ± 3.07) çift doyumu alt boyut puan ortalamaları daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulundu ($p > 0.05$).

Annelerin çift bağlılığı alt boyut puan ortalamalarının, 12-18 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların (10.22 ± 3.02), normal doğum yapanların (10.18 ± 2.74), 40-42’inci gebelik haftasında doğum yapanların (10.38 ± 2.93), özel eğitim anaokuluna devam edenlerin (11.50 ± 1.73), anneden sonra bakımdan sorumlu kişinin diğer aile üyeleri olanların (10.31 ± 3.25) diğer gruplara göre daha yüksek olduğu saptandı.

Annelerin duygusal ifade alt boyut puan ortalamalarının, 12-18 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların (5.38 ± 1.77), normal doğum yapanların (5.69 ± 1.48), 40-42’inci gebelik haftasında doğum yapanların (5.42 ± 1.89), özel eğitim anaokuluna devam edenlerin (5.50 ± 1.29), anneden sonra ÖGÇ bakımdan sorumlu kişinin baba (5.15 ± 1.73) olanların daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Annelerin duygusal ifade alt boyut puan ortalamaları ile ÖGÇ yaşı ($t = -2.284$; $p = .025$) ve doğum şekli ($t = 3.392$; $p = .001$) ile arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptandı ($p < 0.05$). Ayrıca duygusal ifade alt boyut puan ortalaması ile çocuğun devam ettiği okul arasında istatistiksel olarak anlamlı bulundu (KW=8.795, $p = .032$). Tamhane post hoc testi ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda özel eğitim uygulama merkezi I. kademe-özel eğitim uygulama merkezi III. kademe arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p < 0.05$).

Annelerin ÇUÖ toplam puan ortalaması 12-18 yaş grubu ÖGÇ'ye sahip olanların (76.13±7.91), normal doğum yapanların (76.53±6.23), 37'inci ve altı gebelik haftasında doğum yapanların (76.77±7.31), özel eğitim anaokuluna gidenlerin (79.00±4.96), anneden sonra çocuğun bakımdan diğer aile üyeleri sorumlu olanların (76.81±8.47) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulundu ($p>0.05$).

Tablo 13. ÖGÇ'ye sahip annelerin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Fikir Birliği $\bar{X}\pm Ss$	Çift Doyumu $\bar{X}\pm Ss$	Çift Bağlılığı $\bar{X}\pm Ss$	Duygusal İfade $\bar{X}\pm Ss$	ÇUÖ Toplam $\bar{X}\pm Ss$
Annenin eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	35.21±5.59	25.19±3.62	10.12±2.84	5.54±1.83	76.07±7.41
Lise ve üzeri	36.11±5.12	25.44±3.05	9.90±2.82	4.53±1.53	76.00±7.17
Test (t)*/p değeri	-.831/.408	-.363/.717	.377/.707	2.920/.004	.048/.962
Baba eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	35.94±5.30	25.70±3.21	9.79±2.42	5.41±1.86	76.85±6.72
Lise ve üzeri	35.42±5.46	25.09±3.46	10.15±3.01	4.95±1.72	75.62±7.56
Test (t)*/p değeri	.452/.652	.862/.391	-.598/.551	1.224/.224	.800/.425
Annenin çalışma durumu					
Çalışmıyor	35.41±5.23	25.25±3.46	10.01±2.69	5.06±1.81	75.74±6.76
Çalışıyor	37.44±6.85	25.77±2.33	10.22±4.11	5.55±1.23	79.00±11.37
Test (MU)**/p değeri	312.000/.239	374.500/.672	403.000/.937	340.500/.397	304.000/.203
Baba çalışma durumu					
Memur	35.23±4.80	25.58±2.45	9.35±2.76	5.11±1.26	75.29±6.87
İşçi	36.94±5.59	24.76±3.58	10.43±3.10	5.30±2.04	77.46±7.82
Serbest meslek	35.36±5.73	25.50±3.72	9.70±2.43	4.73±1.76	75.30±7.49
Emekli	32.78±3.68	26.00±3.06	10.42±2.90	5.35±1.54	74.57±5.50
Test (KW)***/p değeri	7.244/.065	1.538/.673	2.141/.544	1.243/.743	3.577/.311
Annelerin algıladığı gelir durumu					
Gelir giderden az	35.97±5.61	25.48±3.13	9.67±2.20	5.12±1.65	76.26±6.48
Gelir gidere eşit	35.23±5.19	25.11±3.61	10.37±3.29	5.09±1.90	75.82±8.02
Test (t)*/p değeri	.688/.493	.549/.584	-1.251/.214	.068/.946	.302/.763
Yaşanılan yer					
İl	35.34±5.48	25.53±3.37	10.15±2.76	5.05±1.84	76.08±7.57
İlçe	36.50±5.06	24.45±3.30	9.59±3.03	5.31±1.52	75.86±6.24
Test (MU)**/p değeri	735.000/.305	726.000/.269	741.500/.329	799.500/.620	856.000/.987
Aile tipi					
Çekirdek	35.45±4.66	25.25±3.53	9.60±2.68	5.20±1.57	75.50±7.59
Geniş	35.63±5.58	25.31±3.35	10.13±2.86	5.08±1.82	76.17±7.23
Test (MU)**/p değeri	747.000/.647	796.500/.976	743.000/.621	736.000/.574	699.500/.385

Tablo 13. (Devam)

Ebeveynler arasında akrabalık durumu					
Var	35.34±5.46	24.76±3.19	10.11±2.68	5.42±1.60	75.65±7.01
Yok	35.68±5.39	25.48±3.44	10.00±2.88	5.00±1.82	76.17±7.40
Test (MU)**/p değeri	951.000/.931	810.500/.231	926.500/.779	837.000/.317	957.000/.969
Ailedeki çocuk sayısı					
İki çocuk ve altı	35.60±5.33	25.18±3.55	10.19±2.97	5.04±1.75	76.03±7.15
Üç çocuk ve üzeri	35.58±5.54	25.48±3.11	9.76±2.59	5.20±1.82	76.05±7.55
Test (t)*/p değeri	.015/.988	-.441/.660	.737/.463	-.427/.670	-.012/.990
Ailede kronik hastalık durumu					
Evet	34.44±5.26	25.13±3.00	9.62±2.74	4.89±1.63	74.10±7.29
Hayır	36.07±5.40	25.36±3.53	10.19±2.85	5.19±1.83	76.83±7.17
Test (MU)**/p değeri	892.000/.295	1006.000/.858	918.000/.394	950.000/.539	846.500/.164
Ailede başka ÖGÇ durumu					
Evet	34.83±5.97	25.61±3.63	9.72±2.80	5.22±1.16	75.38±7.06
Hayır	35.76±5.27	25.23±3.33	10.09±2.83	5.08±1.88	76.18±7.35
Test (t)*/p değeri	-.665/.508	.430/.668	-.509/.612	.295/.769	-.417/.677
Annelerin ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşama durumu					
Evet	34.92±5.46	25.38±3.66	9.69±2.39	5.46±1.61	75.46±6.82
Hayır	35.70±5.40	25.28±3.35	10.08±2.89	5.05±1.80	76.12±7.37
Test (MU)**/p değeri	548.500/.861	551.500/.885	529.000/.706	499.500/.491	539.500/.789

* t: Bağımsız Örneklem t Testi

** MU: Mann Whitney U testi

*** KW: Kruskal Wallis Testi

Tablo 13'de ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerinin tanıtıcı özellikleri ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının dağılımı yer almaktadır. Buna göre annelerin fikir birliği alt boyut puan ortalamaları; lise ve üzeri (36.11±5.12) eğitime sahip annelerin, ortaokul ve altında eğitime sahip babaların (35.94±5.30), çalışanların (37.44±6.85), babaları işçi olanların (36.94±5.59), geliri giderinden az algılayan annelerin (35.97±5.61), ilçede yaşayanların (36.50±5.06), geniş aile yapısına sahip olanların (35.63±5.58), ebeveynler arasında akrabalık olmayanların (35.68±5.39), iki ve daha az çocuğa sahip olanların (35.60±5.33), ailede kronik hastalığı olmayanların (36.07±5.40), ailede başka bir ÖGÇ olmayanların (35.76±5.27) ve bu gebeliğinde sorun yaşamayanların (35.50±5.40) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak fikir birliği alt boyut puan ortalaması ile değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı bulundu ($p>0.05$).

Çift doyumu alt boyut puan ortalamaları lise ve üzeri (25.44±3.05) eğitime sahip annelerin, ortaokul ve altında eğitime sahip babaların (25.70±3.21), çalışanların

(25.77±2.33), babaları emekli olanların (26.00±3.06), geliri giderinden az algılayanların (25.48±3.13), ilde yaşayanların (25.53±3.37), geniş aile yapısında olanların (25.31±3.35), ebeveynler arasında akrabalık olmayanların (25.48±3.44), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların (25.48±3.11), kronik hastalığı olmayanların (25.36±3.53), ailede başka ÖGÇ olanların (25.61±3.63) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların (25.48±3.66) daha yüksektir. Ancak çift doyumunu alt boyut puan ortalaması ile değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmedi ($p>0.05$).

Çift bağıllığı alt boyut puan ortalamaları ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin (10.12±2.84), lise ve üzeri eğitime sahip babaların (10.15±3.01), çalışanların (10.22±4.11), babaları işçi olanların (10.43±3.10), gelirini giderine eşit olarak algılayanların (10.37±3.29), ilde yaşayanların (10.15±2.76), geniş aile yapısında olanların (10.13±2.86), ebeveynler arasında akrabalık olanların (10.11±2.68), kronik hastalığı olmayanların (10.19±2.85), ailede başka ÖGÇ'ye sahip olmayanların (10.09±2.83) ve bu gebeliğinde sorun yaşamayanların (10.08±2.89) daha yüksek düzeydedir. Ancak çift bağıllığı alt boyut puan ortalaması ile değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptandı ($p>0.05$).

Duygusal ifade alt boyut puan ortalamaları ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin (5.54±1.83), ortaokul ve altında eğitime sahip babaların (5.41±1.86), çalışan annelerin (5.55±1.23), babaları emekli olanların (5.35±1.54), gelirini giderinden az olarak algılayanların (5.12±1.65), ilçede yaşayanların (5.31±1.52), çekirdek aile yapısında olanların (5.20±1.57), ebeveynler arasında akrabalık olanların (5.42±1.60), üç ve üzeri çocuğu olanların (5.20±1.82), kronik hastalığı olmayanların (5.19±1.83), başka bir ÖGÇ'ye sahip olanların (5.22±1.16) ve ÖGÇ gebeliğinde sorun yaşayanların (5.46±1.61) daha yüksek düzeyde olduğu bulundu. Sadece duygusal ifade alt boyut puan ortalaması ile anne eğitim düzeyi ($t=2.920$; $p=.004$) arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

ÇÜÖ toplam puan ortalamaları; ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin (76.07±7.41) ve babaların (76.85±6.72), çalışan annelerin (79.00±11.37), babaları işçi olanların (77.46±7.82), geliri giderinden az algılayanların (76.26±6.48), ilde yaşayanların (76.08±7.57), geniş aile yapısında olanların (76.17±7.23), ebeveynler arasında akrabalık olmayanların (76.17±7.40), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların (76.05±7.55), kronik hastalığı olmayanların (76.83±7.17), ailede başka ÖGÇ olmayanların (76.18±7.35) ve

ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşamayanların (76.12 ± 7.37) daha yüksek düzeyde olduğu görüldü. Ancak ÇUÖ toplam puan ortalaması ile değişkenler arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Tablo 14. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Fikir Birliği $\bar{X} \pm Ss$	Çift Doyumu $\bar{X} \pm Ss$	Çift Bağlılığı $\bar{X} \pm Ss$	Duygusal İfade $\bar{X} \pm Ss$	ÇUÖ Toplam $\bar{X} \pm Ss$
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal yaşantısında değişim yaşama durumu					
Evet	35.69 $\pm$ 5.45	25.23 $\pm$ 3.27	9.60 $\pm$ 2.75	5.17 $\pm$ 1.71	75.71 $\pm$ 7.32
Hayır	35.33 $\pm$ 3.30	25.48 $\pm$ 3.69	11.18 $\pm$ 2.73	4.92 $\pm$ 1.93	76.92 $\pm$ 7.19
Test (MU)*/p değeri	935.000/.694	927.000/.648	632.000/.006	905.500/.527	925.000/.638
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ekonomik yaşantınızda değişim yaşama durumu					
Evet	35.30 $\pm$ 5.50	25.37 $\pm$ 3.30	9.74 $\pm$ 2.72	5.19 $\pm$ 1.78	75.62 $\pm$ 7.41
Hayır	36.94 $\pm$ 4.72	24.94 $\pm$ 3.78	11.33 $\pm$ 2.97	4.72 $\pm$ 1.74	77.94 $\pm$ 6.45
Test (MU)*/p değeri	595.000/.199	689.500/.662	518.500/.047	667.000/.516	588.500/.179
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte fiziksel yaşantınızda değişim yaşama durumu					
Evet	34.90 $\pm$ 5.55	25.10 $\pm$ 3.42	10.12 $\pm$ 2.97	5.01 $\pm$ 1.71	75.15 $\pm$ 7.43
Hayır	36.94 $\pm$ 4.84	25.67 $\pm$ 3.29	9.85 $\pm$ 2.52	5.29 $\pm$ 1.89	77.76 $\pm$ 6.73
Test (t)**/p değeri	-1.806/.074	-.799/.426	.448/.655	-.743/.459	-1.718/.089
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantınızda değişim yaşama durumu					
Evet	35.14 $\pm$ 4.83	25.40 $\pm$ 3.16	9.82 $\pm$ 2.65	5.14 $\pm$ 1.78	75.52 $\pm$ 5.98
Hayır	36.88 $\pm$ 6.67	25.00 $\pm$ 3.96	10.61 $\pm$ 3.25	5.00 $\pm$ 1.76	77.50 $\pm$ 10.09
Test (MU)*/p değeri	792.000/.181	925.000/.770	871.000/.471	904.500/.645	890.500/.573
ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı					
Orta	35.69 $\pm$ 5.50	24.92 $\pm$ 3.30	10.23 $\pm$ 3.13	5.10 $\pm$ 1.79	75.95 $\pm$ 7.73
İyi	35.38 $\pm$ 5.20	26.12 $\pm$ 3.43	9.58 $\pm$ 1.92	5.12 $\pm$ 1.74	76.22 $\pm$ 6.25
Test (t)**/p değeri	1.500/.137	-.925/.357	-.593/.554	-.133/.895	.412/.682
ÖGÇ'nin doğumundan sonra evlilik ilişkisi algısı					
Kötü	36.64 $\pm$ 5.66	24.89 $\pm$ 3.11	9.81 $\pm$ 2.79	5.08 $\pm$ 1.49	76.43 $\pm$ 7.63
Orta	34.98 $\pm$ 5.16	25.53 $\pm$ 3.52	10.15 $\pm$ 2.85	5.12 $\pm$ 1.93	75.80 $\pm$ 7.10
Test (MU)*/p değeri	922.500/.082	1014.500/.278	1043.500/.380	1162.000/.980	1128.000/.788

* MU: Mann Whitney U testi

** t: Bağımsız Örneklem t Testi

Tablo 14’de annelerin ÖGÇ’nin doğumuyla yaşantısında değişiklik yaşama ÇUÖ toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre fikir birliği alt boyut puan ortalamaları ÖGÇ’nin doğumuyla birlikte annelerin ekonomik (36.94 ± 4.72), fiziksel (36.94 ± 4.84), ruhsal (36.88 ± 6.67) yaşantılarında değişim olmayan annelerin ve sosyal (35.69 ± 5.45) yaşantılarında değişim olanların, ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisini orta düzeyde ve doğumdan sonra kötü düzeyde algılayanların daha yüksek olduğu saptandı. Ancak fikir birliği alt boyut puan ortalaması ile ebeveynlerin sosyal, ekonomik, fiziksel ve ruhsal yaşantısında, ÖGÇ’nin doğum öncesi ve sonrası evlilik ilişkisi algısı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Annelerin çift doyumunu alt boyut puan ortalamaları; ÖGÇ’nin doğumuyla birlikte sosyal (25.48 ± 3.69), fiziksel (25.67 ± 3.29) yaşantısında değişim olmayan anneler ile ekonomik (25.37 ± 3.30), ruhsal (25.40 ± 3.16) yaşantısında değişim olanların, ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisini iyi düzeyde ve doğumdan sonra orta düzeyde algılayanların annelerin daha yüksek düzeyde olduğu saptandı ancak istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Annelerin çift bağlılığı alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde; ÖGÇ doğumuyla birlikte sosyal (11.18 ± 2.73), ekonomik (11.33 ± 2.97), ruhsal (10.61 ± 3.25) yaşantısında değişim olmayan annelerin ve fiziksel (10.12 ± 2.97) yaşantısında değişim olanların, ÖGÇ doğumundan önce ve sonra evlilik ilişkisini orta düzeyde algılayanların daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Sosyal ve ekonomik yaşantısında değişim yaşama durumuna göre gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p < 0.05$).

Annelerin duygusal ifade alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde; ÖGÇ’nin doğumuyla birlikte sosyal (5.17 ± 1.71), ekonomik (5.19 ± 1.78), ruhsal (5.14 ± 1.78) yaşantısında değişim yaşayanların, fiziksel (5.29 ± 1.89) yaşantısında değişim yaşamayanların, ÖGÇ doğumundan önce ve sonra evlilik ilişkisini orta düzeyde algılayanların daha yüksek düzeyde olduğu saptandı ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p > 0.05$).

Annelerin ÇUÖ toplam puan ortalamaları incelendiğinde; ÖGÇ’nin doğumuyla birlikte sosyal (76.92 ± 7.19), ekonomik (77.94 ± 6.45) fiziksel (77.76 ± 6.73) ve ruhsal (77.50 ± 10.09) yaşantısında değişim yaşamayanların, ÖGÇ doğumundan önce iyi ve sonra

evlilik ilişkisini kötü düzeyde algılayanların daha yüksek düzeyde olduğu saptandı ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlendi ($p>0.05$).

Tablo 15. ÖGÇ’lerin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Güvenli Bağlanma $\bar{X}\pm Ss$	Kayıtsız Bağlanma $\bar{X}\pm Ss$	Saplantılı Bağlanma $\bar{X}\pm Ss$	Korkulu Bağlanma $\bar{X}\pm Ss$	İÖA Toplam $\bar{X}\pm Ss$
Yaş					
6-11	3.70 $\pm$.70	5.33 $\pm$.70	4.97 $\pm$.74	5.07 $\pm$.53	19.08 $\pm$ 1.27
12-18	3.46 $\pm$.61	5.25 $\pm$.85	4.83 $\pm$.95	4.89 $\pm$.65	18.44 $\pm$ 1.96
Test (t)*/p değeri	1.721/.088	.469/.640	.833/.407	1.335/.185	1.962/.053
Doğum şekli					
Normal	3.54 $\pm$.61	5.31 $\pm$.82	4.82 $\pm$.86	4.84 $\pm$.66	18.52 $\pm$ 1.78
Sezaryen	3.54 $\pm$.69	5.24 $\pm$.79	4.92 $\pm$.92	5.05 $\pm$.55	18.76 $\pm$ 1.80
Test (t)*/p değeri	.044/.965	.415/.679	-.559/.578	-1.725/.088	-.667/.507
Doğum haftası					
37 hafta ve altı	3.46 $\pm$.65	5.29 $\pm$.84	4.81 $\pm$.90	4.97 $\pm$.56	18.55 $\pm$ 1.92
38-39. hafta	3.61 $\pm$.66	5.27 $\pm$.68	4.90 $\pm$.85	4.99 $\pm$.65	18.77 $\pm$ 1.54
40-42. hafta	3.47 $\pm$.64	5.27 $\pm$.98	4.88 $\pm$.98	4.85 $\pm$.61	18.49 $\pm$ 2.10
Test (KW)**/p değeri	.978/.613	.168/.920	.245/.885	.550/.760	.175/.916
Devam ettiği okul					
Özel eğitim anaokulu	3.40 $\pm$.96	5.50 $\pm$.84	5.50 $\pm$.73	4.87 $\pm$.25	19.27 $\pm$.61
Özel eğitim uygulama merkezi I. kademe	3.70 $\pm$.76	5.20 $\pm$.77	4.84 $\pm$.77	5.05 $\pm$.62	18.80 $\pm$ 1.56
Özel eğitim uygulama merkezi II. kademe	3.58 $\pm$.58	5.15 $\pm$.90	4.55 $\pm$ 1.01	4.71 $\pm$.57	18.00 $\pm$ 1.85
Özel eğitim uygulama okulu III. kademe	3.44 $\pm$.59	5.37 $\pm$.76	5.02 $\pm$.84	5.03 $\pm$.63	18.87 $\pm$ 1.88
Test(KW)**/p değeri	2.488/.477	1.601/.659	6.819/.078	5.817/.121	4.510/.211
ÖGÇ’nin bakımından sekonder sorumlu kişi					
Baba	3.41 $\pm$.64	5.49 $\pm$.67	5.05 $\pm$.78	5.11 $\pm$.44	19.07 $\pm$ 1.51
Diğer aile üyeleri	3.65 $\pm$.64	5.09 $\pm$.86	4.72 $\pm$.95	4.80 $\pm$.71	18.28 $\pm$ 1.92
Test (t)*/p değeri	-1.874/.064	2.588/.011	1.855/.067	2.690/.009	2.269/.025

*t: Bağımsız Örneklem t Testi

**KW: Kruskal Wallis Testi

Tablo 15’de ÖGÇ’lerin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Annelerin güvenli bağlanma puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların (3.70 $\pm$.70), sezaryenle doğum yapanların (3.54 $\pm$.69), 38-39’uncu gebelik haftasında doğum yapanların (3.61 $\pm$.66), ÖGÇ

özel eğitim uygulama merkezi I. kademeye devam edenlerin ($3.70 \pm .76$), anneden sonra ÖGÇ bakımından sorumlu kişinin diğer aile üyeleri olanların ($3.65 \pm .64$) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulundu ($p > 0.05$).

Annelerin kayıtsız bağlanma puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda ÖGÇ'ye sahip olanların ($5.33 \pm .70$), normal doğum yapanların ($5.31 \pm .82$), 37'inci ve altı gebelik haftasında doğum yapanların ($5.29 \pm .84$), özel eğitim anaokuluna devam eden ÖGÇ'lerin ($5.50 \pm .84$), anneden sonra ÖGÇ bakımından babanın sorumlu olanların ($5.49 \pm .67$) daha yüksek düzeydedir. Sadece kayıtsız bağlanma alt boyut puan ortalamaları ile ÖGÇ'nin bakımdan sekonder sorumlu kişilerin grupları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p < 0.05$).

Saplantılı bağlanma puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların ($4.97 \pm .74$), sezaryenle doğum yapanların ($4.92 \pm .92$), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanların ($4.90 \pm .85$), özel eğitim anaokuluna devam eden ÖGÇ'lerin ($5.50 \pm .73$), anneden sonra bakımdan sorumlu kişi baba olanların ($5.05 \pm .78$) daha yüksek düzeyde olduğu belirlendi.

Korkulu bağlanma puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda ÖGÇ sahip olanların ($5.07 \pm .53$), sezaryenle doğum yapanların ($5.05 \pm .55$), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanların ($4.99 \pm .65$), özel eğitim uygulama okulu I. kademeye ÖGÇ'lerin ($5.05 \pm .62$), anneden sonra ÖGÇ'nin bakımdan sorumlu kişi baba olanların ($5.11 \pm .44$) daha yüksek düzeyde olduğu bulundu. Bakımdan sekonder sorumlu kişi ile korkulu bağlanma alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edildi ($p < 0.05$).

Annelerin İÖA toplam puan ortalamaları 6-11 yaş grubunda ÖGÇ'ye sahip olanların (19.08 ± 1.27), sezaryenle doğum yapanların (18.76 ± 1.80), 38-39'uncu gebelik haftasında doğum yapanların (18.77 ± 1.54), özel eğitim anaokuluna devam eden ÖGÇ'lerin ($19.27 \pm .61$), anneden sonra ÖGÇ'nin bakımdan sorumlu kişi baba olanların (19.07 ± 1.51) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Bakımdan sekonder sorumlu kişi ile İÖA toplam puan ortalamaları arasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptandı ($p < 0.05$).

Tablo 16. ÖGÇ ebeveynlerinin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Güvenli Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Kayıtsız Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Saplantılı Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Korkulu Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	İÖA Toplam $\bar{X} \pm Ss$
Annenin eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	3.42±.59	5.47±.70	4.96±.95	4.97±.58	18.83±1.69
Lise ve üzeri	3.70±.69	5.00±.86	4.76±.79	4.91±.66	18.39±1.90
Test (t)*/p değeri	-2.209/.030	2.993/.003	1.074/.286	.519/.605	1.222/.225
Baba eğitim durumu					
Ortaokul ve altı	3.44±.61	5.67±.59	5.22±.75	4.99±.55	19.32±1.39
Lise ve üzeri	3.59±.67	5.07±.82	4.70±.90	4.92±.65	18.29±1.87
Test (t)*/p değeri	-1.131/.261	4.162/.000	2.863/.005	.491/.624	3.083/.003
Annenin çalışma durumu					
Çalışmıyor	3.51±.66	5.31±.76	4.91±.88	4.96±.59	18.71±1.71
Çalışıyor	3.82±.46	4.86±1.10	4.47±.89	4.77±.85	17.93±2.44
Test (MU)**/p değeri	273.500/.100	314.000/.249	300.500/.187	355.500/.511	349.500/.470
Baba çalışma durumu					
Memur	3.88±.74	5.35±.79	4.91±.79	5.07±.59	19.22±1.74
İşçi	3.44±.61	5.19±.84	4.57±.86	4.86±.66	18.07±1.86
Serbest Meslek	3.52±.64	5.22±.84	5.16±.89	4.87±.66	18.78±1.76
Emekli	3.47±.57	3.51±.62	5.05±.87	5.19±.35	19.23±1.27
Test (KW) ***/p değeri	4.687/.196	1.924/.588	7.403/.060	4.166/.244	6.629/.085
Annelerin algıladığı gelir durumu					
Gelir giderden az	3.47±.60	5.48±.68	5.07±.73	5.04±.53	19.07±1.34
Gelir gidere eşit	3.61±.69	5.07±.86	4.69±.99	4.86±.68	18.23±2.05
Test (t)*/p değeri	-1.059/.292	2.698/.008	2.187/.031	1.449.151	2.421/.018
Yaşanılan yer					
İl	3.57±.69	5.25±.79	4.85±.90	4.91±.62	18.59±1.77
İlçe	3.43±.50	5.36±.84	4.96±.83	5.06±.58	18.83±1.86
Test (MU)**/p değeri	773.500/.480	786.000/.548	783.000/.530	762.500/.422	803.500/.650
Aile tipi					
Çekirdek	3.40±.57	5.67±.73	5.23±.78	4.93±.60	19.24±1.71
Geniş	3.58±.66	5.17±.79	4.78±.89	4.95±.62	18.49±1.78
Test (MU)**/p değeri	668.000/.253	501.000/.010	573.500/.050	782.500/.879	627.000/.136
Ebeveynler arasında akrabalık durumu					
Var	3.43±.56	5.54±.64	5.21±.88	5.02±.60	19.21±1.56
Yok	3.58±.68	5.18±.83	4.76±.86	4.92±.62	18.44±1.82
Test (MU)**/p değeri	848.000/.368	703.500/.042	672.000/.022	842.000/.341	726.500/.064
Ailedeki çocuk sayısı					
İki çocuk ve altı	3.55±.68	5.20±.83	4.82±.87	4.90±.66	18.49±1.84
Üç çocuk ve üzeri	3.52±.60	5.37±.75	4.95±.92	5.01±.54	18.88±1.68
Test (t)*/p değeri	.192/.848	-1.029/.306	-.695/.489	-.891/.375	-1.049/.297

Tablo 16. (Devam)

Ailede kronik hastalık durumu					
Evet	3.57±.62	5.57±.66	4.97±.83	4.83±.65	18.96±1.60
Hayır	3.52±.66	5.15±.82	4.83±.91	4.99±.60	18.51±1.85
Test (MU)**/p değeri	984.500/.731	708.000/.014	955.500/.572	874.500/.234	893.500/.301
Ailede başka ÖGÇ durumu					
Evet	3.44±.57	5.37±.83	5.12±.99	4.81±.58	18.76±1.67
Hayır	3.56±.67	5.25±.80	4.82±.86	4.97±.62	18.62±1.82
Test (t)*/p değeri	-.712/.478	.591/.556	1.306/.194	-.986/.327	.311/.757
Annenin ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşama durumu					
Evet	3.52±.51	5.44±.84	5.09±1.02	5.13±.61	19.20±1.83
Hayır	3.54±.67	5.25±.79	4.84±.87	4.92±.61	18.56±1.77
Test (MU)**/p değeri	561.500/.967	489.000/.431	482.500/.392	461.500/.282	439.500/.196

* t: Bağımsız Örneklem t Testi

** MU: Mann Whitney U testi

*** KW: Kruskal Wallis Testi

Tablo 16'da ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerinin tanıtıcı özellikleri ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Buna göre, annelerin güvenli bağlanma puan ortalamaları lise ve üzeri eğitime sahip annelerin (3.70±.69) ve babaların (3.59±.67), çalışanların (3.82±.46), babaları memur olanların (3.88±.74), geliri gideri eşit algılayanların (3.61±.69), ilde yaşayanların (3.57±.69), geniş aile yapısında olanların (3.58±.66), ebeveynler arasında akrabalık olmayanların (3.58±.68), iki ve daha az çocuğu olanların (3.55±.68), kronik hastalığı olanların (3.57±.62), ailede başka ÖGÇ'ye sahip olmayanların (3.56±.67) ve ÖGÇ'in gebeliğinde sorun yaşamayanların (3.54±.67) daha yüksek düzeyde olduğu bulundu. Anne eğitim düzeyi ile ($t=-2.209$; $p=.030$) güvenli bağlanma alt boyut puan ortalaması arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ($p<0.05$).

Kayıtsız bağlanma puan ortalamaları; ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin (5.47±.70) ve babaların (5.67±.59), çalışmayan annelerin (5.31±.76), babaları emekli olanların (3.51±.62), geliri giderinden az algılayanların (5.48±.68), ilçede yaşayanların (5.36±.84), çekirdek aile yapısına sahip olanların (5.67±.73), ebeveynler arasında akrabalık olanların (5.54±.64), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların (5.37±.75), ailede kronik hastalığı olanların (5.57±.66), ailede başka ÖGÇ olanların (5.37±.83) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların (5.44±.84) daha yüksek düzeyde olduğu bulundu. Kayıtsız bağlanma alt boyut puan ortalaması ile anne eğitim düzeyi ($t=2.993$; $p=.003$), baba eğitim düzeyi

($t=4.162$; $p=.000$), algılanan gelir ($t=2.698$; $p=.008$), aile tipi ($U=501.000$, $p=.010$), ebeveynlerin akrabalık durumu ($U=703.500$, $p=.042$), ailede kronik hastalık durumu ($U=708.000$, $p=.014$) gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

Saplantılı bağlanma puan ortalamaları; ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin ($4.96\pm.95$) ve babaların ($5.22\pm.75$), çalışmayan annelerin ($4.91\pm.88$), babaları serbest meslekte çalışanların ($5.16\pm.89$), geliri giderden az algılayanların ($5.07\pm.73$), ilçede yaşayanların ($4.96\pm.83$), çekirdek aile yapısında olanların ($5.23\pm.78$), ebeveynleri arasında akrabalık olanların ($5.21\pm.88$), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların ($4.95\pm.92$), ailede kronik hastalığı olan ($4.97\pm.83$), ailede başka ÖGÇ olanların ($5.12\pm.99$) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların ($5.09\pm.1.02$) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Saplantılı bağlanma alt boyut puan ortalaması ile baba eğitim düzeyi ($t=2.863$; $p=.005$), algılanan gelir ($t=2.187$; $p=.031$), ebeveynlerin akrabalık durumu ($U=672.000$, $p=.022$) arasında gruplar arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p<0.05$).

Korkulu bağlanma puan ortalamaları ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin ($4.97\pm.58$) ve babaların ($4.99\pm.55$), çalışmayan annelerin ($4.96\pm.59$), babaları emekli olanların ($5.19\pm.35$), geliri giderinden az algılayanların ($5.04\pm.53$), ilçede yaşayanların ($5.06\pm.58$), geniş aile yapısına sahip olanların ($4.95\pm.62$), ebeveynleri arasında akrabalık olanların ($5.02\pm.60$), üç ve üzeri çocuk sahibi olanların ($5.01\pm.54$), ailede kronik hastalığı olmayanların ($4.99\pm.60$), başka ÖGÇ'si olmayanların ($4.97\pm.62$) ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların ($5.13\pm.61$) daha yüksek düzeyde olduğu bulundu.

Annelerin İÖA toplam puan ortalamaları; ortaokul ve altında eğitime sahip annelerin (18.83 ± 1.69) ve babaların (19.32 ± 1.39), çalışmayan annelerin (18.71 ± 1.71), babaları emekli olanların (19.23 ± 1.27), geliri giderinden az algılayanların (19.07 ± 1.34), ilçede yaşayanların (18.83 ± 1.86), çekirdek aile yapısında olanların (19.24 ± 1.71), ebeveynler arasında akrabalık olanların (19.21 ± 1.56), ailede kronik hastalığı olanların (18.96 ± 1.60), başka ÖGÇ'ye sahip (18.76 ± 1.67) olanların ve ÖGÇ'nin gebeliğinde sorun yaşayanların (19.20 ± 1.83) daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Babanın eğitim düzeyi ($t=3.083$; $p=.003$), algılanan gelir ($t=2.421$; $p=.018$) ile İÖA toplam puan ortalamaları arasında farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p<0.05$).

Tablo 17. Annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=100)

Özellikler	Güvenli Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Kayıtsız Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Saplantılı Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	Korkulu Bağlanma $\bar{X} \pm Ss$	İÖA Toplam $\bar{X} \pm Ss$
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal yaşantıda değişim yaşama durumu					
Evet	3.53±.66	5.36±.79	4.94±.89	4.98±.61	18.83±1.75
Hayır	3.55±.63	5.02±.79	4.70±.87	4.86±.62	18.14±1.80
Test(MU)* p değeri	973.000/.922	748.000/.064	850.500/.292	877.500/.397	765.500/.088
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ekonomik yaşantıda değişim yaşama durumu					
Evet	3.50±.63	5.27±.78	4.94±.87	4.99±.63	18.71±1.80
Hayır	3.70±.73	5.30±.90	4.58±.93	4.75±.50	18.33±1.73
Test (MU)*/p değeri	618.000/.279	690.500/p=.669	578.000/.149	546.000/.082	631.000/.337
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte fiziksel yaşantıda değişim yaşama durumu					
Evet	3.50±.61	5.33±.81	4.93±.83	4.88±.60	18.66±1.69
Hayır	3.61±.73	5.15±.78	4.75±.99	5.08±.64	18.61±1.99
Test (t)**/p değeri	-1.806/.074	-.799/.426	.448/.655	-.743/.459	-1.718/.089
ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantıda değişim yaşama durumu					
Evet	3.53±.67	5.35±.74	5.07±.83	5.00±.61	18.97±1.64
Hayır	3.56±.60	5.03±.92	4.31±.80	4.79±.63	17.71±1.88
Test (MU)*/p değeri	939.500/.859	734.500/.073	500.500/.000	800.500/.200	576.000/.002
ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı					
Orta	3.59±.65	5.12±.85	4.76±.91	4.80±.61	18.28±1.95
İyi	3.42±.65	5.61±.54	5.12±.78	5.28±.51	19.45±.97
Test (t)**/p değeri	1.216/.227	-3.422/.001	-2.035/0.46	-3.828/.000	-3.970/.000
ÖGÇ'nin doğumundan sonra evlilik ilişkisi algısı					
Kötü	3.48±.49	5.34±.76	4.88±.90	4.77±.66	18.48±1.72
Orta	3.57±.73	5.23±.82	4.87±.89	5.05±.57	18.74±1.83
Test (MU)*/p değeri	1120.500/.747	1083.000/.555	1152.500/.926	828.500/.015	1039.000/.366

*MU: Mann Whitney U testi

**t: Bağımsız Örneklem t Testi

Tablo 17'de annelerin ÖGÇ'nin doğumuyla yaşantılarındaki değişiklikler ile İÖA toplam ve alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması yer almaktadır. Annelerin güvenli bağlanma puan ortalamaları ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal (3.55±.63), ekonomik (3.70±.73), fiziksel (3.61±.73), ruhsal (3.56±.60), yaşantısında değişim olmayanların, ÖGÇ doğumundan önce (3.59±.65) ve sonra evlilik ilişkisi algısı orta

(3.57±.73) düzeyde olanların daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptandı ($p>0.05$).

Kayıtsız bağlanma puan ortalamaları ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal (5.36±.79), fiziksel (5.33±.81) ruhsal (5.35±.74) yaşantısında değişim yaşayanlar, ekonomik (5.30±.90) yaşantısında değişim yaşamayanların, ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı iyi düzeyde (5.61±.54) olanlar ve ÖGÇ doğumundan sonraki evlilik ilişkisi algısı kötü düzeyde (5.34±.76) olanların daha yüksek düzeyde olduğu belirlendi. Kayıtsız bağlanma alt boyut puan ortalaması ile ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısına göre gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

Saplantılı bağlanma puan ortalamaları ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal (4.94±.89), ekonomik (4.94±.87), fiziksel (4.93±.83) ve ruhsal (5.07±.83) yaşantısında değişim olan, ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı iyi düzeyde (5.61±.54) olanlar ve ÖGÇ doğumundan sonraki evlilik ilişkisi algısı kötü düzeyde (5.34±.76) olan annelerin daha yüksek düzeyde olduğu saptandı. Saplantılı bağlanma alt boyut puan ortalaması ile ÖGÇ'nin doğumuyla annelerin ruhsal ($U=500.500$, $p=.000$) yaşantısında değişim yaşama durumu ve ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

Korkulu bağlanma puan ortalamaları ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal (4.98±.61), ekonomik (4.99±.63), ruhsal (5.00±.61) yaşantısında değişim olan anneler ile fiziksel (5.08±.64) yaşantısında değişim olmayan, ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı iyi düzeyde (5.28±.51) olanlar ve ÖGÇ doğumundan sonraki evlilik ilişkisi algısı orta düzeyde (5.05±.57) olan annelerin daha yüksek düzeyde olduğu belirlendi. Korkulu bağlanma alt boyut puan ortalaması ile ÖGÇ'nin doğumuyla annelerin ÖGÇ'nin doğumundan önce ve sonra evlilik ilişkisi algısı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulundu ($p<0.05$).

İÖA toplam puan ortalamaları ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal (18.3±1.75), ekonomik (18.71±1.80), fiziksel (18.66±1.69), ruhsal (18.97±1.64), ÖGÇ doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı iyi düzeyde (19.45±.97) olanlar ve ÖGÇ doğumundan sonraki evlilik ilişkisi algısı orta düzeyde (18.74±1.83) olan annelerin daha yüksek düzeyde olduğu belirlendi. Annelerin ruhsal yaşantısında değişim yaşama durumu ve ÖGÇ'nin doğumundan önceki evlilik ilişkisi algısı gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p<0.05$).

Tablo 18. ÖGÇ'ye sahip annelerin ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇAİÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki (n=100)

	1.Çatışma		2.Olumlu İlişki		3.ÇAİÖ Toplam	
	r	p	r	p	r	p
Fikir Birliği	-.092	.361	-.029	.774	-.088	.383
Çift Doyumu	.068	.504	-.153	.129	-.033	.746
Çift Bağlılığı	.258**	.009	-.165	.101	-.294**	.003
Duygusal İfade	.069	.493	-.116	.249	-.011	.913
ÇUÖ Toplam	-.120	.233	-.185	.066	-.197*	.049
Güvenli Bağlanma	.112	.265	.075	.456	.130	.198
Kayıtsız Bağlanma	.357**	.000	.064	.529	.314**	.001
Saplantılı Bağlanma	.334**	.001	.104	.303	.318**	.001
Korkulu Bağlanma	.222*	.026	.094	.352	.226*	.024
İÖA Toplam	.445**	.000	.141	.163	.426**	.000

r=rho değeri

Tablo 18'de ÖGÇ'ye sahip annelerin ÇUÖ, İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇAİÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki yer almaktadır. Buna göre; annelerin çatışma alt boyut puanı ile kayıtsız bağlanma alt boyutu ($r=.35$, $p<.01$), saplantılı bağlanma alt boyutu ($r=.33$, $p<.05$) ve İÖA toplam puanları ($r=.44$, $p<.01$) arasında pozitif yönlü orta düzeyde, çift bağlılığı ($r=.25$, $p<.05$) ve korkulu bağlanma alt boyutu puanları ($r=.22$, $p<.05$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptandı.

ÇAİÖ toplam puanı ile çift bağlılığı alt boyutu ($r=.29$, $p<.05$) ile ÇUÖ toplam puanları ($r=-.19$, $p<.05$) arasında negatif yönlü düşük düzeyde, kayıtsız bağlanma alt boyutu ($r=.31$, $p<.05$), saplantılı bağlanma alt boyutu ($r=.31$, $p<.05$) ve İÖA toplam puanları ($r=.42$, $p<.01$) pozitif yönlü orta düzeyde ve korkulu bağlanma alt boyutu ($r=.22$, $p<.05$) pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptandı.

Tablo 19. ÖGÇ'ye sahip annelerin İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki (n=100)

	Fikir Birliği		Çift Doyumu		Çift Bağlılığı		Duygusal İfade		ÇUÖ Toplam	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	p
Güvenli Bağlanma	.046	.651	.173	.084	.041	.682	-.056	.583	.117	.274
Kayıtsız Bağlanma	-.137	.174	-.104	.305	.299**	.003	.086	.395	-.245*	.014
Saplantılı Bağlanma	-.210*	.036	.231*	.021	-.224*	.025	-.041	.686	-.145	.150
Korkulu Bağlanma	-.141	.161	.192	.056	-.432**	.000	.060	.553	-.168	.094
İÖA Toplam	-.198*	.048	.198*	.048	-.381**	.000	.019	.852	-.198*	.048

r=rho değeri

Tablo 19'da ÖGÇ'ye sahip annelerin İÖA toplam ve alt boyut puanları ile ÇUÖ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki yer almaktadır. Buna göre; annelerin fikir birliği alt boyut puanı ile İÖA toplam puanı ($r=-.19$, $p<.05$) ve saplantılı bağlanma alt boyut puanı ($r=-.21$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulundu. Çift doyumu alt boyut puanı ile saplantılı bağlanma alt boyutu ($r=-.21$, $p<.05$) ve İÖA toplam puanı ($r=-.19$, $p<.05$) pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulundu. Çift bağlılığı alt boyut puanı ile korkulu bağlanma alt boyutu ($r=-.43$, $p<.01$) ve İÖA toplam puanı ($r=-.38$, $p<.01$) arasında negatif yönde orta düzeyde, kayıtsız bağlanma alt boyutu ($r=.29$, $p<.05$) ve saplantılı bağlanma alt boyutu ($r=-.22$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu bulundu. ÇUÖ toplam puanı ile kayıtsız bağlanma alt boyutu ($r=-.24$, $p<.05$) ve İÖA toplam puanı ($r=-.19$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptandı.

Sonuç olarak, ÇAIÖ toplam ve alt boyutlarının puanlarının artması, ÇUÖ toplam ve alt boyut puanlarının azalmasına, İÖA toplam ve alt boyut puanlarını artırdığı görülmektedir.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde, ÖGÇ, ÖGOÇ ve ebeveynlerinin sosyo-demografik özellikleri, ebeveyn çocuk ilişkisi, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmadan elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışıldı.

Bu çalışmada, ÖGÇ'nin yarısından fazlasının erkek çocuk olduğu, yarısının sezaryen doğum ile dünyaya geldiği, tamamının özel eğitim kurumlarına devam ettiği, tamamının bakımından annenin sorumlu olduğu, anneden sonra temel bakımdan babaların sorumlu olduğu, ileri yaş anne (41 yaş üzeri) oldukları, annelerin ortaokul mezunu, babaların çoğunun lise mezunu, annelerin tamamına yakınının çalışmadığı, babaların çoğunluğun işçi olduğu, tamamının sosyal güvencesinin olduğu, yarısına yakınının geliri giderinden az algıladığı, çoğunun geniş aile yapısına sahip olduğu, ebeveynler arasında akrabalık olmadığı, annelerin yarısından fazlasının iki çocuğa sahip olduğu, ailede kronik hastalık olmadığı ve yarısından fazlasının ailesinde başka ÖGÇ'nin bulunmadığı bulundu. Literatürde de ÖGÇ'lerden zihinsel ÖGÇ'ler ikinci sıklıkta saptandığı, genellikle erkek çocuk olduğu (179-186), yarısından fazlasının sezaryen doğumla dünyaya geldiği (186, 187), çocukların özel eğitim kurumlarına devam ettiği (188, 189) temel bakımından annenin sorumlu olduğu (183, 190, 191) anneden sonra temel bakımdan sorumlu kişinin babaların olduğu (192), ebeveynler arasında akrabalık olmadığı (182, 183, 186, 192, 193), ailelerin sosyal güvenceye sahip olduğu (180, 192), annelerin yaşının 35 ve üzerinde olduğu (181, 192) annelerin çoğunun ortaokul mezunu babaların ise lise mezunu olduğu (183) annelerin çoğunun ev hanımı (83, 183, 190, 193), babaların mesleği işçi olduğu, (183) ebeveynlerin gelirini giderinden az algıladıkları (194-196), geniş aile yapısına sahip olduğu (83) başka ÖGÇ'nin bulunmadığı (197), ailelerin çoğunluğunun iki çocuğa sahip olduğu (180, 197) ebeveynlerin kronik hastalığının olmadığı (88) görülmektedir. Çalışmanın bulguları ile literatür ile benzerlik göstermektedir.

Aile, biyolojik ve duygusal bağları olan aynı çatının altında yaşayan ve bir bütün olarak hisseden bireylerin oluşturduğu sistemdir. ÖGÇ'nin katılması aileye bu sistemi olumsuz etkileyen bir durumdur (88). Çalışmamızda ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin bu çocuğun doğumuyla birlikte sosyal, ekonomik, fiziksel ve ruhsal yaşantılarında ÖGOÇ'nin ebeveynlerine göre olumsuz etkilendikleri görüldü. Literatürde Yıldırım ve diğerlerinin yaptığı çalışmada (2013) (189) ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin ruhsal olarak olumsuz etkilendiğini, Gürhopur ve Dalgıç'ın (2017), zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerin

fiziksel, sosyal, ekonomik ve duygusal yükünün arttığı, Ambikile ve Outwater (2012) yaptığı çalışmada ise zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin psikolojik ve duygusal, sosyal ve ekonomik yaşantılarında zorlandıklarını tespit ettiler (88, 182, 198). Özmen ve Çetinkaya (2012) 106 zihinsel ÖGÇ'ye sahip ailelerin yaşadığı sorunları araştıran çalışmasında yarısından fazlasının aile içi uyumsuzluk yaşadığı bulundu. Yaşanılan aile içi uyumsuzluğun aynı zamanda aileyi de olumsuz yönde etkilediği ortaya koyuldu (195).

Ebeveynlerin ÖGÇ'ye sahip olması aileler için oldukça travmatik bir durumdur (199). Bu durum ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bu çalışmada ÖGÇ'lerin annelerinin, ÖGOÇ'lerin annelerine göre ÇAIÖ toplam ve alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu, diğer bir ifadeyle çocuk anne baba ilişkilerinin olumsuz olduğu ortaya koyuldu. Yani, ÖGÇ'si olan annelerin çocukları ile daha fazla çatışma yaşadıkları, daha az olumlu ilişki kurdukları ve sonuç olarak çocuk anne-baba ilişkilerinin olumsuz yönde etkilediğini gösterdi. Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde; Algan (2018) yaptığı çalışmada gelişimsel yetersizliği olan çocukların annelerinin kendi bakım ihtiyaçlarını desteksiz karşılayamayanların ÇAIÖ toplam ve alt boyutlarından aldıkları puanların daha yüksek olduğunu buldu. Diğer bir ifade ile kendi bakım ihtiyaçlarını karşılayamayan çocukların, anneleri ile çatışma halinde olduklarını, olumlu ilişkilerinin daha az olduğunu tespit etti (200). Lafçı ve diğerlerinin (2014) çocuk psikiyatri polikliniğine başvuran 4-17 yaş arası zihinsel ÖGÇ'ye sahip ailelerin yaşadığı güçlükleri incelediği çalışmasında, aile üyeleri ile zihinsel ÖGÇ arasında iletişim sorunları yaşandığı bulundu (183). Çalışmanın bu bulgusu literatürle benzerlik göstermektedir. Bazı çalışmalarda farklı olarak ailede ÖGÇ'li olması çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkiyi etkilemediği bulundu (180, 201).

12-18 yaş grubu ÖGÇ annelerinin ÇAIÖ toplam ve olumlu ilişki alt boyutu puanları 6-12 yaş grubuna göre daha düşüktü. Başka bir ifadeyle 12-18 yaş grubu ÖGÇ'nin annelerinin çocukları ile ilişkilerin daha olumluydu. Çocuğun yaşı büyüdükçe ebeveynlerin karşılaştıkları zorlukların üstesinden kolaylıkla gelmesi ve ÖGÇ'nin bağımsız yaşam becerilerini kazanmasıyla birlikte ebeveynlerin üzerindeki bir kısım sorumluluğun azalması ÖGÇ ile olan ilişkisini olumlu yönde etkileyebileceğini düşünebiliriz. Çetin (2019) çalışmasında ÖGÇ ebeveynlerinin 14-17 yaşındaki ÖGÇ ebeveynlerinin ÇAIÖ toplam ve olumlu ilişki puanının daha düşük olduğu, 14-17 yaşında çocukların 6-9 yaşındaki çocuğa göre ebeveynleriyle daha olumlu ilişki kurdukları saptandı (202).

Gelişimsel yetersizliği olan çocukların yaşları ile ebeveynlerin ÇAIÖ toplam ve alt boyutları arasında anlamlı bir fark olmamasına rağmen çocukların yaşları büyüdükçe ebeveynleri ile olumlu ilişkiler kurdukları bulundu (200). Farklı bir çalışmada ise çocuğun yaşı ile annelerin ÇAIÖ toplam ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık olmasa bile 4-5 yaş arasında çocuğu olan annelerin 5-6 yaş arasındaki çocuğu olan annelere göre olumlu ilişki kurduğu bulundu (203). Literatürdeki bu çalışmalar bizim çalışmamızı desteklememektedir.

Anneler çocuk yetiştirirken içinde bulunduğu toplumun kültüründen oldukça etkilenmektedir (204). Toplumun ataerkil aile yapısında olması erkek çocuğu daha değerli olarak görürken, kız çocuklarının daha fazla sorumluluk aldığı ve tutucu bir tavır sergilendiği bilinmektedir. Çalışmamızda cinsiyeti erkek olan ÖGÇ'nin annelerinin çocuklarıyla daha çatışma halinde olduğu bulundu. Yapılan bir çalışmada erkek ÖGÇ'lerin kız ÖGÇ'ye göre daha fazla çatışma yaşadıkları görülse bile aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı belirtildi. Literatürdeki birçok çalışma bizim çalışmamızı desteklememektedir (205-207). Annelerin kız çocuklarıyla erkek çocuklara göre daha fazla etkileşimde bulunması annelerin kız çocuklarıyla olumlu ilişki kurmasında etkili olabileceğini düşünebiliriz.

Anneden sonra ÖGÇ'nin bakımında sorumlu kişinin baba olduğu ailelerde annelerin çatışma alt boyutundan aldıkları puan daha yüksek olup çocukları ile çatışma halinde oldukları bulundu. Literatürde benzer özellikte bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Çalışmamızda babanın lise ve üzeri eğitime sahip olan annelerin çatışma alt boyutundan aldıkları puan düşük olduğu diğer bir ifadeyle annelerin daha az çatışma yaşadıkları bulundu. Alpgan (2018), Ünüvar (2008) ve Çetin'in (2019) çalışmalarında babaların eğitim seviyesi ile çatışma alt boyutu arasında anlamlı farklılık olmasa bile eğitim seviyesinin yüksek olması çocuklarıyla daha az çatışma yaşadığını göstermektedir. Eğitim seviyesi yüksek babaların çocuğun aktif bakımında yer alması annelerin bakım yükünü azaltarak çocukları ile daha az çatışma yaşanması sağlayabilir (200, 202, 208). Yapılan çalışmalar bizim bulgularımızı desteklemektedir.

Bu çalışmada çalışmayan annelerin çalışan annelere göre çatışma puanlarının yüksek olduğu bulundu. Başka bir ifadeyle çalışmayan annelerin çocukları ile daha çok çatışma yaşadığını göstermektedir. Yapılan bir çalışmada çalışmayan annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin daha olumsuz olduğu bulundu (209). Başka bir çalışmada

anneninin çalışma durumu ile çatışma arasında anlamlı bir fark olmasa bile çalışmayan annelerin daha fazla çatışma yaşadıkları belirtildi (202). Bu çalışmalar bizim bulgularımızı desteklemektedir. Annelerin sürekli evde olması, ÖGÇ'nin bakım ve ihtiyaçlarının karşılanmasında temel rol alması, kendisine, diğer aile üyelerine ve sosyal çevresine zaman ayıramamasına neden olmaktadır. Bu durum annelerin sosyal, fiziksel ve psikolojik yükünü artırarak çocuk ile ilişkisini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu çalışmanın aksine çalışmayan annelerin çocuklarıyla daha olumlu ilişkiler geliştirdiğine dair literatürde sınırlı çalışmaya ulaşılmıştır (210).

ÖGÇ'nin bakım, tedavi ve ihtiyaçlarının karşılanması ekonomik açıdan aileye büyük bir yük oluşturmaktadır. Bu çalışmada gelirini giderinden az algılayan annelerin daha fazla çocuklarıyla çatışma yaşadığı bulundu. Bu bulguyu literatürdeki çalışmalar desteklemektedir. Literatürde yapılan çalışmalar ÖGÇ'ye sahip olan annelerin ekonomik olarak desteğe ihtiyaç duyduğunu görülmekte olup çoğunun gelir durumu düşük olduğu bulundu (195, 211, 212).

Aileye ÖGÇ'nin katılımı ÖGOÇ'ye göre ebeveynlere daha fazla sorumluluk yüklemektedir. ÖGÇ'nin ihtiyaçları çoğunlukla ailenin yaşamının merkezinde yer almaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanmasında anneye babadan daha fazla sorumluluk düşmektedir. Bu durumda genellikle anne ÖGÇ'nin temel ihtiyaçlarını (bakım, tedavi, eğitim vb.) karşılamak için babalardan ve diğer aile üyelerinden daha fazla zaman ayırmaktadır. Bu nedenlerden dolayı anne zamanla eş ve diğer aile üyelerinden uzaklaşabilmektedir. Annenin babaya göre daha fazla rolünün olması, ilgisinin, boş vaktinin ve enerjisinin çoğunluğunu ÖGÇ'ye ayırması anneyi giderek eşinden ve diğer çocuklarından da uzaklaştırabilmektedir. Küçüker (1993) çalışmasında ÖGÇ ebeveynlerin uyum problemleri yaşadıkları ve evlilik ilişkilerini bozulduğu ortaya koyuldu (213). ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerinin gereksinimlerinin incelendiği başka bir çalışmada ise ebeveynlerin depresyon, endişe gibi duygular yaşadıkları, evlilik uyumlarının bozulduğu ve benlik saygılarının düştüğü belirtildi (196). Serebral palsili çocukların anneleri arasında ruh sağlığı ve evlilik uyumunu incelediği çalışmada serebral palsili olan çocukların ebeveynlerinin kontrol grubuna göre evlilik uyumlarının daha düşük olduğu bulundu (214). Yapılan başka bir çalışmada ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin evlilik uyumunun ÖGOÇ'ye sahip ebeveynlere göre daha az olduğu ve ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte boşanma oranının 1.5-3 kez fazla olduğu bulundu (215). Annelerin zihinsel ÖGÇ'ye sahip olması

hayatlarındaki stresi artırmaktadır. Annelerin stresi artıkça eşleriyle ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunlara bağlı olarak evlilik uyumları bozulduğu bilinmektedir (37, 105, 216). ÖGÇ'nin bakımında ve ihtiyaçlarında eşlerin birbirlerine destek olması annelerin ÖGÇ'ye bağlı stresörlerinin azalmasına ve bozulan evlilik uyumlarının düzelmesi sağlanabilir. Bu çalışmaların sonuçlarında bizim bulgularımızla benzer şekilde ÖGÇ'ye sahip olmanın ebeveynlerin evlilik uyumlarını olumsuz yönde etkilediği saptandı (29, 121, 217).

Bazı çalışmalarda bu çalışmanın aksine ailede ÖGÇ'nin olmasının evlilik ilişkilerini etkilemediği bulundu. Zihinsel ve diğer ÖGÇ'li çocukların ebeveynlerinin evlilik ilişkilerinde anlamlı bir farklılık olmadığı bulundu (37, 218). Bu çalışmalardan yola çıkarak ÖGÇ'ye sahip olma eşleri birbirine yakınlaştırdığı ve evliliği güçlendirdiği söylenebilir (219). Yapılan bazı çalışmalarda, ÖGÇ'ye sahip olan ebeveynlerinin çoğunun akraba evliliğinin olması, ebeveynlerin dini inançlarına bağlı olması ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olması ebeveynlerin evlilik ilişkisini olumlu yönde etkilemektedir (73, 220, 221). Ayrıca gelişmiş sağlık hizmetlerinin olduğu ülkelerde ÖGÇ'ye sağlanan imkânların fazla olması, annelerin yükünü azaltarak ebeveynlerin evlilik ilişkilerini güçlendirdiği düşünülebilir.

Çalışmamızda ÖGÇ annelerinin ÇUÖ toplam ve alt boyut puanlarının düşük olduğunu, annelerin eğitim durumu, çocuk sayıları, gelir algısına göre gruplar arasında istatistiksel olarak farklılık olmadığı bulundu. Sarıyıldız'ın (2017) çalışması bizim bulgularımızı desteklemektedir (222). Literatürde ÖGÇ'nin ve annelerinin tanıtıcı özellikleri ile evlilik uyumlarının incelendiği başka çalışmalara ulaşılamamıştır.

ÖGÇ'nin ebeveynleri, arkadaşları, kardeşleriyle kuracağı sağlıklı ilişkiler ve gelişimi için ebeveyn-çocuk bağı oldukça önemlidir. Boris ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada bağlanmanın etkinliği bakımı sağlayan kişi ile bebek arasındaki ilişkinin kalitesi ile ilişkili olduğunu ve bebek ile bakım sağlayan kişi arasındaki bedensel, çevresel ve duygusal etkileşim yoksunluğunun güvensiz bağlanmaya neden olduğu bilinmektedir (27, 31). Bizim çalışmamızda da ÖGÇ'ye sahip ebeveynlerin ÖGOÇ'ye sahip ebeveynlere göre daha güvensiz bağ kurdukları tespit edildi. Literatürdeki bu çalışmaların bulguları bizim bulgularımızı destekler niteliktedir.

Moran ve diğerlerinin (1992) yaptığı çalışmada, gelişme geriliği olan çocukların olmayanlara göre annelerinin anne duyarlılığının düşük olduğunu ve güvensiz bağlandığını

buldular (35, 223). Yapılan başka bir çalışmada otistik bozukluğu olan çocukların ebeveynlerinin yarısından fazlasının güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu tespit edildi (30). Benzer bir çalışmada ise otizmin şiddetinin artmasının ebeveynlerde güvensiz bağlanmayı arttırdığı görülmektedir (224).

Annelerin zihinsel ÖGÇ ile arasında güvenli bağın oluşması için karşılıklı bir ilişki ve etkileşimin oluşması gerekmektedir (80). Zihinsel ÖGÇ’den biri olan otizmlili çocukların anneleriyle göz teması kuramadıkları, çevreye karşı duyarsız oldukları, sosyal çevresi ile iletişim ve etkileşim sorunları yaşadığı, tekrarlayıcı davranışlarının olduğu, sözel olan ve olmayan iletişimde sorunlar yaşadıkları bilinmektedir (225). Bu sorunlar, zihinsel ÖGÇ ve ebeveynleri arasında güvensiz bir bağın oluşmasına neden olmaktadır (226). Başka bir çalışmada otizmlili olan ve olmayan çocukların ebeveynlerinin çocuklarına karşı duyarlı oldukları ancak otizmlili çocukların ebeveynlerinin güvensiz bağlanma stiline sahip olduğu belirtildi (224).

Ancak yapılan bazı çalışmalarda ÖGÇ ebeveynlerinin ÖGOÇ ebeveynlerine göre daha güvenli bağlandığı yer almaktadır (227). Yine benzer şekilde otistik çocuklar ile yapılan çalışmalarda da, çocukların ebeveynleri ile olumlu ilişkiler kurduğunu ve ebeveynlerin güvenli bağlandıklarını buldular (227, 228).

Bu çalışmada erkek cinsiyeti olma, anneden sonra ÖGÇ’nin bakımından babanın sorumlu olduğu, ortaokul ve altı eğitime sahip olan babaların, gelirin giderden az olması, çekirdek aile yapısına sahip olma, ebeveynlerin akraba olması, ÖGÇ’nin doğumundan sonra orta düzeyde evlilik algısının olması, ailede kronik hastalık olma ve annelerin ÖGÇ’nin doğumundan sonra ruhsal yaşantısında değişim yaşayanların güvensiz bağlandıklarını, annelerinin lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olanların güvenli bağlandıkları bulundu. Literatürde ÖGÇ ve annelerinin tanıtıcı özellikleri ile bağlanmayı etkileyen çalışmalara ulaşılmadı. Ancak sağlıklı çocuklarla yapılan çalışmalar bu bulguları desteklemektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma ÖGÇ ve ÖGOÇ ebeveyn çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 100 ÖGÇ ile 114 ÖGOÇ annelerinin katılımı ile gerçekleştirilen araştırmada;

- Çalışmaya katılan ÖGÇ'nin yaş ortalamalarının 12.78 ± 3.80 ve ÖGOÇ'nin ise 10.03 ± 3.25 olduğu (Tablo 5),
- ÖGÇ (%50) ve ÖGOÇ (%66.7) çoğunluğunun 38-39. haftada ve sezaryenle (ÖGÇ %51, ÖGOÇ %56.1) doğduğu (Tablo 5),
- ÖGÇ'nin çoğunluğunun (%44) özel eğitim uygulama okulu III. kademeye, ÖGOÇ'nin (%50.9) ilkokula devam ettiği (Tablo 5),
- ÖGÇ'lerin anneden sonra çoğunluğunun bakımından babanın (%46), ÖGOÇ'lerin anneden sonra bakımından anneanne-babaannenin (%49.1) sorumlu olduğu (Tablo 5),
- ÖGÇ annelerinin yaş ortalamasının 41.17 ± 6.07 , babalarının yaş ortalamasının 46.42 ± 6.23 olduğu (Tablo 6),
- ÖGOÇ annelerinin yaş ortalamasının 35.92 ± 4.21 , babalarının yaş ortalamasının 41.65 ± 5.41 olduğu, (Tablo 6).
- ÖGÇ ve ÖGOÇ'lerin çoğunluğunun annelerinin ortaokul mezunu, babalarının lise mezunu, annelerinin çalışmadığı, babaların işçi olduğu, sosyal güvenceye sahip oldukları, annelerin geliri giderden az algıladıkları, ilde yaşadığı, geniş aile yapısında olduğu, ebeveynler arasında akrabalık olmadığı, ailedeki çocuk sayısının 2 olduğu, ebeveynlerin kronik hastalığının olmadığı, gebeliğinde sorun yaşamadığı ve ailede başka ÖGÇ'nin olmadığı (Tablo 6),
- ÖGÇ annelerinin yarısından fazlasının doğumundan önce (%69) ve sonra (%59) evlilik ilişki algısının orta düzeyde, ÖGOÇ annelerinin çoğunun doğumundan önce evlilik ilişkisi algısının orta düzeyde (%87.7) doğumdan sonra ise iyi düzeyde (%43.9) algıladığı (Tablo 6, 7),
- ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte annelerin yarısından fazlasının sosyal (%73), ekonomik (%82), fiziksel (%66) ve ruhsal (%74) yaşantısında değişimin olduğu, ÖGOÇ'nin doğumuyla birlikte çoğunun sosyal (%90.4), ekonomik (%66.7), fiziksel (%60.5) ve ruhsal (%78.9), yaşantısında değişim olmadığı (Tablo 7),

- ÖGÇ'ye sahip anneler ile ÖGOÇ'ye sahip annelerin çocuğun doğumuyla birlikte sosyal, ekonomik, fiziksel ve ruhsal yaşantısında değişim olma durumu arasındaki farkın istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı olduğu ($p<0.01$) (Tablo 7),
- ÖGÇ annelerinin ÇAIÖ toplam puan ortalamasının (78.71 ± 6.04), ÖGOÇ annelerine göre (48.14 ± 4.91) yüksek ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı olduğu ($p<0.01$) (Tablo 8),
- ÖGÇ annelerinin ÇUÖ toplam puan ortalamasının (76.04 ± 7.27), ÖGOÇ annelerine göre (98.92 ± 8.91) düşük ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı olduğu ($p<0.01$) (Tablo 8),
- ÖGÇ annelerinin İÖA toplam puan ortalamasının (18.64 ± 1.78), ÖGOÇ annelerine göre (11.35 ± 16.1) yüksek ve istatistiksel olarak ileri derecede anlamlı olduğu ($p<0.01$) (Tablo 8),
- Annelerin ÇAIÖ toplam puan ortalamaları ile ÖGÇ'nin yaşı ve annelerin gelir durumu algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0.05$) (Tablo 9, 10),
- Annelerin çatışma alt boyut puan ortalamaları ile anneden sonra bakımdan sorumlu olan kişi, babanın eğitim düzeyi, çalışma durumu ve gelir algısı gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu ($p<0.05$) (Tablo 9, 10),
- Annelerin olumlu ilişki alt boyut puan ortalaması ile ÖGÇ'nin yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 9),
- Annelerin çift bağlılığı alt boyut puan ortalamaları ile ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte sosyal ve ekonomik yaşantısında değişim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 14),
- Annelerin duygusal ifade alt boyut puan ortalamaları ile ÖGÇ'nin yaşı, ÖGÇ'nin doğum şekli, ÖGÇ'nin devam ettiği okul ve anne eğitim durumu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 12, 13),
- Annelerin İÖA toplam puan ortalamaları ile ÖGÇ'nin cinsiyeti, anneden sonra bakımdan sorumlu olan kişi, babanın eğitim durumu, algılanan gelir, ÖGÇ'nin doğumundan önceki evlilik ilişkisi algısı ve ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantısında değişim yaşama arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 15-17),

- Annelerin güvenli bağlanma alt boyut puan ortalamaları ile anne eğitim durumu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 16),
- Annelerin kayıtsız bağlanma alt boyut puan ortalamaları ile anneden sonra bakımdan sorumlu olan kişi, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, algılanan gelir, aile tipi, ebeveynlerin akrabalık durumu, ÖGÇ'nin doğumundan önce evlilik ilişkisi algısı ve ailede kronik hastalık olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 15, 16),
- Annelerin saplantılı bağlanma alt boyut puan ortalamaları ile babanın eğitim durumu, algılanan gelir, ebeveynlerin akrabalık durumu, anne eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 15, 16),
- Annelerin korkulu bağlanma alt boyut puan ortalamaları ile anneden sonra bakımdan sorumlu olan kişi, ÖGÇ'nin doğumundan önce ve sonraki evlilik ilişkisi algısı ve ÖGÇ'nin doğumuyla birlikte ruhsal yaşantısında değişim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0.05$) (Tablo 15-17),
- Annelerin ÇAIÖ'nin toplam puanı ile korkulu bağlanma arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r=.22$, $p<.05$), çift bağlılığı ve ÇUÖ toplam puanı arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 18),
- Annelerin çatışma alt boyut puanı ile İÖA toplam ($r=.44$, $p<.01$), kayıtsız ($r=.35$, $p<.01$) ve saplantılı bağlanma ($r=.33$, $p<.05$) puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde, çift bağlılığı ($r=.28$, $p<.05$) ve korkulu bağlanma alt boyutu puanları ($r=.22$, $p<.05$) arasında pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 18),
- Annelerin olumlu ilişki alt boyut puanı ile İÖA toplam ($r=.42$, $p<.01$), kayıtsız ($r=.31$, $p<.05$) ve saplantılı bağlanma ($r=.31$, $p<.05$) puanları arasında pozitif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 18),
- Annelerin fikir birliği alt boyut puanı ile saplantılı bağlanma ($r=-.21$, $p<.05$) ve İÖA toplam puan ($r=-.19$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 19),
- Annelerin çift doyumunu alt boyut puanı ile saplantılı bağlanma ($r=-.21$, $p<.05$) ve İÖA toplam puan ($r=-.19$, $p<.05$) pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 19),

- Annelerin çift bağılılığı ile korkulu bağlanma ($r=-.43$, $p<.01$) ve İÖA toplam puan ($r=-.38$, $p<.01$) arasında negatif yönde orta düzeyde, kayıtsız ($r=.29$, $p<.05$) ve saplantılı bağlanma ($r=-.22$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 19),
- Annelerin ÇUÖ toplam puanı ile kayıtsız bağlanma ($r=-.24$, $p<.05$) ve İÖA toplam puanı ($r=-.19$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu (Tablo 19),

Bu sonuçlara dayanarak, zihinsel ÖGÇ'nin annelerinin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stillerine yönelik önerilerimiz aşağıda sunulmuştur.

- Ailede ÖGÇ'nin varlığı, yaşamın her alanında ebeveynler için yeni sorumluluklar, stres, endişe, korku ve kaygıları beraberinde getirir. Bu nedenle, birinci basamak sağlık hizmetlerinde ÖGÇ'lerin ebeveynlerine sosyal, ekonomik, fiziksel ve psikolojik yönden takip edilmeli ve ihtiyaçları belirlenmeli ve desteklenmeli,
- Hemşireler ÖGÇ'nin temel bakımında (beslenme vb.) gelişiminde ve tedavilerinde sorun yaşayan annelere ev ziyareti yaparak yol gösterilmeli,
- Babalar ÖGÇ'nin bakımına doğrudan katılmadığından hemşireler, babalara ÖGÇ'nin gelişimi ve bakımı hakkında bilgilendirici gerekli eğitimler planlamalı,
- ÖGÇ'nin eğitim gördüğü özel eğitim kurum ve kuruluşlarına hemşire istihdam edilmeli, ÖGÇ'nin bakımında danışman, bakım verici ve eğitici olarak rol almaları sağlanmalı,
- Annelerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve ruhsal ihtiyaçları belirlenerek hemşireler tarafından danışmanlık sağlanmalı,
- ÖGÇ ile ebeveyn arasındaki ilişkilerinin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için hemşireler tarafından danışmanlık sağlanmalı,
- Hemşireler ÖGÇ konusunda eğitimler yaparak toplumu bilgilendirilmeli, ÖGÇ'nin topluma kazandırılması sağlanmalı,
- Belediye ve devlet kurumlarında ÖGÇ'ye ve ailelerine yönelik sosyal faaliyet olanakları artırılmalı,
- Ebeveynlere tüm ÖGÇ'lerin eğitim olanaklarından yararlanılması için danışmanlık verilmeli,

- Sağlık çalışanları işbirliği yaparak ÖGÇ'nin ihtiyaçları belirlenip yaşamlarının kolaylaştırılması için uygun eğitim verilmeli,
- ÖGÇ'nin güvenli aile ortamının sağlanması konusunda ebeveynlere gerekli danışmanlık yapılmalı,
- Diğer ÖGÇ ailelerinin birbirlerine destek olmalarını sağlayacak grup içi eğitim programları düzenlenmeli,
- Sosyal hayattan uzaklaşan annelerin çeşitli sosyal etkinliklere katılması sağlanmalı,
- ÖGÇ'nin annelerine 'yetersizlik algısını' azaltmaya yönelik eğitim programları sağlanmalı,
- Annelerin ruh sağlığını korumaya yönelik psikolojik danışmanlık hizmetleri sağlanmalı,
- Hemşireler ÖGÇ'nin sorunlar ile ilgili ebeveynlerle işbirliği yapmalı, korku ve endişeleri giderilmeli,
- Hemşireler ÖGÇ'nin türü, gelişim özellikleri, geleceği ve gereksinimlerine yönelik bireysel planlamalar yapılmalı ve diğer ÖGÇ'nin aileleriyle birlikte grup içi eğitim verilmeli,
- Annelerin stres algılarıyla evlilik uyumu arasında negatif yönde bir ilişkisinin olmasına yönelik ailede stres oluşturabilecek risk faktörleri belirlenmeli ve yaşadıkları zorluklarla baş etmeleri için danışmanlık hizmeti önerilebilir.

Konuyla ilgili ileride yapılacak çalışmalar için;

- Bu çalışma her iki ebeveyn ile yapılması planlanırken babalar çalışmaya katılmadıkları için (araştırmaya katılmaya gönüllü olmama, babalara ulaşılmaması, belirtilen günlerde kuruma gelmemesi vb.) planlananın aksine annelerle tamamlandı. İleride yapılacak çalışmalarda babaların dâhil edildiği çalışmalar planlanabilir,
- Zihinsel ÖGÇ ve ebeveyn çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri ile ilgili nitel çalışmalar planlanabilir,
- Ebeveyn çocuk ilişkileri, evlilik uyumu ve bağlanma stilleri değişkenleri; farklı veya benzer tanıtıcı özellikler ile farklı bir özel gereksinimi olan bir grupla çalışılabilir,

- Hemşire ÖGÇ'nin öz bakım becerilerinin geliştirilmesi, fonksiyonel yeterliliğin artması için girişimlerde bulunmalıdır. Ailelere tuvalet eğitimi, giyinme-soyunma, yemek yeme, uyku hazırlığı ve uyuma, vücut temizliği gibi birçok konuda eğitim, danışmanlık sağlanabilir,
- Hemşire ailelere yasal konularda bilgi vermeli, kendilerine sunulan haklardan yararlanması için aileyi desteklenebilir,
- Bu araştırmada ÖGÇ'nin ne zaman tanı aldıkları ve ebeveynlerin ne kadar süreden beri ÖGÇ'ye sahip oldukları belirlenmemiştir. İleride yapılacak çalışmalarda ÖGÇ'nin ne tanı sürelerine göre annelerin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stilleri karşılaştırmalı olarak araştırılabilir.

7. KAYNAKLAR

1. Huang SH, Cai FX, Liu PL, Zhang W, Gong WJ (2015). Parent-child relationship and school adjustment: The mediating of regulatory emotional self-efficacy. *Chinese Journal of Clinical Psychology* 23(1): 171–177.
2. Güleşen A, Yıldız D (2013). Erken postpartum dönemde anne bebek bağlanmasının kanıta dayalı uygulamalar ile incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 12(2): 177-182.
3. Köse D, Çınar N, Altınkaynak S (2013). Yenidoğanın anne ve baba ile bağlanma süreci. *Sürekli Tıp Dergisi* 22(6): 239-245.
4. Kesebir S, Kavzoğlu S, Üstündağ MF (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3(2): 321-342.
5. Çalışır M (2009). Yetişkin bağlanma kuramı ve duygulanım düzenleme stratejilerinin depresyonla ilişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 1(3): 240-255.
6. Güleş D, Kavlak O (2015). Baba-bebek bağlanması ve hemşirenin rolü. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences* 7(1): 63-68.
7. İpekçi A, Gökçay B, Candoğan ÇB, Tarcan A, Şahin E, Toklu T (2015). Annenin bebeğe bağlanması ile infantil kolik arasındaki ilişki. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 58: 57-61.
8. Pehlivan Türk B (2004). Otistik bozukluğu olan çocuklarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi* 15(1): 56-63.
9. Dinç S (2014). Baba-bebek arasındaki bağlanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
10. Hesse E, Main, M (2000). Disorganized infant, child and adult attachment: Collapse in behavioral and attentional strategies. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 48(4): 1097-1127.
11. Sumbas E, Sezer Ö (2017). Ortaokul öğrencilerinde anne babaya bağlanmanın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi* 18(1): 288-310.

12. Üstünöz A, Güvenç G, Akyüz A, Oflaz F (2010). Comparison of maternal and paternal-fetal attachment in Turkish couples. *Midwifery* 26(2): 1-9.
13. Yılmaz SD, Beji NK (2010). Gebelerin stresle başa çıkma, depresyon ve prenatal bağlanma düzeyleri ve bunları etkileyen faktörler. *Genel Tıp Dergisi* 20(3): 99-108.
14. Ekşi A (2011). Ben hasta değilim: çocuk sağlığı ve hastalıklarının psikososyal yönü. Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul; Sayfa: 374-378.
15. Öztürk R, Saruhan A (2010). Prematüre bebeği olan annelerin depresyon ve maternal bağlanma ilişkisi. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir.
16. Rogers SJ, Ozonoff S, Maslin-Cole C (1993). Developmental aspects of attachment behavior in young children with pervasive developmental disorders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 32(6): 1274-1282.
17. Lopez S, Rich K (2011). Parental attachment with children who have disabilities (pilot study). Utah State University, Logan.
18. Bolattekin A (2014). Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Genel Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.
19. Alantar Z, Maner F (2008). Bağlanma Kuramı Açısından Yeme Bozuklukları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 9(2): 97-104.
20. Muris P, Meester C, Merckelbach H, Hulsenceck P (2000). Worry in children is related to perceived parental rearing and attachment. *Behaviour Research and Therapy* 38: 487- 497.
21. Özgüven İE (2000). Evlilik ve aile terapisi. PDREM Yayınları, Ankara.
22. Alp H, Çamlıyer H (2016). Otistik çocuklarda görülen davranış problemlerinin düzeltilmesiyle hareket eğitimi ve fiziksel aktivitelerin ilişkisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 26(5): 252-264.
23. Hatipoğlu A (2005). Normal ve işitme engelli çocuklarda denge alıştırma çalışmalarının denge becerilerine etkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, İstanbul.

24. Disability in Asia and the Pacific the Facts (2018). Available from: <https://www.unescap.org/sites/default/files/Disability%20The%20Facts.pdf>. [Accessed 6 November 2018].
25. Engelli Bireylere İlişkin İstatistiki Bilgiler (2019). ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Available from: http://www.eyh.gov.tr/upload/Node/8110/files/istatistik_03-2014.pdf. [Accessed 6 November 2018].
26. Millî Eğitim İstatistikleri (2018). Örgün Eğitim, Available from: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf. [Accessed 6 September 2018].
27. Boris NW, Hinshaw FSS, Smyke AT, Scheeringa MS, Heller SS, Zeanah CH (2004). Comparing criteria for attachment disorders: Establishing reliability and validity in high-risk samples. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 43(5): 568-577.
28. Şentürk M, Saraçoğlu GV (2013). Eğitilebilir zihinsel, bedensel engelli çocuğu olan annelerle sağlıklı çocuğa sahip annelerin aileden algıladıkları sosyal destek ve depresyon düzeylerinin karşılaştırılması. *Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi* 1(1): 40-49.
29. Ende İZ, Güdücü TF (2015). Engelli çocuğu olan ebeveynlerde evlilik uyumu ve yaşam doyumunun değerlendirilmesi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 4(1): 102-112.
30. Akdemir D, Pehlivan Türk B, Ünal F, Özusta S (2009). Otistik bozukluk ve gelişim geriliğinde bağlanmaya yönelik sosyal davranışların karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 20(2): 105-117.
31. Smyke AT, Dumitrescu A, Zeanah CH (2002). Attachment disturbances in young children. I: The continuum of caretaking casualty. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 41(8): 972-982.
32. Malekpour M (2007). Effects of attachment on early and later development. *The British Journal of Development Disabilities* 53(105): 81-95.
33. Bakkaloğlu H, Sucuoğlu B (2000). Normal ve zihinsel engelli bebeklerde anne-bebek etkileşiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi* 2(4): 47-58.

34. Hoffman CD, Sweeney DP, Hodge D, Lopez-Wagner MC, Looney L (2009). Parenting stress and closeness: Mothers of typically developing children and mothers of children with autism. *Focus on Autism Other Developmental Disabilities* 24(3): 178-187.
35. Rutgers AH, Bakermans-Kranenburg MJ, Van Ijzendoorn MH (2004). Autism and attachment: a meta-analytic review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 45(6): 1123-1134.
36. İcmeli C, Ataoğlu A, Canan F, Özçetin A (2008). Zihinsel özürlü çocukları olan ebeveynler ile sağlıklı çocuklara sahip ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının karşılaştırılması. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi* 3(1): 21-28.
37. Toros F (2002). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon, evlilik uyumunun ve çocuğu algılama seklinin değerlendirilmesi. *Türk Klinik Psikiyatri* 3(2): 45-52.
38. Akçamete G (2010). Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. Kök Yayıncılık, Ankara.
39. İlgar Ş (2017). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilerle ilgili farkındalığının incelenmesi (İÜ Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi örneği). *Journal of Education* 14(1): 313-338.
40. McPherson M, Arango P, Fox H (1998). A new definition of children with special health care needs. *Pediatrics* 102(1): 137-139.
41. Özel Eğitim Hizmetler Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 30471, 7 Temmuz 2018.
42. Doğru Y, Sunay S, Kayılı G, Alabay E, Kuşçu Ö, Sarıkaya A (2013). Ailesinde Engelli Birey Bulunan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Problem Davranışlarının İncelenmesi Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 14(2): 219-236.
43. Rotatori AF, Bakken JP, Obiakor FE, Burkhardt S, Sharma U (2014). Special education international perspectives: practices across the globe. Emerald Group Publishing; Sayfa: 46-54.
44. Sucuoğlu B (2002). Özel eğitim ve erken eğitim programları. *Çoluk Çocuk Dergisi* 5(26): 25-27.

45. Cavkaytar A (1999). Zihin engellilere özbakım ve ev içi becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Dergisi 2(3): 40-50.
46. Özsoy Y, Özyürek M, Eripek S (2002). Özel eğitime muhtaç çocuklar: Özel Eğitime Giriş. Karatepe Yayınları, Ankara; Sayfa: 147-158.
47. Sayılarla Dünya’da ve Türkiye’de Engellilik (2018) Available from: <https://ey-der.com/ana-sayfa/turkiye-ve-dunyada-engelliler>. [Accessed 10 November 2019].
48. Türkiye Özürlüler Araştırması (2019) Available from: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1017. [Accessed 10 November 2019].
49. AAIDD (2019). Available from: <http://aaid.org/intellectualdisability/definition/faqs-on-intellectualdisability>. [Accessed 10 April 2019].
50. World report on disability and rehabilitation (2018). Available from: https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf. [Accessed 10 April 2019].
51. Topaloğlu O, Karabulut H, Cebeci S (2003). Özel eğitim sorunlar, yaklaşımlar, öneriler, zihinsel öğrenme yetersizliği nedir?. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi 4(39): 68-81.
52. Milli Eğitim Bakanlığı (2015). Mesleki eğitim ve öğretim sisteminin güçlendirilmesi projesi (MEGEP) Çocuk gelişimi ve eğitimi; Zihinsel engelliler, Ankara. Available from: http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Engelliler.pdf. [Accessed 10 March 2019].
53. Yürür M (2017). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin yaptığı yazım hataları ve düzeltme tekniklerine ilişkin öğretmen görüşleri. Yüksek lisans tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Lefkoşa.
54. Sarı H (2003). Özel Eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler. Pegem A Yayıncılık, Ankara.
55. Aldersey HM (2012). Family perceptions of intellectual disability: Understanding and support in Dar es Salaam. African Journal of Disability 1(1): 32.
56. Lerner RM (2002). Adolescence: Development, diversity, context and application. Prentice Hall/Pearson Education.

57. Yıldız D (2009). Okul öncesi dönem engelli çocuğa sahip annelerin çocuklarını kabullenişleri ile umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.
58. Tian F, Tian LM (2014). Three models of effects of parent-child relationship and friendship on problematic behaviors. *Advances in Psychological Science* 22(6): 968-976.
59. Ye Z, Pang LJ (1999). On the relationship between children's parent-child relationship, peer relationship and teacher-student relationship. *Psychological Development and Education* 4(1): 50-57.
60. White AL (2004). trends in child care/early childhood education/early childhood development policy in Canada and the United States, *American Review of Canadian Studies* 34(4): 665-687.
61. Öngider N (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki çocuk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 5(4): 420-440.
62. Saygı D, Balat UG (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal Human Sciences* 10(1): 844-862.
63. Arabacı SM (2018). 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ve akranları ile ilişkileri ile ebeveynlerinin evlilik yaşamı doyumlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
64. Santos AJ, Receguina I, Daniel JR, Shin N, Vaughn BE (2013). Social competence in preschool children: Replication of results and clarification of a hierarchical measurement model *social development* 22(1): 163-179.
65. Yörükoğlu A (2000). Çocuk ruh sağlığı. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara; Sayfa: 241-254.
66. Cüceloğlu D (2007). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul; Sayfa: 18-24.
67. Bradley RH, Caldwell BM (1976). The relation of infants' home environments to mental test performance at fifty-four months: A follow-up study. *Child Development* 47(4): 1172-1174.

68. Bradley RH, Corwyn RF (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology* 53(1): 371-399.
69. Bretherton I, Waters E (1985). Growing points of attachment theory and research. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 50(1): 209-211.
70. Çağdaş A, Seçer Z (2006). Anne-baba eğitimi. Kök Yayıncılık, Ankara; Sayfa 141.
71. Nur İ, Aktaş AY, Abbak BS, Kal M. (2018). Mother-child and teacher-child relationships and their associations with school adjustment in pre-school. *Educational Sciences: Theory & Practice* 18(1): 201–220.
72. Kocayörük E (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Dayanışma ve Rehberlik Dergisi* 4(33): 37-45.
73. Hassal R, Rose J, McDonald J (2005). Parenting stress in mothers and children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research* 49(6): 405-418.
74. Bilal E, Dağ İ (2005). Eğitilebilir zihinsel engelli olan ve olmayan çocukların annelerinde stresi stresle başa çıkma ve kontrol odağının karşılaştırılması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 12(2): 56-68.
75. Akkök F(2003). Farklı özelliğe sahip olan çocuk aileleri ve ailelerle yapılan çalışmalar. *Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara; Sayfa: 121-142.*
76. Akandere M, Acar M, Baştuğ G (2009). Zihinsel ve fiziksel engelli çocuğa sahip anne ve babaların yaşam doyumu ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22(1): 24-32.
77. Byrne EA, Cunningham CC (1985). The effects of mentally handicapped children of families a conceptual review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 26(6): 847-864.
78. Yavuz KA, İslam S (2013). Fiziksel engelli çocuk ve yaşlı hastalara bakım verme yükü üzerine bir karşılaştırma çalışması. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 3(1): 1-7.
79. Yıldırım SH (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerde aile yüklenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 11(2): 1-7.

80. Doğan M (2015). Yetersizliği olan çocuklar, aile ve aile eğitimi: Kavramsal ve uygulamaya dönük gelişmeler. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 15(Özel Sayı): 111-127.
81. Gebeyehu F, Sahile A, Ayalew M (2019). Burden, social support and life satisfaction among caregivers of children with intellectual disability: The case of felege abay and shembt primary schools, bahir dar, Ethiopia. International Quarterly of Community Health Education 39(3): 147-153.
82. Duygun T, Sezgin N (2003). Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. Türk Psikoloji Dergisi 18(52): 37-52.
83. Sivrikaya T, Çifci Tİ (2013). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 14(2): 17-29.
84. Canarslan H, Ahmetoğlu E (2015). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşam kalitesinin incelenmesi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 17(1): 13-31.
85. Kaytez N, Durualp E, Kodan G (2015). Engelli çocuğu olan ailelerin gereksinimlerinin ve stres düzeylerinin incelenmesi. Eğitim ve Öğretim Araştırmaların Dergisi 4(1): 197-214.
86. Khalid A, Sarfraz N (2019). Effectiveness of leisure and play activities for socialization skills of a child with intellectual disability-A case study. Journal of Pakistan Medical Association 69(2): 178-182.
87. Karaçengel FJ (2007). Zihinsel engelli çocuğa sahip anneler ile sağlıklı çocuğa sahip annelerin, atılganlık ve suçluluk-utanç düzeyleri açısından karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul.
88. Turan GFD, İşler DA (2017). Zihinsel yetersiz çocuğu olan ebeveynlerde aile yükü. Orjinal Makale Psikiyatri Hemşireliği Dergisi 8(1): 9-16.
89. Singhi PD, Goyal, L, Pershad D, Singhi S, Walia BNS (1990). Psychosocial problems in families of disabled children. British Journal of Medical Psychology 63(2): 173-182.

90. Breslau N, Staruch KS, Mortimer EA (1982). Psychological distress in mothers of disabled children. *American Journal of Diseases of Children* 136(8): 682-686.
91. Veisson M (1999). Depression symptoms and emotional states in parents of disabled and non-disabled children. *Social Behavior And Personality: An International Journal* 27(1): 87-97.
92. Sanders JL, Morgan SB (1997). Family stress and adjustment as perceived by parents of children with autism or Down syndrome: Implications for intervention. *Child & Family Behavior Therapy* 19(4): 15-32.
93. Taunt HM, Hastings RP (2002). Positive impact of children with developmental disabilities on their families: A preliminary study. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities* 37(4): 410-420.
94. Sezen L (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 11(27): 185-195.
95. Fidanoğlu O (2007). Evlilik uyumu ile eşlerin somatizasyon düzeyleri arasındaki ilişki ve diğer sosyodemografik değişkenler açısından karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
96. Tezcan S, Coşkun Y (2004). Türkiye’de 20. yüzyılın son çeyreğinde kadınlarda ilk evlenme yaşı değişimi ve günümüz evlilik özellikleri. *Nüfus Bilim Dergisi* 26(1): 15-34.
97. Ersanlı K (2005). Davranışlarımız, gelişim ve öğrenme. Samsun: Eser Matbaası.
98. Yeşiltepe SS (2011). Öğretmenlerin evlilik uyumlarının psikolojik iyi oluş ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
99. Öztürk CŞ, Arkar H (2014). Evli çiftlerde evlilik uyumu ve cinsel doyum arasındaki ilişkiler. *Literatür ve Sempozyum* 1(3): 16-24.
100. Demiray Ö (2006). Evlilikte uyumun demografik özelliklere göre incelenmesi. Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Diyarbakır.
101. Anderson SA, Russel WR, Schumm J (1983). Perceived marital quality and family life-cycle categories. *Journal of Marriage and the Family* 45(2): 127-139.

102. Kinnunen U, Feldt T (2004). Economic stress and marital adjustment among couples: Analyses at the dyadic level. *European Journal of Social Psychology* 34(5): 519-532.
103. Fışıloğlu H (2001). Consanguineous marriage and marital adjustment in Turkey. *The Family Journal* 9(2): 215-222.
104. Meezan W, Rauch J (2005). Gay marriage, same-sex parenting and America's children. *The Future of Children* 15(2): 97-115.
105. Köksal G, Kabasakal Z (2012). Zihinsel engelli çocukları olan ebeveynlerin yaşamlarında algıladıkları stresi yordayan faktörlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 32(1): 71-91.
106. Kapçı EG, Küçüker S (2006). Ana babaya bağlanma ölçeği: Türk üniversite öğrencilerinde psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi* 17(4): 286-295.
107. Küçüker S (2003). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi* 1(3): 23-29.
108. Küçüker S (2001). Erken Eğitimin Gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Özel Eğitim Dergisi* 3(1): 1-11.
109. Bahar A, Bahar G, Savaş HA, Parlar S (2009). Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 4(11): 97-112.
110. Palancı M (2017). Engelli çocuğa sahip anne babaların aile yılmazlığı, öznel iyi oluş ve evlilik uyumlarının psiko-sosyal yeterlikler ile yordanması. *Eğitim ve Bilim* 43(193): 217-236.
111. Coşkun Y, Akkaş G (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (Kefad)* 10(1): 213-222.
112. Fisman SN, Wolf LJ, Noh S, Speechley M (1989). Brief report: Psychological effects of parenting stress on parents of autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 19(1): 157-166.

113. Yurdakul A, Girli A, Özekes, M, Sarısoy M (2000). Otistik ve zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin stresle baş etme yolları: anne-baba farklılıkları. Saray Rehabilitasyon Dergisi 7(1): 6-17.
114. Aslan F (2019). Özel eğitim gereksinimi olan çocukların ebeveynlerinin evlilik uyumları, umutsuzluk düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, İstanbul.
115. Özşenol F, Işıkhani V, Ünay B, Aydın Hİ, Akın R, Gökçay E (2003). Engelli çocuğa sahip ailelerin aile işlevlerinin değerlendirilmesi. Gülhane Tıp Dergisi 45(2): 156-164.
116. Trute B, Hiebert MD (2002). Family adjustment to childhood developmental disability: A measure of parent appraisal of family impacts. Journal of Pediatric Psychology 27(3): 271-280.
117. Hutton AM, Caron SL (2005). Experiences of families with children with autism in rural new England. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities 20(3): 180-189.
118. Aysan F, Özben Ş (2007). Engelli çocuğu olan anne babaların yaşam kalitelerine ilişkin değişkenlerin incelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi 22(1): 1-6.
119. Uğuz Ş, Toros F, Yazgan B, Çolakkadıoğlu O (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. Klinik Psikiyatri 7(1): 42-47.
120. Dereli F, Okur S (2008). Engelli çocuğa sahip ailelerin depresyon durumunun belirlenmesi. Yeni Tıp Dergisi 25(1): 164-158.
121. Kahrıman İ, Bayat M (2008). Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri. Öz-Veri Dergisi 5(1): 1175-1194.
122. Natan K (2007). Zihinsel engelli çocuğu olan ve olmayan annelerin depresyon ve kaygı düzeyleri. Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul.

123. Çürük N (2008). Ankara il Merkezi'nde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İş okullarında 1. ve 4. sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
124. Bowlby J (1958). The nature of the child's tie to his mother. *The International Journal of Psychoanalysis* 39(1): 350-373.
125. Bell L, St-Cyr TD, Paul D, Lang A (1998). A concept analysis of parent-infant attachment. *Journal of Advanced Nursing* 28(5): 1071-1081.
126. Bowlby J (1982). Attachment and loss: vol. 1. attachment (Second Edition). Page: 128-132.
127. Ainsworth MS (1982). Attachment: Retrospect and prospect. The Place of attachment in human behavior. Basic Books, New York; Page: 3-30.
128. Waters T (2004). Learning to love: from your mother's arms to your lover's arms. *Voice of the University of Toronto* 30(1): 10-28.
129. Bartholomew K (1990). Avoidance of intimacy. An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships* 7(1): 147-178.
130. Bretherton I (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental psychology* 28(5): 759.
131. Shackelford TK, Weekes-Shackelford VA (2018). Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science. Page: 1-10.
132. Howe D (1999). Attachment theory, child maltreatment and family support: A practice and assessment model. Macmillan International Higher Education.
133. Bowlby J (2012). Güvenli Bir Dayanak. 1. Baskı. Çeviren: Güneri S, Psikoterapi Enstitüsü Yayınları. İstanbul, 15-22.
134. Ünlü F (2015). Ebeveyni boşanmış bireylerde benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

135. Bağlanma Teorisi (2019). Available from: <https://www.armente.com/baglanma-teorisi-gelisim/>. [Accessed 9 November 2019].
136. Crain W (1992). Theories of Development: Concepts and Applications, USA: Prentice-Hall, Inc.
137. Ainsworth MDS, Bowlby J (1991). An Ethological Approach To Personality Development. *American Psychologist* 46(1): 333-341.
138. Seven S (2006). Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
139. Ainsworth M (1983). Models of achievement: Reflections of eminent women in psychology. A. N. Russo içinde, A sketch of a career. New York: Columbia University Press; Page: 200-219.
140. Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall SN (2015). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. *Psychology Press*, Page 50-63.
141. Tüzün O, Sayar K (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi* 19(1): 24-39.
142. Hazan C, Shaver P (1994). Attachment as an organizational framework for research. *Psychological Inquiry* 5(1): 1-22.
143. Green JD, Campbell WK (2000). Attachment and exploration in adults: Chronic and contextual accessibility. *Personality and Social Psychology Bulletin* 26(4): 452-461.
144. Bretherton I (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Development Psychology* 28(1): 759-775.
145. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri S (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri* 8(1): 88-99.
146. Bretherton I, Munholland KA (2008). Internal working models in attachment relationships: Elaborating a central construct in attachment theory. In J. Cassidy P.R. Shaver (Ed.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* 102-127.

147. Aydın B (2005). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. İkinci Baskı. Atlas Yayın Dağıtım. İstanbul; Sayfa: 20-25.
148. Montebanarocci O, Codispoti M, Baldaro B, Rossi N (2004). Adult attachment style and alexithymia. *Personality and Individual Differences* 36(3): 499-507.
149. Bahadır Ş (2006). Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duygu durumunu düzenleme arasındaki ilişki. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
150. Sümer N, Güngör D (1999a). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi* 14(44): 35-58.
151. Sümer N, Güngör D (1999b). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* 14(43): 71-106.
152. C Hazan, Philip RS (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology* 52(1): 511-524.
153. Bartholomew K, Horowitz LM (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology* 61(1): 226-244.
154. Feeney J, Noller P (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* 58(1): 281-291.
155. Sümer N, Güngör D (1999). Yetişkin bağlanma biçimlerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürler arası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* 14(43): 71-106.
156. Kohnen EC, John OP (1998). Working models of attachment: A theory-based prototype approach. Page: 115-140.
157. Arslan E (2008). Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Ericson'un psikososyal gelişim dönemlerinin ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.

158. Üretmen S. (2003). Yetişkin bağlanma biçimleri, mekana bağlanma eğilimi ve keşfetme yönelimi arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara.
159. Collins NL, Read SJ (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology* 58(4): 644-663.
160. Griffin DW, Bartholomew K (1994). Models of the self other: fundamental dimensions underlying measures on adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology* 67(3): 430-445.
161. Solmuş T (2003). Romantik bağlanma (II) ilişkisel değişkenler ve ilişki süreci. *Türk Psikoloji Bülteni* 9(28): 99-108.
162. Eroğlu Akın RS. (2011). Ergenlerde bağlanma stilleri, internet sosyal iletişim ağlarının kullanımı ve iletişim becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Ankara.
163. Lopez FG (1996). Attachment theory as an integrative framework for family counselling. *Family Journal* 3(1): 11-18.
164. Barnett D, Vondra JI (1999). Atypical attachment in infancy and early childhood among children at developmental risk. I. Atypical patterns of early attachment: theory, research and current directions. *Monographs of the Society for Research in Child Development* 64(3): 1-24.
165. Grigorenko EL, Sternberg RJ (2000). Elucidating the etiology and nature of beliefs about parenting styles. *Developmental Science* 3(1): 93-112.
166. Lyons-Ruth K (1996). Attachment relationships among children with aggressive behavior problems: The role of disorganized early attachment patterns. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 64(1): 64-73.
167. De Minzi MCR (2010). Gender and cultural patterns of mothers' and fathers' attachment and links with children's self-competence, depression and loneliness in middle and late childhood. *Early Child Development and Care* 180(1): 193-209.

168. George MRW, Cummings E, Davies PT (2010). Positive aspects of fathering and mothering, and children's attachment in kindergarten. *Early Child Development and Care* 180(1): 107-119.
169. Newland LA, Coyl DD (2010). Fathers' role as attachment figures: An interview with Sir Richard Bowlby. *Early Child Development and Care* 180(1): 25-32.
170. Grossmann KE, Fremmer-Bombik E, Kindler H, ScheuererEnglich H, Zimmermann P (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16 year longitudinal study. *Social Development* 11(3): 307-331.
171. Howe D (2006). Disabled children, parent-child interaction and attachment. *Child and Family Social Work* 11(2): 95-106.
172. Sigman M, Ungerer J (1984). Attachment behaviors in autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 14(1): 231-244.
173. Büyüköztürk Ş (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi Ankara; Sayfa: 54-63.
174. A-priori Sample Size for Structural Equation Models References (2019). Available from: <https://www.danielsoper.com/statcalc/references.aspx?id=89>. [Accessed 8 January 2018].
175. Akgün E, Yeşilyaprak B (2010). Çocuk ana-baba ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13(24): 44-53.
176. Fişiloğlu H, Demir A (2000). Applicability of the dyadic adjustment scale for measurement of marital quality with turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment* 16(3): 214-228.
177. Field A (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*.
178. Büyüköztürk Ş, Çokluk Ö, Köklü N (2010). *Sosyal bilimler için istatistik*. Altıncı baskı. Pegem Akademi. Ankara; Sayfa: 140-149.
179. Şahin Ş, Aral N (2007). Sağlık bakanlığı ankara fizik tedavi ve rehabilitasyon-eğitim araştırma hastanesinde 2001-2005 yılları arasında tedavi gören engelli çocukların durumlarının değerlendirilmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi* 32(342): 32-41.

180. Kurt AS, Tekin A, Koçak V, Kaya Y, Özpulat Ö, Önat H (2008). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics* 17(3): 158-163.
181. Cangür Ş, Civan G, Çoban S, Koç M, Karakoç H, Budak S, İpekçi E, Ankaralı H (2013). Düzce ilinde bedensel ve/veya zihinsel engelli bireylere sahip ailelerin toplumsal yaşama katılımlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 3(3): 1-9.
182. Yıldırım A, Aşlar RH, Karakurt P (2013). Engelli çocukların annelerinin ruhsal durumlarının belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi* 20(3): 200-209.
183. Lafçı D, Öztunç G, Alparslan ZN (2014). Zihinsel engelli çocukların anne ve babalarının yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3(2): 723-735.
184. Aydın A, Sönmez O (2014). Zihinsel yetersizliği olan çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların sosyal becerilerine etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 11(1): 149-168.
185. Ankara ve Kırşehir il merkezindeki engelli çocukların ve ailelerinin genel durumlarının değerlendirilmesi (2019). Available from: <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/CEYLAN-Remziye-ARAL-Neriman-ANKARA-VE-KIR%c5%9eEH%c4%b0R-%c4%b0L-MERKEZ%c4%b0NDEK%c4%b0-ENGELL%c4%b0-%c3%87OCUKLARIN-VE-A%c4%b0LELER%c4%b0N%c4%b0N-GENEL-DURUMLARININ-DE%c4%9eERLEND%c4%b0R%c4%b0LMES%c4%b0.pdf>. [Accessed 6 November 2018].
186. Kahraman ÖG, Ceylan Ş, Korkmaz E (2016). 0-3 yaş arası çocukların gelişimsel değerlendirmelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 9(2): 60-69.
187. İçmeli C, Özçetin A, Ataoğlu B, Ankaralı H (2015). Zekâ geriliği olan çocuk ve ergenlerde dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun özellikleri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 5(2): 12-18.

188. Selimoğlu ÖG, Özdemir S, Töret G, Özkubat U (2013). Otizmlı çocuğa sahip ebeveynlerin otizm tanılama sürecinde ve tanı sonrasında yaşadıkları deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education* 5(2): 129-161.
189. Özer D, Özer K, Güvenç A, Tatar N, Hindistan E (1999). Eğitilebilir zihinsel engelli çocukların motor yeterliliklerinin normal gelişim gösteren yaşlıları ile karşılaştırılarak incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 4(3): 3-14.
190. Demir G, Özcan A, Kızılırmak A (2010). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin depresyon düzeylerinin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 13(4): 53-58.
191. Bodur S, Durduran Y (2009). Konya'da engelli çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanma ve beklenti durumu. *Genel Tıp Dergisi* 19(4): 169-175.
192. Kırbaş ZÖ, Özkan H (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi* 3(3): 171-180.
193. Dönmez NB, Bayhan P, Artan İ (2001). Engelli çocuğu olan ailelerin yaşam döngüsü içinde karşılaştıkları sorunların incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi* 12(2): 31-43.
194. Leonard H, Wen X (2002). The epidemiology of mental retardation: Challenges and Opportunities in the New Millennium. *Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews* 8(3): 117-134.
195. Özmen D, Çetinkaya A (2012). Engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadığı sorunlar. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 28(3): 35-49.
196. Okanlı A, Ekinci M, Gözüağca D, Sezgin S (2004). Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları psikososyal sorunlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 1(1): 1-5.
197. Balcı S, Kızıl H, Savaşer S, Dur Ş, Mutlu B (2019). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin yaşadığı güçlüklerin ve aile yükünün belirlenmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi* 10(2): 124-130.

198. Ambikile JS, Outwater A (2012). Challenges of caring for children with mental disorders: Experiences and views of caregivers attending the outpatient clinic at Muhimbili National Hospital, Dar es Salaam-Tanzania. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 6(1): 16-19.
199. Özşenol F, Ünay B, Aydın H, Işıkhana V, Akın R, Gökçay E (2003). Engelli çocuklara sahip ailelerin psiko-sosyal durumlarının ve beklentilerinin incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi* 45(2): 156-164.
200. Alpgan Ö (2018). Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin aile yaşam kalitesi düzeyinin çocuk anne-baba ilişkisi üzerine etkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.
201. Aslanoğlu M (2004). Otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, İzmir.
202. Çetin S (2019). 6-17 yaş arasında normal gelişim gösteren ve gereksinimli çocukların ana-baba ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Sivas.
203. Kars H (2017). Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin çocuklarıyla etkileşimlerinin ve ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
204. Aslan K (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi* 2(1): 25-33.
205. Bilir TZ, Sop A (2016). Okul öncesi dönemindeki çocukların aile ilişkileri ile çocuklarda görülen davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(40): 20-43.
206. Blacher J, Baker B.L, Kaladjian A (2013). Syndrome specificity and motherchild interactions: examining positive and negative parenting across contexts and time. *Journal Autism Developmental Disorder* 43(1): 761-774.

207. Glidden LM, Bamberger KT, Turek KC, Hill KL (2010). Predicting mother/father-child interactions: parental personality and well-being, socioeconomic variables and child disability status. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 23(1): 3-13.
208. Ünüvar P (2008). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Konya.
209. Demiriz S, Öğretir AD (2007). Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 15(1): 105-122.
210. Saygın D (2011). Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması ve anne-çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, İstanbul.
211. Farmer JE, Marien WE, Clark MJ, Sherman A, Selva TJ (2004). Primary care supports for children with chronic health conditions: Identifying and predicting unmet family needs. *Journal of Pediatric Psychology* 29(5): 355-367.
212. Floyd FJ, Saitzyk AR (1992). Social class and parenting children with mild and moderate mental retardation. *Journal of Pediatric Psychology* 17(5): 607-631.
213. Küçüker S (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi* 1(3): 23-29.
214. Florian V, Findler L (2001). Mental health and marital adaptation among mothers of children with cerebral palsy. *American Journal of Orthopsychiatry* 71(3): 358-367.
215. Özekes M, Girli A, Sarısoy M, Yurdakul A (1998). Evlilik ilişkilerinde engelli çocuğa sahip olmanın rolü. 10. Ulusal Psikoloji Kongresi, Sözlü Bildiri, Ankara.
216. Longo DC, Bond L (1984). Families of handicapped children: research and practice. *Family relations* 33(1): 57-65.
217. Waaland N, Baker L (2010). The role of marital quality and spousal support in behaviour problems of children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research* 54(7): 620-633.

218. Kadučáková H (2015). Impact of caring for an impaired child on family functioning. *The Journal of Neurological and Neurosurgical Nursing* 4(4): 158-161.
219. Martin DA (1988). Children and adolescents with traumatic brain injury: Impact on the family. *Journal of Learning Disabilities* 21(8): 464-470.
220. Hastings RP, Brown T (2002). Behavior problems of children with autism, parental self-efficacy and mental health. *American Journal on Mental Retardation* 107(3): 222-232.
221. Todd S, Jones S (2005). Looking at the future and seeing the past: the challenge of the middle years of parenting a child with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research* 49(6): 389-404.
222. Sarıyıldız D (2017). Özel eğitime gereksinim duyan çocukların annelerinin evlilik uyumunun incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
223. Moran G, Pederson D.R, Pettit P, Krupka A (1992). Maternal sensitivity and infant-mother attachment in a developmentally delayed sample. *Infant Behavior and Development* 15(4): 427-442.
224. Van IJzendoorn MH, Rutgers AH, Bakermans Kranenburg MJ, Swinkels SH, Van Daalen E, Dietz C, Van Engeland H. (2007). Parental sensitivity and attachment in children with autism spectrum disorder: Comparison with children with mental retardation, with language delays and with typical development. *Child Development* 78(2): 597-608.
225. Ruble L, McDuffie A, King AS, Lorenz D (2008). Caregiver responsiveness and social interaction behaviors of young children with autism. *Topics in Early Childhood Special Education* 28(3): 158-170.
226. Beurkens N (2010). The impact of symptom severity on parent-child interaction and relationships among children with autism. Phd thesis, Walden University.
227. Capps L, Sigman M, Mundy P (1994). Attachment security in children with autism. *Development and Psychopathology* 6(2): 249-261.
228. Filippello P, Marino, F, Chilà P, Sorrenti, L (2015). Attachment and social behavior in children's autistic disorders. *Life Span and Disability* 18(1): 101-118.

EKLER

Ek. 1. Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk -Anne Tanıtım Formu

Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stillerini

Anket No:

Sevgili Anne ,

Aşağıda sizi tanımamıza yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Sorulara içtenlikle cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Lütfen her maddeyi cevaplandığınızdan emin olun.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Ek 1. Ebeveyn Tanıtım Formu

1. Formu dolduran: () Anne
2. Annenin yaşı:
3. Babanın yaşı :
4. Annenin eğitim durumu:
() İlkokul ve altı () Ortaokul () Lise () Lisans ve üzeri
5. Babanın eğitim durumu:
() İlkokul ve altı () Ortaokul () Lise () Lisans ve üzeri
6. Annenin çalışma durumu:
() Çalışıyor () Çalışmıyor
7. Babanın çalışma durumu:
() Memur () İşçi () Serbest Meslek () Emekli
8. Ailenizin aylık kazancı:
9. Ailenin ekonomik durum algısı:
() Gelir Giderden Az () Gelir Gidere Eşit () Gelir Giderden Fazla
10. Ailenin sosyal güvence durumu:
() Var () Yok
11. Ailenin yaşadığı yer:
() İl () İlçe
12. Aile tipiniz: () Çekirdek Aile () Geniş Aile
13. Anne-Baba arasındaki akrabalık durumu:
() Var () Yok
14. Kaç yıllık evlisiniz?
15. Çocuğun doğumundan önce evlilik ilişkisi algınız:

☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi

16.Çocuğun doğumundan sonra evlilik ilişkisi algınız:

☐ Kötü ☐ Orta ☐ İyi

17.Ailedeki çocuk sayısı:

☐ Bir Çocuk ☐ İki Çocuk ☐ Üç Ve Üzeri Çocuk

18.Ailenizde kronik hastalığı olan bireyler var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

19.Ailenizde başka özel gereksinimi olan birey var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Ek 1. Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk Tanıtım Formu

20.Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

☐ Kız ☐ Erkek

21.Çocuğunuzun yaşı?

22.Hamilelikte yaşanan sağlık problemi var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

23.Çocuğunuz doğum şekli:

☐ Normal Doğum ☐ Sezaryen Doğum

24.Çocuğunuz doğum haftası:

☐ 40-42 Hafta ☐ 38-39 Hafta ☐ 37 ve Hafta Öncesi

25.Çocuğunuzun şu an devam ettiği okul :

☐ Anaokulu ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise 5.Diğer.....

26.Çocuğunuzun bakımındasorumlu kişi dışında kimler ağırlıklı olarak ilgilenir?

☐ Baba ☐ Abla-Kızkardeş ☐ Anneanne-Babaanne ☐ Teyze-Hala ☐ Bakıcı 6. Diğer.....

27.Bu bebeğin doğumuyla birlikte sosyal yaşantınızda değişim oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

28.Bu bebeğin doğumuyla birlikte ekonomik durumunuzda değişim oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

29.Bu bebeğin doğumuyla birlikte fiziksel durumunuzda değişim oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

30.Bu bebeğin doğumuyla birlikte ruhsal durumunuzda değişim oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

Ek 2. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği (ÇAİÖ)

EK-2. ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ (ÇAİÖ) : Aşağıdaki her bir ifadenin çocuğunuz ile ilişkinizi hangi derecede yansıttığını değerlendiriniz. Aşağıdaki dereceleri düşünerek, her bir ifade için uygun rakamı yuvarlak içine alınız. (1) Kesinlikle uygun değil (2) Pek uygun değil (3) Kararsızım (4) Oldukça uygun (5) Kesinlikle uygun		Kesinlikle Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Kararsızım	Oldukça	Kesinlikle Uygun
1	Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşırım	1	2	3	4	5
2	Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz	1	2	3	4	5
3	Çocuğum iyi hissetmediğinde benim kendisini rahatlatmamı bekler	1	2	3	4	5
4	Çocuğum benimle olan ilişkisine değer verir	1	2	3	4	5
5	Çocuğum ihtiyaç duyduğunda yardım kabul etmek istemez	1	2	3	4	5
6	Çocuğumu övdüğümde, gururla gözlerinin içi güler	1	2	3	4	5
7	Çocuğum kendisi hakkındaki bilgileri içinden geldiği gibi paylaşır	1	2	3	4	5
8	Çocuğum bana kolaylıkla öfkelenebilir	1	2	3	4	5

Ek 3. Çiftler Uyum Ölçeği (ÇUÖ)

Ek-3:ÇİFTLER UYUM ÖLÇEĞİ: İlişki, çiftler hakkında bazı cümleler bulunmaktadır. Size uyan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Hiç bir cümle için uzun uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz Kararsızlığa düşerseniz,		Her Zaman Anlaşırsınız	Hemen Hemen Her Zaman Anlaşırsınız	Ara Sıra	Çok Sık Anlaşamayız	Hiçbir Zaman Anlaşamayız	Her Zaman Anlaşamayız
1	Aile ile ilgili parasal işlerin idaresi						
2	Eğlenceyle ilgili konularda						

Ek 4. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)

EK-4: İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ (İÖA)								
Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz. 1-----2-----3-----4-----5-----6-----7 Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor								
1.	Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	1	2	3	4	5	6	7
7.	İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Yalnız kalmaktan korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
12.	Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Başkalarının bana çok yakınlaşması beni endişelendirir.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım.	1	2	3	4	5	6	7
17.	İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 5. Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

Merhaba benim adım **Bahar AKSOY**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalında yüksek lisans öğrencisiyim. **Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stillerini** tanımlamayı amaçlayan bir araştırma yürütmekteyim. Tarafımdan yapılacak bu araştırmaya katılmanız araştırmanın başarısı açısından önem taşımaktadır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır.

Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek isterim. Bu bilgileri okuyarak anlamadığınız yeri lütfen sorunuz, katılmayı kabul ediyorsanız lütfen formu imzalayınız.

Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz, size özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların ebeveynlerinin çocuk ilişkileri, evlilik uyumları ve bağlanma stillerini belirlemeye yönelik bir anket uygulanacaktır. Anket formuyla sizden alınan bilgiler, kimlik belirtmeden sağlık alanında, eğitimde veya bilimsel nitelikte yayınlarda kullanılabilir. Bu amaçların dışında bilgileriniz kullanılmayacak ve başkasına verilmeyecektir. Çalışmaya katılmanız durumunda sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek ve size bir ödeme yapılmayacaktır. Araştırmaya katılmayı reddetmeniz durumunda ise size karşı olumsuz bir tutum sergilenmeyecektir. Teşekkürler.

Katılımcının Beyanı: Ben, katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışma hakkında soru sorma ve tartışma olanağı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın olası riskleri ve faydaları açıklandı. Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım zaman herhangi bir ters tutumu ile karşılaşmayacağımı anladım. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Araştırma Görevlisi Bahar AKSOY

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Ek 6. Etik Kurul İzni

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
KTÜ TIP FAKÜLTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL BAŞKANLIĞI

Sayı 24237859- 191

07.03.2019

Konu: Etik Kurul onay belgesi

Sayın; Dr. öğr. Üyesi Hacer KOBYA BULUT

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD.

"Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stilleri" başlıklı etik kurul 2019/62 protokol numaralı tez çalışma önerisi raportör ve etik kurul görüşleri doğrultusunda; tıbbi etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilginizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Faruk AYDIN

Etik kurul Başkanı

Ek: 1 adet onay belgesi

Ek 6. (Devam)

KTÜ TIP FAKÜLTESİ BİLİMSSEL ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU KARAR FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	“Özel Gereklinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanma Stilleri”		
	ARAŞTIRMANIN PROTOKOL/PLAN KODU	2019 / 62		
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Dr. Öğr. Üyesi Hacer KOBYA BULUT		
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği		
	TEZ SAHİBİ/DİĞER ARAŞTIRICILAR, UNVANI/ADI/SOYADI	Yük.Lis.Öğr.Bahar AKSOY		
	DESTEKLEYİCİ			
	ARAŞTIRMANIN NİTELİĞİ			
	ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	TEZ ☒ AKADEMİK AMAÇLI ☐		
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ/PLANI			Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı		Açıklama	
	TÜRKÇE ETİKET ÖRNEĞİ	☐		
	SİGORTA	☐		
	ARAŞTIRMA BÜTÇESİ	☐		
	BİYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐		
	İLAN	☐		
	YILLIK BİLDİRİM	☐		
	SONUÇ RAPORU	☐		
	GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐		
DİĞER:	☐			

Ek 6. (Devam)

KTÜ TIP FAKÜLTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU KARAR FORMU

KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 10	Tarih: 04.03.2019
	Dr.Öğr.Üyesi Hacer KOBYA BULUT'un sorumluluğunda yürütülmesi planlanan Yük.Lis.Öğr.Bahar AKSOY'a ait "Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumluluğu ve Bağlanma Stilleri" başlıklı 2019/62 no.lu ve yukarıda başvuru bilgileri verilen araştırma/tez başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına; toplantıya katılan etik kurul üyelerinin oy birliği ile karar verilmiştir.	

KTÜ TIP FAKÜLTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU	
ÇALIŞMA ESASI	Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:	Prof. Dr. Faruk AYDIN

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	İlişki *	Katılım **	İmza
Prof. Dr. Faruk AYDIN Başkan:	Tıbbi Mikrobiyoloji	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Gamze ÇAN Başkan Yrd.	Halk Sağlığı	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☐ H ☐	
Prof. Dr. Murat LİVAOĞLU Üye:	Plastik, Rekons. ve Estetik Cer.	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. S. Murat KESİM Raporör:	Tıbbi Farmakoloji	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Yılmaz BÜLBÜL Üye:	Göğüs Hastalıkları	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Murat ÇAKIR Üye:	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof. Dr. Şafak ERSÖZ Üye:	Tıbbi Patoloji	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	İZİNLİ
Dr. Öğr. Üyesi Demet SAGLAM AYKUT Üye:	Ruh Sağlığı ve Hastalıkları	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YAMAN Üye:	Tıbbi Biyokimya	KTÜ Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	

* :Araştırma ile İlişki
** :Toplantıda Bulunma

Ek 7. Kurum İzni

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235-605.01-E.2843065
Konu :Uygulama ve Araştırma İzni

08.02.2019

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: a) 31/01/2019 tarihli ve 1900036784 sayılı yazınız.
b) 01/02/2019 tarihli ve 24296458 sayılı yazınız.

İlgi yazılar gereği, Atatürk Üniversitesi Araştırmacılarından Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi Duygu İLERİTÜRK'ün, Müdürlüğümüze bağlı Şükrüpaşa Ortaokulunda görev yapan öğretmen ve veli izni alınması şartıyla öğrenim gören Öğrencilerine yönelik; *"Ders Araştırması Modeli ile İngilizce Öğretmeni Özel Alan Yeterliklerinin Geliştirilmesi"* konulu uygulama çalışması ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Bahar AKSOY'un, Dr. Öğr. Üyesi Hacer Kobyay BULUT danışmanlığında; İlimize bağlı ek listedeki okullara yönelik; *"Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanması"* konulu uygulama çalışmalarının kabulüne ilişkin, 07/02/2019 tarih ve 2728640 sayılı Valilik Oluru yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Salih KAYGUSUZ
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-İlgi (a) (18 sayfa)
- 2-İlgi (b) (15 sayfa)

Dağıtım:

Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)
Atatürk Üniversitesi Rektörlüğüne
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Ağ: <http://erzurum.meb.gov.tr>
e-posta: mgc256@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: AR-GE Birimi
Tel: (0 442) 234 4800-179
Faks: (0 442) 235 1032

Bu evrak güvenli elektronik imz ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden f1cd-c185-3f30-839d-997f kodu ile teyit edilebilir.

Ek 7. (Devam)

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235-605.01-E.2728640

07/02/2019

Konu : Uygulama ve Araştırma İzni

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Atatürk Üniversitesi Rektörlüğünün 31/01/2019 tarihli ve 1900036784 sayılı yazısı.
b) Karadeniz Teknik Üniversitesi Rektörlüğünün 01/02/2019 tarihli ve 24296458 sayılı yazısı.

İlgi yazılar gereği, Atatürk Üniversitesi Araştırmacılarından Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi Duygu İLERİTÜRK'ün, Müdürlüğümüze bağlı Şükrüpaşa Ortaokulunda görev yapan öğretmen ve veli izni alınması şartıyla öğrenim gören Öğrencilerine yönelik; "*Ders Araştırması Modeli İle İngilizce Öğretmeni Özel Alan Yeterliklerinin Geliştirilmesi*" konulu uygulama çalışması ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Bahar AKSOY'un, Dr. Öğr. Üyesi Hacer Kobya BULUT danışmanlığında; İlimize bağlı ek listedeki okullara yönelik; "*Özel Gerekisini Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanması*" konulu araştırma ve uygulama çalışmaları için izin talebinde bulunmuşlardır.

İlgi yazılar ve ekleri, Bakanlığımızın 12/09/2017 tarihli ve 13610717 (2017/25) sayılı genelgesi çerçevesinde Komisyonumuzca incelenmiş olup, "*Araştırmaların, Eğitim Öğretim Faaliyetlerini Aksatmayacak Şekilde*", komisyon kararlarında belirtilen veri toplama araçlarının kullanılarak, ek listede isimleri belirtilen okullarda uygulama yapılması, yapılan anket çalışmalarının sonuçlarının birer örneğinin Müdürlüğümüz, Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü (AR-GE Birimi)'ne gönderilmesi ve çalışmaların bir eğitim öğretim yılını kapsayacak şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

Salih KAYGUSUZ
İl Millî Eğitim Müdürü

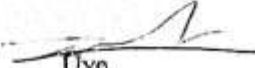
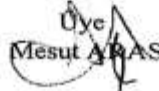
OLUR
07/02/2019
Saadettin DOĞAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi Yazılar ve Ekleri (2 adet dosya)

Yönetim Cad. Valilik Binası Kat:4 Yakutiye ERZURUM
Elektronik Adı: erzurun.meb.gov.tr
e-posta: arge25@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: AR-GE
Tel: (0 442) 234 48 00
Faks: (0 442) 235 10 32

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 788d-ab87-3f1e-9cf8-c051 koda ile teyit edilebilir.

FORM:2	
T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü	
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU	
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Bahar AKSOY
Kurumu / Üniversitesi	Karadeniz Üniversitesi
Araştırma yapılacak iller	Erzurum
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi.	Ekli Listedeki Okullar
Araştırmanın konusu	Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk İlişkileri, Evlilik Uyumları ve Bağlanması
Üniversite / Kurum onayı	Kurum Onayı İle
Araştırma / Proje /ödev / Tez önerisi	Araştırma İzni
Veri toplama araçları	Özel Gereksinimi Olan ve Olmayan Çocuk-Ebeveyn Tanıtım Formu, Özel Gereksinimi Olmayan Çocuk Tanıtım Formu, Çocuk Ana Baba İlişki Ölçeği, İlişki Ölçekleri Anketi, Çiftler Uyum Ölçeği, Özel Gereksinimi Olan Çocuk Tanıtım Formu
Görüş İstenilecek Birim / Birimler.	
Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2017/25 nolu genelge doğrultusunda araştırmanın kabulüne karar verildi.	
Komisyon Kararı	Oybirliği ile Kabulüne
Muhafif Üyenin Adı ve Soyadı	
KOMİSYON	
06.02.2019 Komisyon Başkanı Ömer Faruk PALA Şube Müdürü	 Üye Tunç AĞAVER
	 Üye Mesut AĞAS

Ek 8. Ölçek İzinleri

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

07 Aralık 2018

Sayın BAHAR AKSOY

ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ'Nİ (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) ilgili yerlerde kaynak gösterilmesi şartıyla, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Adı geçen ölçek başka çalışmalarda kullanılmak istendiğinde bilgi verilmeli ve başkalarına verilmemelidir.

İMZA

Araştırmacılar Adına

Dr. Öğr. Üyesi Ege Akgün

Ankara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Araştırmacılar Adına:

İMZA

BAHAR AKSOY

Ek 8. (Devam)

Merhaba Hocam ,

 Bahar Aksoy <baharaksoy6161@gmail.com> 24 Mart Paz 20:10 ☆ ↩
Alıcı: nebisumer ▼

Karadeniz Teknik Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hemşireliği Anabilim Dalında Yüksek Lisans yapıyorum.Yüksek lisans tezimde sizin ölçüğünüz olan **İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ (RELATIONSHIP SCALES QUESTIONNAIRE)** kullanmak istiyorum izniniz olursa. Yardımcı olursanız sevinirim .

 Nebi Sumer <nebisumer@sabanciuniv.edu> 24 Mart Paz 22:26 ☆ ↩
Alıcı: ben ▼

Memnuniyetle kullanabilirsiniz.. Başarılar..
NS

Merhaba ,

İsli@metu.edu.tr <isli@metu.edu.tr> 7 Aralık 2016 17:43
Alıcı: Bahar Aksoy <baharaksoy6161@gmail.com>

Sayın Aksoy,
Ölümün yarınınıza teşekkür ederim.
Eski dosyada gerekli dokümanlar var.
Çalışmanızda tekrar başarılar dilerim.
Saygılarımla
Prof. Dr. Hürriyet Fırtınalı
İşgüç Pazarı Relationship Compass
Aile Çalışmaları Enstitüsü Institute of Family Studies
Kurucusu - Direktör Founder - Director

Minar Sınan Mah. Şair Eyyaz Bulvarı No.72/3
Ataşehir 36220
İZMİR
TÜRKİYE / TURKEY
Tel - Phone: +90-232 422 07 75
E-posta - E-mail: isli@metu.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, Adı : Bahar AKSOY
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 30.04.1995/TRABZON
Telefon (iş) : 0456 233 1172
E-Posta : baharaksoy6161@gmail.com
Yazışma Adresi : Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü No:303 Bağlarbaşı /GÜMÜŞHANE

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi/Hemşirelik	2017
Lise	Hasan Sadri Yetmişbir Anadolu Lisesi	2013

AKADEMİK/MESLEKİ DENEYİM

Görevi	Kurum	Süre
Araştırma Görevlisi	Gümüşhane Üniversitesi /SBF	2019-
Hemşire	Palandöken Devlet Hastanesi	2018-2019

YABANCI DİL

İngilizce